

voor *a* de vermaningen, *b* de bevestiging van Dienaren des Woords, *c* de bevestiging van Ouderlingen en Diakenen en *d* de bevestiging van het huwelijk, heeft uwe Commissie allereerst in den breede de vraag besproken, of het niet gewenscht zou zijn, dat nu er een revisie van de Formulieren plaats vindt, de eerstgenoemde Formulieren, (n.l. die van den Doop, van den Doop voor volwassenen, van het Avondmaal, en van den Ban), aan een breedere herziening onderworpen werden. Onder die „breedere herziening” zij te verstaan de omzetting van verouderde uitdrukkingen in gangbare spreekwijzen; wijzigingen in taal en stijl in overeenstemming met het tegenwoordig spraakgebruik; de splitsing van te lange zinsneden in kortere enz. Uwe Commissie meent echter, dat een dergelijke revisie op te groote bezwaren stuit, en leiden zou tot te ingrijpende wijzigingen in Formulieren, die in alle Kerken van Gereformeerde confessie een bijzondere plaats innemen. Bovendien is uwe Commissie van oordeel, dat, al stemt zij toe, dat in de bedoelde Formulieren verouderde uitdrukkingen gevonden worden, deze uitnemend verstaan worden, en de taal en stijl aan de duidelijkheid geen schade doen. Zij beperkt zich derhalve tot de voorgestelde wijzigingen, en heeft de eer de Synode het volgende te adviseeren.

I. De Formulieren voor de bediening der Sacramenten en de oefening der Kerkelijke tucht. (Agendum D a—e.)

**A. Aangaande het Formular van den Heiligen Doop:
aan te nemen de volgende voorstellen van de Deputaten:**

1° om in de tweede alinea van het Formular en in de tweede doopvraag in plaats van „in zonden ontvangen en geboren” te lezen „in zonde” enz., *a.* omdat deze uitdrukking ontleend is aan Psalm 51 : 7, waar staat: „in zonde” enz., en *b.* omdat de vorm *zonden* in ons Formular geen meervoudsvorm is, maar een verouderde *derde* naamval, en dus het enkelvoud bedoeld is;

2° om in den tweeden volgzin der tweede alinea het woord „ondergang” te vervangen door „onderdompeling”, wat juister uitdrukt de handeling, die hier bedoeld wordt, en ook in zijn meer actieve beteekenis de voorkeur verdient;

3° in de vierde alinea de uitdrukking „de wereld verlaten” te vervangen door „de wereld verzaken”, daar het laatste woord sterker en juister uitdrukt, wat hier bedoeld wordt;

4° in het gebed voor de doopsbediening de uitdrukking: „opdat het met Hem in Zijnen dood begraven worde”, aldus te wijzigen, dat de perikope luidt: „Opdat het met Hem begraven worde, door den Doop in den dood, en met Hem moge opstaan in een nieuw leven”, in verband met wat aangaande het gravamen van Prof. L. LINDEBOOM gerapporteerd en besloten is op de Generale Synode van Rotterdam, (Acta dier Synode blz. 20, 3 a en b en Bijlage II, III blz. 67—74);

5° in het opschrift boven de doopvragen: „Vermaning aan de Ouders, en die mede ten Doop komen”, de laatste woorden te vervangen door „of getuigen”, omdat de oude gewoonte van doopgetuigen enz. onder ons niet meer bestaat, en de getuigen alleen zij zijn, die optreden bij ontstentenis der ouders;

6° niet in te gaan op het voorstel van de Kerk van Augustinusga-Surhuizum om de eerste twee vragen om te wisselen, daar de tegenwoordige orde: (eerst de grond voor den Doop, het Verbond Gods, en dan de grond hiervoor: de Heilige Schrift) alleszins logisch is;

7° eveneens niet in te gaan op het voorstel van dezelfde Kerk, om de eerste doopvraag aldus te veranderen: „of gij dienovereenkomstig niet belijdt, dat, hoewel onze kinderen in zonden ontvangen en geboren zijn, en daarom aan allerhande ellendigheden, ja aan de verdoemenis zelve onderworpen, zij nochtans krachtens Gods Verbond, als 't zaad der geloovigen, in Christus geheiligd zijn, en daarom als lidmaten Zijner gemeente behooren gedoopt te wezen”, omdat de oude lezing voldoende duidelijk is;

8° wat betreft de uitdrukking in de derde doopvraag: „u voorneemt”, niet in te gaan op het voorstel van de Deputaten en de Classis Amersfoort, om te lezen: „voor u neemt”, noch op dat van de Kerk van Ermelo, om te lezen: „voor uzelf besluit”; evenmin op dat van de Particuliere Synode van Noord-Holland om te lezen: „u van harte voorneemt”; ook niet op dat van de Kerk van Arnhem om deze woorden te doen vervallen, doch (gelijk de Kerk van Watergraafsmeer voorstelt) de tegenwoordige uitdrukking: „u voorneemt” te handhaven. De gronden hiervoor zijn:

a. de duidelijkheid van deze uitdrukking eischt geen verandering, daar de bedoeling van „u voorneemt” hier niet twijfelachtig en in het midden der gemeente bekend is;

b. de beteekenis van het hier gebezigde oorspronkelijke woord *decernere* (besluiten), pleit meer voor de uitdrukking „u voorneemt” dan voor „voor u neemt”;

c. de eenheid van uitdrukking in onze Formulieren en Symbolen, waarin sprake is van: „hartelijk voornemen”, is eveneens een argument voor haar voorstel;

d. terwijl ten slotte de uitdrukking „voor u neemt” doet denken aan: „voor zijn rekening nemen”, wat hier niet is bedoeld;

9° voorts in de derde doopvraag, overeenkomstig het voorstel van de Deputaten, den tusschenzin: „waarvan gij vader of getuige zijt”, aldus te wijzigen: „waarvan gij vader (moeder, ouders, getuige) zijt”, en in den daarachter tusschen haakjes staanden meervoudsvorm: „waarvan hij (zij) vader (moeder, ouders, getuige) is (zijn)”, en in een officiële uitgave door verscheidenheid van lettersoort dit te verduidelijken;

10° eindelijk in de derde doopvraag niet in te gaan op het voorstel van Deputaten en de Classis Gouda, om de woorden „of te doen en te helpen onderwijzen” te laten vervallen; evenmin in te gaan op andere voorstellen, om deze woorden te handhaven, n.l. zoo, dat (te helpen) tusschen haakjes staat; noch aan te nemen de voorstellen, om te lezen: „te onderwijzen of te doen onderwijzen”, doch in te gaan op het voorstel van de *Classis Schiedam* om te lezen: „te onderwijzen *en* te doen onderwijzen”.

Uwe Commissie doet dit op de volgende gronden:

a. de woorden „en te helpen” kunnen vervallen, omdat het oude stelsel van getuigen thans niet meer bestaat, en de getuigen alleen optreden bij ontstentenis der ouders;

b. de toevoeging „en te doen onderwijzen” is, al ligt in het „onderwijzen” alles opgesloten, niet overbodig, om de bijzondere aandacht te vestigen op de roeping van de ouders om hun kinderen te doen onderwijzen naar Gods Woord;

c. de lezing „en” te doen onderwijzen is gewenscht, opdat scherp uitkome, dat, wanneer de ouders hun kinderen „doen” onderwijzen, zij zelf van hun roeping allerminst ontheven zijn;

11° in geen geval in te gaan op het voorstel van de Kerk van *Heerlen*, om na de doopsformule te plaatsen het woordje „Amen”;

12° niet aan te nemen het voorstel van de Deputaten, gesteund door verschillende Kerken en de *Classis Gouda*, om op het antwoord der ouders een *zegenwensch*, en wel dien uit het Formulier voor den Doop aan volwassenen, te doen volgen, doch in overeenstemming met het voorstel van de Kerk van Gouda en Urk, de Classes Den Haag, Leiden en Schiedam, en de Particuliere Synodes van Overijssel, Gelderland, Drenthe en Noord-Holland deze zegenbede geheel weg te laten, en wel om de volgende redenen:

a. zij acht het niet denkbeeldig, dat door deze zegenbede de „terecht gewraakte” toespraak weer opkomt;

b. zij deelt het oordeel van de Deputaten niet, dat door het weglaten van de zegenbede een liturgische gaping zou ontstaan, want liturgisch is het „wederwoord” op het antwoord der ouders of getuigen de bediening van den Doop aan het kind;

13° op te volgen het advies van de Deputaten, om het in de vrijheid der Kerken te laten, of en zoo ja, welk psalmvers na de bediening van den Doop zal worden gezongen.

B. Aangaande het Formulier van den Heiligen Doop aan volwassenen:

aan te nemen de volgende voorstellen van de Deputaten:

1° het opschrift boven dit Formulier, beginnende met de woorden: „Als degenen” en eindigende met „en in het bedienen daarvan dit navolgende Formulier gebruiken”, te laten vervallen, omdat dit opschrift overbodig is;

2° voor het gedeelte van dit Formulier, dat gelijk is aan het Formulier voor den Kinderdoop, dezelfde wijzigingen aan te brengen, als voorgesteld zijn in het eerste Formulier;

3° de reeksen teksten in de 5e alinea bij het voorlezen ongenoemd te laten, en dit gedeelte aldus te lezen: „gelijk ook de apostelen (Hand. 2 : 38; 8 : 36, 37; 10 : 47, 48; 16 : 14, 15, 31—33) volgens dezen regel geene andere volwassenen”, enz.;

4° daarentegen niet in te gaan op het voorstel van de Deputaten om in de aanspraak tot den volwassene, in plaats van „privatelijk door ons onderwezen”, te lezen: „door ons onderwezen”, doch naar het voorstel van de Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte) ook de woorden „door ons” te laten vervallen, en enkel te lezen: „onderwezen”;

5° wel aan te nemen het voorstel van de Deputaten om niet elke doopvraag afzonderlijk te beantwoorden, en met één keer „ja” te volstaan;

6° niet slechts accoord te gaan met het voorstel van de Deputaten en de Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte), om in de dankzegging het woord „persoon” te vervangen door „broeder of zuster”, maar volgens het voorstel van de Kerk van Zwijndrecht deze verandering ook te doen plaats vinden in het gebed. De nauwe relatie, waarin de doopeling reeds staat tot de Kerk, voornamelijk door de belijdenis voor den Kerkeraad, wettigt deze verandering.

C. *Aangaande het Formulier om het Heilig Avondmaal te houden:*

1° aan te nemen het voorstel van de Deputaten om de lijst van ergerlijke zonden uit alinea 8 te handhaven, en niet in te gaan op het voorstel van de Kerk van Hantum, om deze lijst uit te breiden met zonden tegen het negende gebod, en evenmin op dat van de Kerk van Ermelo, om deze lijst te beperken;

2° niet in te gaan op het voorstel van de Deputaten om in alinea 11 het woord „eerstelijk” te laten vervallen, maar aan te nemen het voorstel van de Kerk van Watergraafsmeer en de Particuliere Synode van Noord-Holland om dit woord te behouden. De argumentatie van de Deputaten, dat op dit „eerstelijk” geen „ten andere” of „ten derde” volgt, gaat naar het inzicht der Commissie niet op, daar op de in alinea 11 voorkomende objectieve uiteenzetting in alinea 12 volgt de subjectieve toepassing;

3° naar aanleiding van het voorstel van de Deputaten om in de toespraak voor de uitreiking van het Sacrament de woorden: „niet aan het uiterlijke brood en wijn blijven hangen”, te veranderen in: „niet aan het uiterlijke brood en den wijn”, te lezen, (in nauw verband met het voorstel van de Kerk van Watergraafsmeer en de Particuliere Synode van Noord-Holland): „niet aan de uiterlijke teekenen van brood en wijn”, en het voorstel van de Deputaten in plaats van „als wij het heilige brood en drank tot Zijn gedachtenis ontvangen”, te lezen: „als wij het heilige brood en den drank” enz.;

4° in te gaan op het voorstel van de Deputaten, van de Kerk van Bolsward en Watergraafsmeer, om het „Onze Vader” eenmaal uit het Formulier, en wel uit de *dankzegging* weg te laten, en niet, gelijk de Classes Appingedam, Gouda en Schiedam willen, uit het gebed. Uwe Commissie acht dit laatste niet gewenscht, omdat het „Onze Vader” in het voorgebed beter past. Eer de gemeente tot het Avondmaal komt, klimt zij in haar gebed tot den *Vader* op, en zij kan dit niet beter doen dan in het „Onze Vader”;

5° niet in te gaan, (gelijk ook de Particuliere Synode van Gelderland wil) op het voorstel van de Classes Gouda en Warffum, en de Particuliere Synode van Noord-Holland om de *geloofsbelijdenis uit het gebed weg te laten*. Wel stemt uwe Commissie toe dat het schijnbaar voor ons gevoel iets gekunstelds heeft, in het gebed een belijdenis in te vlechten, maar

- a. brengt deze wijziging een belangrijke verandering van het Formulier mede;
- b. heeft de tegenwoordige redactie voldoende burgerrecht in onze Kerken verkregen, en zijn de bezwaren betrekkelijk weinige; en
- c. draagt hier de belijdenis den vorm van aanbidding, die in het gebed thuis hoort;

6° niet in te gaan op de volgende voorstellen:

- a. van de Kerk van Gouda, om de breedsprakigheden te vermijden, daar niet is aangegeven, welke breedsprakigheden zijn bedoeld;
- b. van de Classis Schiedam, om in alinea 9 de woorden „schuldig zijn” te vervangen door: „als waartoe wij geroepen zijn”; en de woorden „nochtans, desniettegenstaande” enz. te vereenvoudigen;
- c. van de Kerk van Maassluis A om de schoone passage in alinea 14 te veranderen in een, naar het oordeel uwer Commissie, veel zwakkere zinsnede;
- d. van Ds VAN HELSDINGEN van Augustinusga, om aan de Avondmaalsviering een belijdenis te laten voorafgaan, daar de belijdenis der gemeente reeds in het gebed plaats vindt; en
- e. van de Classis Gouda om de kortere formulering van de Sacramentsformule aan te nemen;

7° geen bezwaar in te brengen tegen de voorgestelde verandering van de Kerk van Den Helder, n.l. van „wereldrijke” (regeeringen) in „wereldlijke”.

Wat het voorstel omtrent het opschrift betreft, verwijst uwe Commissie naar het voorstel omtrent punt B.

D. *Aangaande het Concept verkort Avondmaalsformulier:*

in te stemmen met het voorstel van de Kerken van Arnhem, Augustinusga, Urk, Watergraafsmeer en Zwijndrecht; van de Classes Amersfoort, Apeldoorn, Appingedam, Gouda, Den Haag, Grootegast, Schiedam, Warffum en Winschoten; en van

de Particuliere Synodes van Friesland (noordel. gedeelte), Overijssel, Gelderland en Noord-Holland, om een *verkort Avondmaalsformulier niet in te voeren*, en derhalve de voorstellen van de Kerk van Deventer A en de Classes Leiden en Workum niet aan te nemen, en het concept-formulier der Deputaten, met bizonderen dank voor hun arbeid, ter zijde te leggen;

E. *Aangaande de Formulieren voor de oefening der kerkelijke tucht:*

¹⁰ te aanvaarden de volgende formulering der verschillende vermaningen, welke in 't algemeen overeenstemt met het voorstel der Deputaten, maar waarin rekening gehouden is met de verschillende voorstellen uit de Kerken:

Eerste vermaning.

Geliefden! De Kerkeraad is in de droeve noodzakelijkheid aan de gemeente mede te deelen dat een Broeder (Zuster) der gemeente zich heeft schuldig gemaakt aan ergerlijke overtreding van het gebod des Heeren (bestaande in¹); en dat hij (zij) in weerwil van de vele ernstige vermaningen geene blijken van ware boetvaardigheid heeft gegeven, zoodat hij (zij) is moeten afgehouden worden van de gemeenschap aan de Tafel des Heeren.

Nochtans heeft dit niet mogen leiden tot bekeering en zijn ook de voortgaande vermaningen vruchteloos gebleken.

Daarom heeft de Kerkeraad tot zijne diepe droefheid met deze(n) Broeder (Zuster) verder te handelen, en, zoo hij (zij) volhardt in zijn (haar) zonde, tot de afsnijding voort te varen.

Thans voor de eerste maal hiervan mededeeling doende, wekt hij u met den meesten ernst op, voor hem (haar) gedurig te bidden, of het den Heere behagen mocht hem (haar) te brengen tot bekeering.

Tweede vermaning.

Geliefden! De Kerkeraad was reeds eenmaal in de droeve noodzakelijkheid aan de gemeente mede te deelen, dat een Broeder (Zuster) zich heeft schuldig gemaakt aan ergerlijke overtreding van het gebod des Heeren (bestaande in¹) en dat hij (zij) wegens zijne (hare) kennelijke onboetvaardigheid niet slechts van het Heilig Avondmaal is afgehouden geweest, maar dat de Kerkeraad ook verder met hem (haar) had te handelen.

Nu is tot hertoe van waarachtige bekeering bij deze(n) Broeder (Zuster) niets gebleken, maar zijn integendeel de menigvuldige bestraffingen en vermaningen zonder gevolg gebleven.

Daarom wordt met de afsnijding thans voortgevaren, en, na ingewonnen advies der Classis, voor de tweede maal hiervan mededeeling gedaan, thans met het noemen van den naam des zondaars (der zondares) N. N. (wonende²).

Wij wekken u met den meesten ernst op hem (haar) gedurig liefderijk te vermanen en voor hem (haar) naarstig te bidden, of het den Heere behagen mocht hem (haar) tot bekeering te leiden, opdat hij (zij) zich niet tot het uiterste verharde.

Derde vermaning.

Geliefden! De Kerkeraad was reeds één en andermaal in de droeve noodzakelijkheid aan de gemeente mede te deelen dat Broeder (Zuster) N. N. zich heeft schuldig gemaakt aan ergerlijke overtreding van het gebod des Heeren (bestaande in¹); en dat hij (zij) wegens kennelijke onboetvaardigheid niet slechts van het Heilig Avondmaal is afgehouden geweest, maar dat de Kerkeraad ook tot zijne (hare) afsnijding had voort te varen. Aangezien tot hertoe nog immer van waarachtige bekeering bij deze(n) Broeder (Zuster) niets is gebleken, maar integendeel de menigvuldige bestraffingen en vermaningen zonder gevolg zijn gebleven, wordt in de droeve zaak der afsnijding verder voortgevaren en u voor de derde en laatste maal hiervan mededeeling gedaan, en u te kennen gegeven dat hij (zij), tenzij hij (zij) zich alsnog bekeere, op den naasten rustdag³) van de gemeenschap der Kerk zal worden uitgesloten.

¹) Facultatief.

²) Zoo noodig toe te voegen.

³) Voor wijziging vatbaar.

Wij wekken U voor het laatst met den meesten ernst op, om hem (haar) liefderijk te vermanen en voor hem (haar) vurig te bidden, of het den Heere behagen mocht, hem (haar) alsnog tot bekeering te leiden, opdat hij (zij) zich niet tot het uiterste verharde;

2° niet in te gaan op het voorstel van de Kerk van Zwijndrecht om achter de woorden „vermaning” het woordje „facultatief” te plaatsen;

3° in het formulier der afsnijding de volgende veranderingen aan te brengen:

a. in alinea 1 aan het slot voor „verrottend en tot nog toe ongeneeslijk”, te lezen: „tot nog toe ongeneeslijk en doodelijk-kranke”, en dus niet, zooals de Deputaten willen: „bedorven”;

b. in den aanhef van alinea 2 „voorstanders” te veranderen in „opzieners”;

c. in 't midden van alinea 4 „minste” te veranderen in „geringste”.

F. *Aangaande het formulier van wederopneming:*

slechts deze wijziging aan te brengen, dat het woord „persoon” vervangen worde door: „lid”.

Uwe Commissie stelt voor:

1° deputaten dank te zeggen voor hun gewichtigen arbeid;

2° de door uwe Commissie aangeboden voorstellen te aanvaarden.

II. De Formulieren om te bevestigen de Dienaren des Woords, van bevestiging der Ouderlingen en Diakenen, en om den huwelijken staat voor de gemeente van Christus te bevestigen (Agendum D f—h).

Naar het gevoelen van uwe Commissie is het wenschelijk, dat de Synode deze formulieren met de bezwaren daartegen aangevoerd in handen stelle van Deputaten, maar reeds thans een beslissing neme over de volgende punten, die haars inziens de richting aangeven, waarin de te benoemen Deputaten hebben te arbeiden.

A. *Wat betreft het formulier om te bevestigen de Dienaren des Woords:*

1. niet getreden worde in de voorstellen om het bestaande formulier ongewijzigd of met kleine wijzigingen te handhaven;

2. in het formulier worde niet alleen de naam „leeraar”, maar ook die van „herder” nader verklaard;

3. de kwestie, welke in uwe Commissie te berde werd gebracht, of het exegetisch juist en in overeenstemming met vraag 47 en het desbetreffende antwoord van den Heidelbergschen Catechismus is, dat op Mattheüs 28 : 19 rechtstreeks gegrond wordt het steeds blijvende van het ambt, worde nader onderzocht;

4. in het formulier worde opgenomen, dat de Dienaar zijn huis wèl moet regeeren;

5. de verklaring: „In den naam des Heeren verleen ik U de macht en het recht, het Woord en de Sacramenten te bedienen en de schapen van den Goeden Herder te weiden” of eene van soortgelijke strekking niet op te nemen, wijl deze in de Kerken groote bezwaren ontmoet, of zal ontmoeten, en ook niet noodzakelijk kan worden geacht;

6. in de eerste vraag kome de oude uitdrukking voor „of gij gevoelt in uw hart” en worde niet door een andere vervangen;

7. in de vragen worde niet van de Dienaren instemming met de Belijdenis gevraagd, omdat dit voor den Kerkeraad en de Classis door de onderteekening van de formulieren geschiedt en kerkrechtelijk daar thuis hoort;

8. het formulier voor Missionaire Dienaren des Woords worde in gelijken zin herzien als dat van de Dienaren des Woords en dit formulier worde dan opgenomen in den bundel onzer formulieren.

B. *Wat betreft het formulier om te bevestigen de Ouderlingen en de Diakenen:*

1. de verhouding van den Raad der Kerk en de gemeente worde nauwkeurig omschreven, b.v. in dezer voege: „als zoodanig vertegenwoordigen zij (n.l. de Dienaar des Woords en de Ouderlingen) de geheele gemeente, door welke zij verkoren zijn om in den naam des Heeren geestelijk opzicht over haar te houden en haar opbouw te bevorderen”;

2. onderzocht worde of het woord „voorstander” exegetisch juist wordt gebruikt, wanneer men er alleen de Ouderlingen onder verstaat;

3. bij de instelling van het ouderlingenambt worde niet gezegd, dat de „ambtsdragers”, maar dat de „Dienaar des Woords met de Opzieners” samen uitmaken den Raad der Kerk;

4. de gedachte, dat de geloovigen ook barmhartigheid hebben te bewijzen aan hen, die niet tot de gemeente behooren, worde in het formulier uitgedrukt;
5. in het formulier worde met een enkel woord ook gewezen op den plicht der dankbaarheid van de armen jegens den Heere, die de harten gewillig heeft gemaakt;
6. een formulier van dankbetuiging aan de aftredende Ouderlingen en Diakenen verdient geen aanbeveling.

C. Wat betreft het formulier om den huwelijken staat voor de gemeente van Christus te bevestigen:

1. er schuilt eenige waarheid in het oordeel van de Classis Rotterdam, „dat het ontwerp huwelijksformulier, ofschoon de weglatingen zeker toe te juichen zijn, evenwel, wat de invoegingen betreft, een ernstige tweeslachtigheid van taal en stijl vertoont, en daardoor veel van de gewenschte warmte en stichting inboet”;
2. het is niet wenschelijk de vermelding van tegenspoed en kruis, dat den gehuwden vanwege de zonde overkomt, in den aanhef geheel voorop te zetten, hoewel ze in den aanhef zeer zeker op haar plaats is;
3. in den aanhef worde niet het woord „personen” gebruikt, maar bruidspaar of een andere geschikte term daarvoor in de plaats gesteld;
4. in den aanhef kome het kerkelijk karakter van de bevestiging ten duidelijke uit;
5. de uitspraken der Schrift, dat „om der hoererijen wil een iegelijk man zijn eigen vrouw hebbe en een iegelijke vrouw haar eigen man” en die omtrent „de gave der onthouding” dienen in het formulier te worden opgenomen, mits niet onder de huwelijksorzaken, wijl het huwelijk in de schepping gegrond is;
6. de beteekenis van het huwelijk voor het genadeleven worde in het formulier eenigszins breed uitgewerkt;
7. het is genoeg, wanneer de Schriftuurlijke gedachte omtrent de onderdanigheid van de vrouw aan haar man eenmaal wordt uitgedrukt bij de plichten van de vrouw en eenmaal in de vragen aan de Bruid. Verdere herhaling is noodeloos en dient daarom ontraden. Wel worde opgenomen: „deze ordinantie Gods zult gij niet tegenstaan, maar veel meer het gebod Gods gehoorzaam zijn en het voorbeeld der heilige vrouwen navolgen, welke op God hoopten en haar eigen mannen onderdanig waren, gelijkterwijs Sara haar man Abraham gehoorzaam geweest is, hem noemende heer”;
8. de aanspraak tot de vrouw worde besloten met: „want een vrouw, die den Heere vreest, die zal geprezen worden” (Spr. 31 : 30);
9. de zegenbede na het antwoord van de Bruid: „de Vader der barmhartigheid, die u door zijne genade tot dezen heiligen staat des huwelijks geroepen heeft, verbindt u met rechte liefde en trouw en geve u Zijn zegen. Amen” worde op geenerlei wijze uitgebreid en daaraan dus ook niet toegevoegd de verklaring, dat het huwelijk voltrokken is;
10. voor de vermaning tot knielen en de opwekking tot gebed blijve de oude formule behouden;
11. de eerste zin van het gebed worde zoo mogelijk in kortere zinnen gesplitst;
12. de 128ste psalm worde niet ingevoegd.

Resumeerende stelt uwe Commissie voor:

- 1° de Synode zegge den Deputaten, die deze formulieren ontwierpen, voor hun moeitevollen en belangrijken arbeid dank;
- 2° de Synode benoeme Deputaten om deze formulieren nogmaals te overzien;
- 3° dat deze Deputaten gebonden zijn aan de beslissing der Synode op verschillende punten, hierboven genoemd;
- 4° dat deze Deputaten hun concepten minstens een half jaar vóór de volgende Synode aan de Kerken toezenden.

E. DE GEZANGEN en C g en h (Psalmberijming en Psalmmelodieën).

- Ten aanzien van punt E en C, g en h heeft uwe Commissie U te rapporteeren:
- 1° over herziening van den bestaanden bundel en over de Psalmberijming (E en C g);
 - 2° over uitbreiding van dien bundel (E);
 - 3° over de Psalmmelodieën (C h).

I. Herziening van den bestaanden bundel en Psalmberijming.

Naar het gevoelen uwer Commissie zijn de bezwaren, die van onderscheiden

kant tegen den bestaanden bundel worden ingebracht, over het algemeen juist. Ze hier te herhalen ware monnikenwerk, omdat ze reeds door Deputaten in hun Rapport vrij volledig zijn opgesomd. Zooals U bekend is, hebben Deputaten hier en daar, waar zij dit noodig achtten, gepoogd, verbeteringen aan te brengen en zijn daarin soms waarlijk gelukkig geslaagd. Toch heeft het geheel van de verbeteringen, die zij voorstellen, blijkbaar nog niet die instemming gevonden, die voor een zaak als deze wenschelijk is. Om het zoo eens uit te drukken: als geheel is hun werk niet ingeslagen. Niettemin zou het te betreuren zijn, indien deze arbeid te vergeefs was geschied: de zaak, waarom het hier gaat, is de aandacht onzer Kerken alleszins waard. Daarom acht uwe Commissie het gewenscht, dat ook met het oog op het overzien van den Gezangenbundel opnieuw Deputaten worden benoemd, met de opdracht, zich nogmaals aan deze zaak te wijden en aan de eerstvolgende Synode hun voorstellen aan te bieden.

Zelfs zou uwe Commissie hierbij nog gaarne een stap verder willen gaan. Bekend is, dat ook aan onzen psalmbundel nog wel hier en daar gebreken kleven, die als grootere of kleinere vlekken het geheel ontsieren. Men versta dus wel: uwe Commissie denkt er niet aan, ons oude psalmboek voor te stellen als een verzameling van liederen, wier berijming hoog noodig verbetering zou eischen. Als geheel voldoet het buitengewoon; pogingen, indertijd van moderne zijde gedaan, om het beter en schooner te zeggen dan in onzen bundel geschiedt, zijn alles behalve geslaagd. Zóó als het is heeft ons gereformeerde volk — en terecht! — zijn psalmboek hartelijk lief. Doch daarom te meer hindert het, dat hier en daar uitdrukkingen voorkomen die ietwat aan wanklanken doen denken. Wij behoeven U slechts te herinneren aan den befaamden regel uit Psalm 1 : 4 „met vasten gang het pad der deugd betreden”, aan het begin van Psalm 25 „k Hef mijn ziel, o God der goden”, aan den „vromen Jozef, rijk in deugd” uit Psalm 105, aan het gebruik van namen als: Opperwezen en Alzegenaar. Zoo ware er ongetwijfeld nog meer te noemen. Trouwens, dat de zaak der psalmberijming ook de aandacht onzer Kerken heeft, blijkt wel uit de voorstellen die de Kerk van Zwijndrecht en de Classis Appingedam te dier zake bij uwe vergadering indienden. Een en ander overwegende, veroorloven uwe Deputaten zich, U te adviseeren, aan de Deputaten die den Gezangenbundel zullen overzien, een gelijke opdracht te verleen en met het oog op onze Psalmberijming, met dien verstande dat deze Deputaten zich zullen beperken tot het wegnemen en verbeteren van hinderlijke en onjuiste uitdrukkingen en berijmingen, die algemeen als zoodanig gevoeld worden.

Resumerende heeft uwe Commissie de eer, U voor te stellen:

1° de Synode spreke uit:

a. dat zij in het algemeen de bezwaren aanvaardt, die tegen den bundel „Eenige Gezangen” worden ingebracht;

b. dat zij, hoewel onderscheidene door de Deputaten daarin voorgestelde verbeteringen gelukkig geslaagd achtend, niettemin oordeelt, dat hun arbeid in zijn geheel blijkbaar in den kring onzer Kerken nog te weinig instemming heeft gevonden om aanstonds te worden aanvaard;

2° de Synode benoeme Deputaten met de opdracht:

a. rekening houdende met de bij uwe vergadering ingekomen voorstellen en opmerkingen, den bundel „Eenige Gezangen” nogmaals te overzien;

b. insgelijks hun aandacht te wijden aan verschillende minder juiste of hinderlijke bewoordingen en uitdrukkingen in den bestaanden psalmbundel;

c. de eerstvolgende Synode te dezer zake te dienen van advies, met dien verstande, dat hun wordt verzocht, hun Rapport bij onze Kerken bekend te maken minstens één jaar vóór die Synode samenkomt;

3° De Synode stelle alle te dier zake ingekomen stukken in handen van genoemde Deputaten.

II. *Uitbreiding van den Gezangenbundel.*

Wat de aan uwe Synode door Deputaten voorgestelde uitbreiding van den Gezangenbundel betreft, moet uwe Commissie tot haar leedwezen uitspreken, dat zij deze, in haar geheel, niet geslaagd acht. Hiervan hun een verwijt te maken, zou wel gemakkelijk, maar nu juist niet billijk zijn. De Synode van Leeuwarden had het met haar opdracht, dat zij zich beperken zouden tot een verzameling van berijmde en onberijmde Schriftgedeelten, dezen Broeders waarlijk niet gemakkelijk gemaakt, en ten deele hieruit zal het dan ook wel te verklaren zijn, dat het resultaat van hun toch inderdaad niet geringen arbeid zoo weinig waardeering heeft gevonden. Lettend op deze overweging, verstout uwe Commissie zich, U in ernstige overweging te geven, de kwestie van het zoogenaamde „vrije kerklied”

in haar vollen omvang principieel aan de orde te stellen en daartoe Deputaten te benoemen. Dat feitelijk deze kwestie onder ons aan de orde is, zal wel niemand betwisten. Maar fundamenteel is zij nog nimmer behandeld. Want wel merkt de Commissie, die de Synode van Leeuwarden te dezer zake van advies diende, in haar Rapport terloops op, „dat principieel tegen het vrije kerklied geen bedenkingen te maken zijn” maar deze veelzeggende uitspraak wordt door geen enkel argument gesteund en juist om een zoo volledig mogelijk overzicht van de argumenten pro en contra is het hier te doen.

Ten slotte heeft, in dit verband, uwe Commissie nog een oogenblik uwe aandacht te vragen voor punt E 36 van het Agendum (Missive van Ds H. C. VAN DEN BRINK c.s. in zake besluiten en rapporten der Synode van Leeuwarden).

De Broeders en de Zuster, die dit schrijven hebben ingediend, gevoelen zich bezwaard over de besluiten en inzonderheid over de rapporten, die deze besluiten hebben uitgelokt, in zake de kleine verzameling Nieuw Testamentische Kerkliederen, door hen aangeboden aan de Generale Synode van Leeuwarden. Zij verzoeken uwe vergadering, deze missive, waarin zij hun bezwaren opsommen tegen de genoemde besluiten en rapporten, te doen opnemen in de door U uit te geven Acta. Uwe Commissie is van oordeel, dat er geen bezwaar is, aan dit verzoek te voldoen.

Resumeerende heeft uwe Commissie de eer, U voor te stellen:

1° de Synode spreke uit:

a. dat de proeve van uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen”, gelijk deze door Deputaten is aangeboden, over het algemeen niet is geslaagd;

b. dat de oorzaak van dit niet-slagen ten deele is te zoeken in de moeilijkheden waarvoor de opdracht van de Synode van Leeuwarden (verzameling van berijmde en onberijmde Schriftgedeelten) Deputaten plaatste;

c. dat zij Deputaten dank zegt voor hun arbeid, in deze materie verricht;

2° a. de Synode benoeme Deputaten met de opdracht de kwestie van het zogenoemde „vrije kerklied” in haar vollen omvang principieel te onderzoeken en de volgende Synode te dezer zake te dienen van rapport en advies;

b. de Synode stelde alle op deze zaak betrekking hebbende stukken, die bij haar inkwamen, in handen van genoemde Deputaten;

3° de Synode neme de missive van Ds H. C. VAN DEN BRINK c.s., in 't Agendum vermeld onder E 36, in de uit te geven Acta op.

III. De Psalmmelodieën.

Over dit punt van het Agendum kon uwe Commissie in haar Rapport zeer kort zijn. Zij acht de zaak zoowel van het rhythmisch zingen als van wijziging van psalmmelodieën nog niet rijp voor beslissing. Dit gevoelen berust o.a. op de overweging, dat hier niet slechts liturgische beginselen, maar ook sterk uiteenloopende muzikale opvattingen in het spel zijn. Niettemin is de zaak alleszins een nader onderzoek waard.

Resumeerende heeft uwe Commissie de eer, U voor te stellen:

de Synode benoeme Deputaten met de opdracht, te onderzoeken in hoever het verzoek van de Kerk van Arnhem (punt C g 1 van het Agendum) voor inwilliging vatbaar is.

K. DIJK
T. FERWERDA
V. HEPP

Rapporteurs.

BIJLAGE XLV.
Art. 157.

*Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken
in Nederland, vergaderd te Utrecht in den jare 1923.*

Geliefde Broeders in Christus!

Ondergeteekenden, die het voorrecht hadden aan de Generale Synode, te Leeuwarden gehouden van 24 Augustus tot 9 September 1920, een kleine verzameling Nieuw-Testamentische kerkliederen aan te bieden, gevoelen zich gedrongen een

enkel woord tot U te richten naar aanleiding van *de besluiten*, door die Synode in deze materie genomen (Acta artt. 87 en 117) en *inzonderheid van de Rapporten*, welke die besluiten hebben uitgelokt (Acta, Bijlagen XVII en XXXI).

Over *de besluiten* zelve kunnen wij zeer kort zijn.

Al is toch het geheel ter zijde leggen van ons bundelken voor ons zeer teleurstellend, oorzaak van bemoediging en dank geeft het besluit: een poging te doen tot uitbreiding van den bundel „Eenige Gezangen”, dewijl daarmee eindelijk een stap in de goede richting wordt gedaan.

Meer moeten wij zeggen over toon en inhoud der *Rapporten*.

Dat in onze kerkelijke vergaderingen de broederlijke liefde, waaruit het onderling vertrouwen opbloeit, den toon moet aangeven, behoeft geen betoog; doch evenmin dat in bedoelde Rapporten deze toon al te droef wordt gemist. Door tal van leden onzer Kerken, ook van pers-organen, is dit opgemerkt. Om maar één voorbeeld te noemen, „De Heraut” van 24 October 1926 schreef: „Dr DE MOOR heeft *met geestigen spot* (wij cursiveeren) aan dat papieren kindeken een eervolle begrafenis bezorgd.” Op meesterachtige wijze worden de inzenders, alsof zij een troep stoute kinderen waren, in het publiek terechtgewezen en bestraft, en daarna in een hoek, of liever nog, buiten de deur gezet. Alzoo moest het onder ons niet geschieden!

Wat den inhoud betreft, wijzen wij eerst op een paar onjuistheden; dan op enkele krenkende, zelfs beleedigende uitdrukkingen; om ten slotte iets in te brengen tegen het eenige motief, waarop de conclusies der Rapporten rusten.

Een onjuistheid schuilt reeds in het opschrift van het tweede gedeelte van het Rapport, dat in Bijlage XVII onder B is afgedrukt; ze wordt in dat Rapport herhaald, en ze is zelfs overgenomen in het besluit der Synode (Art. 87). Deze: dat ons schrijven wordt genoemd een schrijven „van den kring van belangstellenden in de verrijking van ons kerkgezag”, terwijl toch in het eerste gedeelte van het Rapport (Bijl. XVII onder A) wordt gezegd: „allen behoorend tot den kring enz.”; doch ook dit is niet op zijn plaats, aangezien wij onszelf in ons schrijven aandienen, zooals in het onmiddellijk volgend „Afschrift” geheel juist staat te lezen, eenvoudig als „allen belijdende leden van Gereformeerde Kerken in Nederland”. De woorden: „allen behoorend tot den kring enz.” zijn blijkbaar ontleend aan een begeleidend schrijven, door ons tot de leden der Synode gericht. In ons officieele stuk aan de Synode komen ze niet voor.

De tweede onjuistheid, waarop wij de aandacht vestigen, bestaat in de onvolledigheid van een citaat, waardoor de zin aanmerkelijk wordt gewijzigd. In het Rapport (Bijl. XXXI) wordt ons ten laste gelegd, dat wij in ons verzoekschrift in te sterke bewoording spreken over het onderscheid tusschen het Oude en het Nieuwe Testament; en om dit oordeel te staven wordt een beroep gedaan op deze woorden, door ons gebezigd: „om van de bediening der verzoening door en in Jezus Christus, *den Gekruiste, den Zoon van God, die Zichzelven voor ons gegeven heeft tot een schuldoffer*, niet alleen te hooren, maar ook voluit te zingen.” De thans door ons gecursiveerde woorden worden in het citaat weggelaten. Ieder gevoelt, dat daardoor ons betoog, op z'n zachtst uitgedrukt, wordt verzwakt. Zooals het daar staat, is het juist wat het Rapport van ons begeert: „een betoog voor de wenschelijkheid om niet alleen in de woorden der profetie, doch ook in die der vervulling het ons geschonken heil te bezingen.” Immers, de weggelaten woorden laten juist op de vervulling der profetie allen nadruk vallen.

Onmiddellijk volgt nu in het Rapport een uitdrukking, die een krenkend, zelfs een beleedigend karakter draagt. Door ons gebruikte bewoordingen wil 't Rapport „liefst als minder gelukkig gekozen qualificeeren (hoe vriendelijk en welwillend!), omdat er overigens geen enkele reden is, de trouw der onderteekenaars aan deze specifiek Gereformeerde waarheid te betwijfelen.” Dit riekt naar ketterjagerij en bevat een kiem van verdachtmaking. Behoort zoo gesproken te worden over Broeders en een Zuster, die door Gods genade een goeden naam mogen hebben in onze Kerken?

Een dergelijk karakter draagt de zinsnede in het Rapport (Bijlage XVII B), die de voorstelling geeft, als waren wij er op bedacht geweest te *bedekken*, dat zeer vele der door ons aangeboden liederen ontleend zijn aan den bundel der Nederlandsch Hervormde Kerk, en aldus luidt: „door van Lied No zooveel te spreken, de volgorde wat te veranderen en eenige wijzigingen aan te brengen,

bedekt men dit niet, doch zal juist den argwaan van velen versterken, die zullen zeggen: nu wordt onder een mom, naar de methode: een vinger geven en de hand nemen, datgene, waartegen onze Vaderen zoo krachtig mogelijk hebben gestreden en wat een punt van groote beteekenis was in de beide reformatische bewegingen van 1834 en 1886, listiglijk bij ons ingevoerd." En van gelijk gehalte zijn de volgende uitdrukkingen, die wij zonder commentaar — ze spreken immers voor zichzelf — uit het Rapport afschrijven: „op deze manier zal het in geen geval moeten geschieden”, en „doch het zou niet de eerste maal zijn, dat een goede zaak op een slecht voorbeeld mislukte.”

Afzonderlijk brengen wij nog ter sprake, dat in het Rapport opzettelijk en omstandig wordt gememoreerd, dat wij ons verzoekschrift in de pers hebben bekend gemaakt en onze liederenverzameling „reeds lang te voren in de pers is aangekondigd en ook thans aan haar toezending groote publiciteit is gegeven”. Wij kunnen waarlijk niet zien, wat hierin te laken zou zijn, gelijk het Rapport zijn afkeuring dan ook niet in het minst motiveert. Is het niet geoorloofd, dat wij den mede-leden onzer Kerken mededeelen, wat door ons, immers naar het hart van velen hunner, aan de Synode gevraagd wordt?

Tenslotte nog iets over de argumentatie in de Rapporten. Voor de verwerping van ons proefbundeltje vinden we, hoe we ook zoeken, geen anderen grond aangegeven dan dezen: dat het overgrootste deel der liederen is ontleend aan de Gezangen, bij de Nederlandsch Hervormde Kerk in gebruik, en dat het daarom uit tactisch en paedagogisch oogpunt ten zeerste is af te keuren. Het trekt al dadelijk de aandacht, dat dit eenige argument door de Synode in haar besluit in zake onzer proefbundel niet is overgenomen. Dit besluit toch zegt alleen, *zonder eenige argumentatie*, dat de Synode „oordeelt..... de genoemde proeve als zoodanig niet te kunnen aanvaarden.” (Acta art. 87). Dat alleen liederen, die een berijming van Gods Woord bevatten, toelaatbaar zijn, wordt niet beweerd. Dit is dan ook niet het standpunt onzer Kerken. Immers, onder de „Eenige Gezangen”, achter de Psalmen opgenomen en door onze Kerkenordering ten gebruike toegelaten, komen ook voor de beide Berijmingen der 12 Geloofsartikelen, de Bedezang vóór de predikatie, de Morgenzang en de Avondzang, die geen berijmde Schriftgedeelten zijn. Het besluit der Synode (Acta art. 117), om dezen bundel „uit te breiden met eenige andere berijmde of onberijmde gedeelten der Heilige Schrift”, wijkt dan ook af van de historische lijn. Doch om op het argument van het Rapport — uitsluitend een utiliteitsargument — terug te komen. Ieder, die onbevooroordeeld, alleen op de zaak zelve het oog vestigt, zal toestemmen, dat geene schriftuur, 't zij in proza of poëzie, verwerpelijk is te achten, omdat zij te eeniger tijd in een gemengden bundel is geplaatst. Ook mogen wij niet verzwijgen, dat het o. i. niet geoorloofd is, uit vrees voor een oppositie, die elken Schriftuurlijken grond mist en het karakter van onkunde of kleinzieligheid draagt, welke heerschappij wil voeren over de harten en consciënties van het volk des Heeren, aan onze Kerken te onthouden kostelijke liederen, die niet door de Nederlandsch Hervormde Kerk zijn gemaakt en ook niet het particuliere eigendom dier Kerk zijn, doch die door den Heiligen Geest zijn beziel en aan geheel de Kerk des Heeren geschonken, en die zoozeer weerklank vinden in de harten van Gods kinderen, dat zij ook in onze kringen algemeen gekend en geliefd zijn en gaarne gezongen worden. Indien de groote Hervormers der 16e eeuw zóó hadden gehandeld ten opzichte van vele gebruiken en gewoonten der Roomsche Kerk, zouden onze Gereformeerde Kerken nooit dien groei en bloei hebben bereikt, welke haar door de gunste des Heeren werden verleend.

Het bovenstaande meenden we tot ontlasting onzer consciënties voor U te moeten uitspreken. Wel weten we, dat een Synode niet verantwoordelijk is voor den geheelen inhoud van alle Rapporten, welke op haar tafel worden gelegd. Maar het wil ons toch voorkomen, dat waakzaamheid haar geboden is, vooral wanneer die Rapporten onder de Bijlagen, aan hare Acta toegevoegd, worden opgenomen en alzoo op de publieke markt gebracht; waakzaamheid voor den goeden toon, voor den goeden naam van de leden en de Dienaren der Kerken, en bovenal voor de eere der Kerken, ook naar buiten. En aan die waakzaamheid heeft hier naar ons gevoelen wel wat ontbroken.

We vertrouwen, dat uwe vergadering deze onze missive zal doen opnemen in de door U uit te geven Acta, en termen zal vinden om met het door ons in het midden gebrachte rekening te houden bij de behandeling van het Rapport, dat haar zal worden uitgebracht door de Deputaten, benoemd door de Generale Synode

van Leeuwarden, ingevolge het besluit dier Synode, neergelegd in art. 117 harer Acta.

Uwe vergadering de leiding des Heiligen Geestes toebiddende, hebben wij de eer te zijn in Christus,

Uwe Broeders en Zuster,

Ds H. C. VAN DEN BRINK, *Zandvoort.*
 Mevr. de Wed. J. C. BRUMMELKAMP—ESSER, *Amsterdam.*
 Dr J. G. GEELKERKEN, *Amsterdam.*
 Ds S. HUISMANS, *Doetinchem.*
 Prof. L. LINDEBOOM, *Kampen.*
 Dr B. WIELENGA, *Amsterdam.*
 JOHs VAN DEN BERG, *Rotterdam.*
 C. BESSELAAR, "
 H. ROBIJN, "
 H. J. TOLLIG, "

Op onze onderscheiden woonplaatsen, Maart 1922.

BIJLAGE XLVI. **RAPPORT** over punt L 1—14 en 16 van het Agendum.
 Art. 163.

Aan de Generale Synode van Utrecht.

Uwe Commissie, waaraan de stukken van het Agendum sub L 1—14 en 16 in handen gesteld zijn, heeft de eer U het volgende te rapporteeren en te adviseeren.

1. *Deputaten ter bevordering van den geestelijken arbeid onder de militairen* hebben aan hun opdracht van de Synode van Leeuwarden om de volgende Synode te dienen van inlichtingen en advies betreffende het Instituut van Legerpredikanten, en de houding tegenover dat Instituut aan te nemen, welk advies een half jaar vóór de Synode aan de Kerken zal worden toegezonden (Rapportenboek blz 91 v.v.) voldaan.

Instemming met dit Rapport is betuigd door de Classis Groningen, de Particuliere Synodes van Overijssel, Gelderland, Noord-Holland en Zuid-Holland (noordel. gedeelte).

Van de andere kerkelijke samenkomsten, die voorstellen indienden, is er ook niet één die in strijd met het Rapport van Deputaten het Instituut van Legerpredikanten in zijn tegenwoordigen vorm voor onze Kerken geschikt acht.

Bij de oplossing van de bezwaren gaat men echter verschillende kanten uit. De Kerk van 's Gravenhage wil het regeeringsinstituut behouden, maar met meer kerkelijke kleur. Een gelijke wensch wordt gedaan door de Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg. Daartegenover stellen de Kerk van Nijmegen en de Classes Apeldoorn en Middelburg voor, dat de geestelijke verzorging der militairen van de Kerken zelf zal uitgaan met medewerking van de Regeering. Terwijl de Kerk van Amersfoort en de Particuliere Synode van Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) het regeeringsinstituut geheel willen opgeheven zien, en de geestelijke verzorging van de militairen aan de Kerken zelf willen overlaten.

De meeste van deze voorstellen gaan naast het Rapport van Deputaten heen, aangezien die alleen opdracht hadden te adviseeren over onze houding tegenover het tegenwoordige Instituut der Legerpredikanten.

Hetzelfde geldt van een klacht van de Kerk van 's Gravenhage, dat „aan de positie, arbeid of instructie van den Vlootpredikant tot dusver helaas geen enkel woord is gewijd”. In 1920 bestond er nog geen Vlootpredikant, en de Synode van Leeuwarden kon dus te dien opzichte geen opdracht geven.

Eveneens kan dit gezegd worden van de voorstellen van de Classis Groningen, „om aan Deputaten op te dragen de volgende Synode te dienen van voorstellen over de geestelijke verzorging van de militairen in oorlogstijd”, en van de Classis

Harderwijk om de Kerken, waaruit de recruten komen, meer verantwoordelijk te stellen.

Ten slotte kan nog medegedeeld worden, dat aan het verzoek van de Particuliere Synode van Noord-Holland „dat de Gereformeerde Legerpredikant gehoord worde” door uwe Commissie is voldaan, en dat het voorstel van de Classis Appingedam (L 6) de bedoeling van de Classis te onduidelijk weergeeft om er aandacht aan te kunnen wijden.

2. Nu door verschillende voorstellen veel verder gegaan is dan het Rapport van Deputaten had te behandelen, en eigenlijk heel de materie van de geestelijke verzorging der militairen aan de orde is gesteld, acht uwe Commissie het gewenscht om daarop in te gaan, en instemmende met de strekking van het Rapport nieuwe en meer conclusies aan U voor te stellen.

3. Wat het voorstel van de Kerk van 's Gravenhage betreft, merkt uwe Commissie op, dat daarin aan den eenen kant ten volle gehandhaafd wordt, dat de Legerpredikant Regeerings-ambtenaar zal zijn, en dat aan den anderen kant gemacht wordt een band tusschen dien ambtenaar en onze Kerken te leggen.

Deze oplossing is onzuiver en onmogelijk. De Legerpredikant blijft zoo geheel verantwoordelijk aan de Regeering, ook al zou er door hem verslag aan de Kerken moeten worden uitgebracht. Bovendien denke men er aan, dat slechts een gedeelte der Gereformeerde militairen met hem in aanraking komt, en over het andere deel nooit verslag zou kunnen worden gegeven omdat het bearbeid wordt door niet-Gereformeerde Legerpredikanten. Juist het voorstel van de Kerk van 's Gravenhage toont duidelijk aan, dat dit Instituut niet half van de Regeering en half van de Kerk kan uitgaan.

Hetgeen deze Kerk verder voorstelt over een bepaling, dat een Legerpredikant geen bestuurslid zou mogen zijn van een militaire vereeniging enz., ligt geheel buiten de bevoegdheid van de Synode. Alleen de Regeering kan over dergelijke bepalingen voor haar ambtenaren oordeelen en die maken.

Ook de gedachte van de Kerk van 's Gravenhage, dat de Gereformeerde Legerpredikant adviseur zou dienen te zijn van Deputaten, kan niet worden aanvaard. Alleen in zoover het contact tusschen de Overheid en de Kerken bij de verzorging der militairen ter sprake zou komen, zou advies wenschelijk geacht kunnen worden, maar dan is het raadzamer, direct den Legerpredikant in algemeenen dienst te raadplegen, omdat die over het geheele land gaat.

4. Wat de voorstellen van verschillende vergaderingen betreft om de kerkrechtelijke positie van den Legerpredikant te regelen, en het voorstel van de Particuliere Synode van Overijssel om uit te spreken, dat een Dienaar des Woords, die een benoeming als Legerpredikant aanvaardt, geacht wordt te zijn overgegaan tot een anderen staat des levens, is uwe Commissie van gevoelen, dat een Dienaar des Woords, die voor zijn ambt geheel verantwoordelijk wordt aan de Regeering en in het geheel niet meer aan de Kerken, inderdaad tot een anderen staat des levens is overgegaan.

Zij acht het echter niet gewenscht om op dit punt een partieele beslissing te nemen, maar adviseert de Synode een Commissie te benoemen, die een algemeene regeling ontwerpe voor Dienaren, die zich verbinden aan de Overheid of aan een vereeniging.

5. Het voorstel-Harderwijk wordt door uwe Commissie aanbevolen, en zal in haar voorstellen worden opgenomen.

6. Het voorstel van de Classis Amersfoort om uit te spreken „dat het Instituut van Legerpredikanten in vredestand zou kunnen worden opgeheven”, kon de instemming van uwe Commissie niet verkrijgen. Zij stelt zich geheel op het standpunt van de eerste conclusie van het Rapport. Wel zou naar haar oordeel, indien de Regeering overeenkomstig de tweede conclusie van dat Rapport de instructie der Legerpredikanten zoo wijzigde, dat hun bemoeienis niet verder ging dan contact te vormen tusschen de militairen en de Kerken, het getal der Legerpredikanten kunnen worden verminderd, maar het behoort niet tot de bevoegdheid van de Synode, hierover een uitspraak te doen.

7. De Kerk van Nijmegen en de Classis Apeldoorn stellen voor, dat door de Kerken predikanten voor de verzorging der militairen worden benoemd, dat die geheel aan de Kerken verantwoordelijk zullen zijn, en dat de Regeering hen zal erkennen en gedeeltelijk de kosten dragen.

Uwe Commissie zou in deze richting een oplossing kunnen aanvaarden, indien inderdaad de aanstelling van afzonderlijke Dienaren des Woords voor de militairen noodig ware. Dit wordt echter door haar betwist. In verreweg de meeste garnizoenen zijn gedurende een groot gedeelte van het jaar weinig militairen, en daaronder vaak nog geen 25 Gereformeerde. Slechts in zes garnizoenen is dat getal

grooter. Bovendien zijn van de meeste wapens de militairen in de nabijheid van hun woonplaats ingedeeld, zoodat ze bijna elken Zondag en veel avonden in de week naar huis kunnen gaan. De geestelijke verzorging van onze militairen kan dan ook in de meeste plaatsen door den eigen predikant zonder veel bezwaar geschieden. Waar dit onmogelijk is, kan men zeer gemakkelijk de hulp van een naburigen predikant inroepen. Finantieel behoeft dit geen bezwaar te zijn, daar de Regeering een tegemoetkoming voor dezen arbeid aan de predikanten geeft.

Wel is voor den arbeid onder de militairen vaak een groote moeilijkheid, dat er zoo weinig contact met hen is te verkrijgen. 's Avonds zijn ze dikwijls niet te vinden, en overdag is de toegang tot de kazerne feitelijk gesloten, omdat de troep door den korteren diensttijd bijna altijd een oefening heeft.

Hiervoor zou nu echter met medewerking van de Regeering een goede oplossing te vinden zijn. De Legerpredikanten komen in den regel om de 14 dagen in elk garnizoen een toespraak houden. In het diensttableau wordt daarmee gerekend. Nu zou de Synode aan de Regeering kunnen verzoeken, dat overeenkomstig conclusie 2 van het Rapport die arbeid kome te vervallen, maar dat op dit eenmaal vastgestelde uur de garnizoenspredikanten hun eigen militairen in een kamer van de kazerne om zich konden verzamelen, en met hen een samenspreking houden. Mocht de Regeering niet op een wijziging van de instructie der Legerpredikanten willen ingaan, dan zou toch verzocht kunnen worden, dat onze militairen gedurende de toespraak van den Legerpredikant afzonderlijk mochten worden verzameld. Zulk een telkens terugkeerende ontmoeting zou van het grootste gewicht kunnen zijn.

Dit alles geldt ook van de militairen van de Marine, wanneer ze aan land zijn.

8. Kan dus naar de meening van uwe Commissie voor de gewone ambtelijke verzorging van de militairen van Land- en Zeemacht zeer wel volstaan worden met de eigen garnizoens-predikanten, een gewichtige uitzondering moet worden gemaakt voor de militairen van de Landmacht, wanneer ze in kampen zijn, en voor de militairen van de Zeemacht, wanneer ze uitgevaren zijn.

Al meer wordt het zwaartepunt van de oefeningen naar de kampementen in de zomermaanden verlegd. Daar worden veel troepen samengebracht, terwijl gedurende de andere maanden van het jaar de kazernes weinig bevolkt zijn.

Hiervoor is naar het oordeel van uwe Commissie een afzonderlijke regeling noodig. De verzorging van al die militairen kan moeilijk worden overgelaten aan de predikanten in de omgeving. Alleen al het zich op de hoogte stellen van wie Gereformeerd zijn, zou zeer veel tijd kosten. Terwijl ook sommige kampen ver van de steden en dorpen verwijderd liggen.

Uwe Commissie acht het wenschelijk, dat naar die kampen predikanten worden uitgezonden, die zich enkele weken geheel aan die militairen wijden. Natuurlijk zou hiervoor de medewerking van de Regeering noodig zijn. Zij zou tijdig moeten opgeven, waar de troepen geconcentreerd worden, en de uitgezonden predikanten moeten erkennen en toelaten. Voor de benooidge gelden zouden de Kerken zelf moeten zorgen.

Ook dient een regeling ontworpen te worden voor de verzorging van de militairen, die uitvaren.

9. Tenslotte adviseert uwe Commissie met nadruk, om het voorstel van de Classis Groningen aan te nemen, dat er Deputaten zullen worden benoemd om de volgende Synode te dienen van voorstellen in zake de geestelijke verzorging van militairen in oorlogstijd. Zelfs zou het zeer gewenscht zijn om aan die Deputaten, indien vóór 1926 onverhoopt een mobilisatie gelast werd of een oorlog uitbrak, een volmacht te geven.

10. Mitsdien heeft uwe Commissie de eer U het volgende te adviseeren: (volgt in art. 163).

T. J. HAGEN, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLVII.
Art. 164.

Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken, vergaderd te Utrecht, 21 Augustus 1923.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Door de Generale Synode van Leeuwarden 1920 zijn ter bevordering van den geestelijken arbeid onder de militairen tot Deputaten benoemd de D.D. J. GISPEN te Groningen, T. J. HAGEN te Delft, A. H. VAN MINNEN te 's Gravenzande, J. DE VRIES te Tilburg en Ouderling A. VAN HELDEN te 's Gravenhage.

Zij hebben de eer U het volgende Rapport aan te bieden.

I. Wat betreft hun constituëering.

Op 29 October 1920 zijn Deputaten te Utrecht samengeroepen door Ds A. H. VAN MINNEN. Tot Præsides werd benoemd Ds A. H. VAN MINNEN en tot secretarispenningsmeester Ds T. J. HAGEN.

II. Wat betreft hun werkzaamheden.

1. Deputaten hebben zes vergaderingen in pleno gehouden, en verscheidene samenkomsten van sub-commissies.

2. De hun opgedragen taak was in de eerste plaats „om de Kerken te verteenwoordigen bij de Leger-autoriteiten en de Hooge Overheid, betreffende de geestelijke belangen onzer militairen” (Acta Leeuwarden art. 170, 4 a).

Deputaten hebben hieraan voldaan:

a. door de beantwoording van een missive van Z.E. den Minister van Oorlog. Aangezien het eerste schrijven van den Minister, blijkbaar door verkeerde adresseering, niet in hun handen is gekomen, werd hun door Br VAN HELDEN, vanwege den Legerpredikant in algemeenen dienst, een duplicaat overhandigd met verzoek zoo spoedig mogelijk op de daarin gestelde vragen van antwoord te willen dienen. De Minister vroeg hierin advies, wat een billijke vergoeding kon geacht worden voor de lasten, den garnizoenskerken door de geestelijke verzorging der militairen opgelegd.

Deputaten meenden aan de Kerkeraden van de garnizoenskerken te moeten vragen of die zulk een vergoeding wenschelijk achtten en wilden ontvangen, daar zij ten dezen opzichte geen mandaat van de Synode hadden ontvangen, en dus slechts het verzoek van den Minister aan de Kerken zelf konden overbrengen.

Het wenschelijke van zulk een vergoeding werd uitgesproken door de Kerken van Amsterdam, Assen, Alkmaar, Breda, Ede, Gorkum, Den Haag, Hellevoetsluis, Harderwijk, Den Helder, Hoorn, 's Hertogenbosch, Kampen, Kootwijk, Schoonhoven, Utrecht, Venlo, Veenhuizen, Zutphen en Zeist. In den Kerkeraad van Leiden waren twee stroomingen. De Kerkeraad van Nijmegen wilde van zulk een vergoeding niets weten en die eventueel ook niet ontvangen. Terwijl de Kerken van Amersfoort, Delft, Deventer B, Groningen A en Oldebroek zich ook tegen verklaarden, maar later toch de vergoeding hebben aanvaard.

Deputaten hebben toen aan den Minister medegedeeld, dat de groote meerderheid van die Kerken zulk een vergoeding wenschelijk achtte.

Voor een aan den Minister te geven advies over *het bedrag*, hebben Deputaten contact gezocht met de Synodale Commissie voor militaire zaken van de Nederl. Hervormde Kerk, met de Deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerk, van de Luthersche en van de Hersteld Luthersche Kerk. Op twee samenkomsten in het Synodehuis in Den Haag werd zulk een advies met eenparige stemmen opgesteld. Op verzoek van de Gereformeerde Deputaten is de volgende clausule ingelascht: „de Deputaten van de Gereformeerde Kerken stellen zich op het standpunt, dat zij niet kunnen verklaren, dat bedoelde geldelijke tegemoetkoming wenschelijk wordt geacht, doch, indien de Overheid besluit tot het toekennen daarvan, dat zij zich volkomen kunnen vereenigen met den inhoud van dit advies.”

De Minister heeft met een kleine wijziging dit advies overgenomen, en den Deputaten verzocht, zich te willen belasten met al den arbeid hieraan verbonden en de uitbetaling van de vergoedingen. Deputaten meenden niet te kunnen weigeren, en hebben die opdracht voorloopig aanvaard totdat de Synode van Utrecht over dit punt kan beslissen.

Maart 1922 werd door den Minister van Marine een gelijkkluidende bepaling gemaakt.

Door deze regeling wordt niet meer, zooals vroeger, een vergoeding gegeven naar het nominaal aantal kerkleden, dat in een garnizoen is, maar naar het aantal kerkleden, dat werkelijk bearbeid wordt.

De uitbetaling over 1922 werd vertraagd doordat het mandaat per abuis eerst gezonden was naar Deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid;

b. in de tweede plaats werd Juli 1921 door den Minister van Oorlog aan Deputaten verzocht, hun medewerking te willen verleenen voor de uitzending van Ds FABER van Serooskerke naar het kamp van Laren voor de maand Augustus, om daar werkzaam te zijn onder de kader-landstormers.

Deputaten hadden tegen de wijze, waarop deze zaak werd behandeld, ernstige bezwaren, maar meenden toch, omdat er geen tijd was voor nader overleg, te moeten medewerken;

c. de Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Breda vroeg in 1922 aan den Minister van Oorlog tegemoetkoming tot een bedrag van f 7000.— voor de verbouwing van zijn kerk, welke verbouwing uitsluitend noodzakelijk was om de vele militairen, die er 's Zondags ter kerk gaan.

De Minister wilde die tegemoetkoming toestaan alleen door bemiddeling van Deputaten. Ook daaraan is toen medewerking verleend;

d. voorts hebben Deputaten op verzoek van den Minister van Oorlog aan de garnizoenskerken een vraag gericht, of zij een regeling wenschelijk vonden, waarbij loopende hospitaal-patiënten de godsdienstoefening konden bezoeken onder zekere controle (aaftekening van een bewijs door den dienstdoenden predikant). Alle ingekomen antwoorden toonden de wenschelijkheid daarvan aan; Amersfoort berichtte, dat zulk een controle-systeem daar reeds bestond.

De Minister heeft toen zulk een regeling gemaakt, welke door Deputaten aan de Kerken is toegezonden;

e. Deputaten hebben eenmaal, op verzoek van den Raad van Legerpredikanten, in de kerkelijke bladen de voorbede verzocht van de Kerken voor de in dienst gaande recruten;

f. ook hebben Deputaten, toen door den Raad van Legerpredikanten aan de garnizoenskerken gevraagd was een soort beoordeeling van hun Instituut (Maart 1923), in „De Heraut” en in „De Bazuin” die Kerken verzocht, met antwoord te wachten totdat de Generale Synode het Rapport-Legerpredikanten zou hebben behandeld;

g. Deputaten hebben hun medewerking verleend aan enkele predikanten in de omgeving van het kamp Milligen (adres Ds VAN VOORST te Kootwijkerbroek) voor het indienen en in ontvangst nemen van hun declaratie aan den Minister van Oorlog, voor gehouden predikdiensten in bovengenoemd kamp;

h. Deputaten ontvingen een verzoek van een predikant voor uitbetaling van de hem naar zijn meening toekomende vergoeding voor gehouden catechisaties in een kamp gedurende de mobilisatie. Hoewel de declaratie te laat werd ingediend, hebben Deputaten toch gemeend, een bedrag van f 100.— aan hem te moeten uitbetalen.

3. De taak van Deputaten was in de tweede plaats, om, in overleg met de garnizoenskerken en de predikanten aldaar, de volgende Synode te dienen van inlichtingen en advies betreffende het Instituut van Legerpredikanten, en de houding tegenover dat Instituut aan te nemen, welk advies een half jaar vóór de Synode aan de Kerken zou worden toegezonden.

Deze taak is door Deputaten verricht. (Zie Rapportenboek). Het Rapport werd Januari 1923 verzonden.

Deputaten hebben zich ook de vraag gesteld, of zij in hun Rapport zouden handelen over de verhouding van de Kerken ten opzichte van de Vlootpredikanten, en over de geestelijke verzorging van de Marine in het algemeen. Hoewel zij de noodzakelijkheid wel inzagen om over de geestelijke verzorging van de matrozen in den boezem van onze Kerken te handelen, en ook reeds met marinemannen conferenties zijn gehouden, hebben zij toch geen Rapport hierover opgesteld, omdat zij geenerlei opdracht te dezen opzichte hadden ontvangen.

III. Wat betreft de Finantiën.

Deputaten meenden de onkosten voor reis en verblijf van henzelf en van de verschillende Commissies niet te moeten brengen ten laste van de Generale Synode, maar uit hun Kas te moeten betalen.

Zij komen nu tot de volgende rekening:

Van het vorig Deputaatschap werd aan Deputaten door Ds A. H. VAN MINNEN overhandigd <i>f</i> 1846.66, en door hem daarbij gevoegd aan rente <i>f</i> 18.85, en kasoverschot <i>f</i> 21.09, te zamen	<i>f</i> 1886.60
Bovendien zonden nog twee Kerken (Den Ham en Deventer A) een collecte	- 22.83
Er werd aan rente gekweekt	- 148.—
Totaal der inkomsten:	<i>f</i> 2057.43
Aan den predikant boven bedoeld (II 2 <i>h</i>) werd gezonden <i>f</i> 100.—	- 100.—
De vergaderkosten bedroegen	- 636.70
Bureaustkosten	- 175.45
Totaal der uitgaven:	<i>f</i> 912.15
In kas is dus nog:	<i>f</i> 1145.28

De bescheiden van den Penningmeester zijn door Deputaten nagezien, en hem is décharge verleend. Eveneens is door hen in orde bevonden de rekening van ontvangen en doorgezonden gelden van den Minister van Oorlog en dien van Marine.

IV. *Wat betreft het doen van voorstellen aan de Synode.*

De Synode geve aan eventueel te benoemen Deputaten voor de geestelijke verzorging der militairen opdracht:

1° de Kerken bij de Regeering te vertegenwoordigen voor de geestelijke verzorging van de Gereformeerde militairen, en tevens verder de vergoedingen van de Ministers van Oorlog en Marine voor de garnizoenspredikanten te ontvangen en uit te betalen;

2° de volgende Generale Synode te dienen van advies over de wijze, waarop de geestelijke verzorging van de Gereformeerde militairen door onze Kerken kan worden geregeld.

U de leiding des Heiligen Geestes op uw samenkomsten toebiddende,

Deputaten voornoemd,

's Gravenzande.
Delft.

A. H. VAN MINNEN, *Præs.*
T. J. HAGEN, *Secr.-penningm.*

BIJLAGE XLVIII.
Art. 164.

Mij is opgedragen, namens Commissie V de Synode te rapporteeren over punt L van het Agendum, het verslag van Deputaten „ter bevordering van den geestelijken arbeid onder de militairen”, d.w.z. voor zoover dit verslag betrekking heeft op hunne werkzaamheden ter vervulling van punt *a* en *c* van de hun door de Generale Synode van Leeuwarden gegeven opdracht: „de vertegenwoordiging der Kerken bij de Legerautoriteiten en bij de Hooge Overheid betreffende de geestelijke belangen der militairen, en het geldelijk beheer” (art. 170 der Acta).

Ter voldoening aan het eerste deel van deze opdracht hebben Deputaten hun medewerking verleend bij de uitzending door den Minister van Oorlog van Ds FABER van Serooskerke naar het kamp van Laren in Augustus 1921 en bij de vaststelling van een regeling voor het bezoek onder zekere contrôle van de godsdienstoefeningen door hospitaal-patiënten, terwijl zij ook op verzoek van den Raad van Legerpredikanten de voorbede der Kerken verzocht hebben voor de in dienst gaande recruten.

Zij hebben echter gemeend den garnizoenskerken te moeten adviseeren, niet te treden in de beoordeeling van het Instituut der Legerpredikanten, waarom door

den Raad van Legerpredikanten was gevraagd, voordat de Generale Synode het Rapport-Legerpredikanten zou hebben behandeld. Uwe Commissie geeft U in overweging, hierin de handelingen der Deputaten goed te keuren.

Voorts is door Deputaten aan den Minister van Oorlog ook medewerking en advies verleend bij de vaststelling van een regeling voor vergoeding aan garnizoenskerken voor lasten, die de geestelijke verzorging der militairen voor haar medebrengen, en hun bemiddeling bij het indienen en in ontvangst nemen van vergoeding voor gehouden predikdiensten door predikanten in het kamp van Milligen, en het verkrijgen van steun ten bedrage van f 7000.— door de Gereformeerde Kerk van Breda bij de verbouwing van haar kerk, terwijl zij zich op verzoek van den Minister ook hebben belast met de uitbetaling van de uit genoemde regeling voortvloeiende vergoedingen. Deputaten hebben echter deze opdracht van den Minister slechts voorloopig aanvaard, de definitieve beslissing over de wenschelijkheid daarvan in het vervolg overlatende aan de Synode, met het oog waarop zij de Synode dan ook een voorstel doen. Uwe Commissie is van oordeel dat Deputaten onder de gegeven omstandigheden niet beter hadden kunnen handelen en stelt U voor ook hierin de handelingen van Deputaten goed te keuren. Toch bleef bij haar de vraag, of het wel raadzaam is voor de Kerken bij de geestelijke verzorging van hare militairen met het aanvaarden dezer vergoedingen en het vragen en aannemen van steun voort te gaan. Ontkend kan zeker niet geheel, dat, als men zich stelt op het standpunt, dat ook de Overheid belang en roeping heeft bij de verzorging van de geestelijke belangen der militairen, of, gelijk in het voorstel van de Classis Middelburg staat, zij daar „mede aansprakelijk” voor is, dan ook finantieele steun niet geheel onbillijk en ook wel te verdedigen zou zijn. Aan de andere zijde werd echter ook de vraag gedaan: wanneer onze Kerken, gelijk door uwe Commissie aan de Synode werd voorgesteld, de geestelijke verzorging onzer militairen als haar taak en roeping voor zich opeischen en wenschen, dat de Overheid zich daarbij onthoudt, tenzij dan wanneer zij den Kerken de vervulling van haar taak binnen de weermacht mogelijk en gemakkelijk make, of het dan wel in overeenstemming met deze houding is, dat zij toch van de Overheid finantieelen steun blijven vragen of aanvaarden. Juister werd het aan deze zijde geacht, en meer ter bevordering van de vrije beweging der Kerken, wanneer in het vervolg alle vergoeding en steun verviel, terwijl het dan als zeker niet onbillijk werd beschouwd, dat de garnizoenskerken, waar dat noodig bleek, van de andere Kerken hulp ontvingen. Hoewel men van weerszijden wel niet geheel ongevoelig was voor elkanders gedachtegang, is het uwe Commissie toch niet gelukt, volkomen eenstemmig te worden. De meerderheid in uwe Commissie meende dat de Synode zich niet tegen steun en vergoeding moest uitspreken, en beveelt de aanvaarding van het voorstel van Deputaten aan, om den eventueel te benoemen Deputaten ook de vrijheid te geven zich met de uitbetaling der vergoedingen te belasten. Zij overwoog o. m. dat de aanvaarding van vergoedingen meer een zaak der plaatselijke Kerken was, en de vergoedingen meer als vergoedingen voor de predikanten, dan voor de Kerken waren bedoeld. Een minderheid in uwe Commissie achtte het aanvaarden van vergoeding en steun in het vervolg ongewenscht, en meende, dat de Synode zich wel hierover mocht uitspreken, waar het hier de verhouding van de Kerken tot de Hooge Overheid betrof. Ook wees zij er op, dat in het Rapport der Deputaten zelf van vergoeding aan garnizoenskerken werd gesproken. Tegen een eventueel voortgaan van de uitbetaling der vergoedingen en van bemiddeling bij het verkrijgen van steun door te benoemen Deputaten voelt deze minderheid nog te meer bezwaar, omdat daardoor onwillekeurig de indruk wordt gevestigd, alsof deze steunbieding met instemming en op gezag der Synode plaats vindt. Reeds wilde de Minister van Oorlog de Kerk van Breda geen steun toekennen dan door bemiddeling van de Deputaten.

Ten slotte merkt uwe Commissie nog op, dat met instemming der Deputaten door de reeds door de Synode aanvaarde conclusies hun tweede voorstel vanzelf overbodig werd.

Zoo besloot dan uwe Commissie, wat haar meerderheid betreft, U de volgende voorstellen te doen: (volgt in art. 164).

Dr W. A. VAN ES, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLIX.
Art. 165.

Aan Hare Majesteit de Koningin.

Mevrouw!

Uwe Majesteit vergunne aan de Gereformeerde Kerken in Nederland ter gelegenheid der herdenking van Uw vijf en twintig jarig Regeeringsjubileum tot U te komen met de betuiging harer trouwe aanhankelijkheid en harer eerbiedige hulde.

De Gereformeerde Kerken gedenken met groote dankbaarheid, dat Uwe Majesteit in het afgelegde tijdvak met wijsheid en krachtige hand de teugels der regeering heeft gehouden en met en voor ons volk heeft geleefd.

Zij erkennen met dank aan den Heere, dat Uwe Majesteit door Gods genade mocht vasthouden aan de belijdenis van het Evangelie van Christus, daarin het voorbeeld volgend van de vorsten uit het doorluchte Huis van Oranje, dat zooveel voor het welzijn van het Nederlandsche volk en voor de vrijheid der religie heeft gedaan.

De band tusschen Nederland en Oranje is gelegd in de geboortejaren van ons volksbestaan, bezegeld door het bloed der martelaren en gestevigd in den gang der historie.

Worde deze band bevestigd tot in de verste toekomst.

En de bede stijgt omhoog dat het Gode mag behagen Uwe Majesteit nog vele jaren te sparen en te sterken voor Uwe hooge en gewichtige taak, tot welzijn van land en volk, tot roem van 's Heeren Naam.

Namens de Gereformeerde Kerken in Nederland:

De Deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid,

w. g. Dr H. H. KUYPER.
„ Dr H. BOUWMAN.

BIJLAGE L.
Art. 169.

PROTEST van den Kerkeraad van Rottevalle.

Aan de Generale Synode.

In handen van uwe Commissie is gesteld een schrijven van den Raad van de Gereformeerde Kerk van Rottevalle, d.d. Augustus 1923, inhoudende een protest tegen een besluit van de Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte), op 6 Juni 1923, waarbij „goedgevonden” werd, dat het gezin van Br M. KOOISTRA te Houtgehage zou inwonen te Drachtster-Compagnie, zoolang de lichaamsszwakte van de echtgenoot van Br KOOISTRA duurt, doch dat de grens tusschen de Kerken van Drachtster-Compagnie en van Rottevalle ongerept zoude blijven.

Dit protest rust:

a. op de *onjuiste* voorstelling als zouden de Kerkeraden van weerszijden geconfedereerd hebben over het plaatselijk kerken van het betrokken gezin KOOISTRA;

b. op de *onjuiste* voorstelling en *indrukwekking* als zou het verdeelen van het gezin over twee Kerken krachtens het genomen besluit van Rottevalle worden veroorzaakt en opgelegd, en alzoo door hen gewild zijn.

In dit schrijven wordt van de overweging der Particuliere Synode, „dat de betrokken Kerkeraden onder elkander hebben goedgevonden, dat de vrouw van M. KOOISTRA om haar lichaamsszwakte zou opgaan te Drachtster-Compagnie”, gezegd: „Hierin zit niet de *minste* waarheid.” Over de juistheid van dit beweren kan uwe Commissie niet oordeelen. En evenmin over die van andere mededeelingen in dit schrijven.

Een schrijven van den Raad van de Gereformeerde Kerk van Drachtster-Compagnie, inmiddels als antwoord op een verzoek om inlichtingen bij Uwe Commissie ingekomen, bracht ook nog niet genoegzaam licht.

Daarom is uwe Commissie niet in staat, U een degelijk gemotiveerd voorstel te doen tot gegrond-verklaring van dit protest, of tot zijne verwerping, maar meent zij, dat een nader onderzoek noodig is, en dat het gewenscht is, door deputeering eener Commissie te trachten, voor de zaak in geschil, n.l. het kerken enz. van

het gezin van Broeder M. KOOISTRA, eene goede en bevredigende oplossing tot stand te brengen.

Uwe Commissie oordeelt daarom aan uwe vergadering het volgende voorstel te moeten doen:

de Generale Synode,
kennis genomen hebbende van het protest van den Raad der Gereformeerde Kerk van Rottevalle tegen een besluit van de Particuliere Synode van Friesland (zuidel. gedeelte), op 6 Juni 1923;

niet in staat, over de juistheid der in dat schrijven aangevoerde gronden te oordeelen;

besluit: (volgt in art. 169).

Dr S. GREYDANUS, *Rapporteur*.

BIJLAGE LI.
Art. 170.

RAPPORT van de Deputaten tot oefening van het verband tusschen de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Theol. Faculteit der V. U. aan de Generale Synode van Utrecht 1923.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Blijkens art. 152 der Acta van 1920 werden door de Synode van Leeuwarden als Deputaten voor de oefening van het verband tusschen de Gereformeerde Kerken en de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit aangewezen: Ds P. J. W. KLAARHAMER (met de samenroeping belast), Ds W. BREUKELAAR, Ds K. FERNHOUT, Ds W. H. GISPEN, Dr J. C. DE MOOR en Ds J. D. VAN DER MUNNIK. Met als hunne secundi (naar volgorde): Ds J. H. LANDWEHR, Dr J. HANIA en Ds J. J. MIEDEMA.

In de samenstelling van hun College kwam geen andere wijziging, dan dat Ds P. J. W. KLAARHAMER op 3 Nov. 1920 door den Heere tot Zich werd genomen. Hij was de eenig overgeblevene uit den oorspronkelijken kring van Deputaten (van vóór 1905), en gedurende vele jaren hun Voorzitter. Ds W. BREUKELAAR en Ds K. FERNHOUT hebben Deputaten bij de begrafenis vertegenwoordigd. Met weemoed houden Deputaten in dankbare gedachtenis wat deze trouwe, krachtige en beginselvaste Broeder ook voor hun arbeid is geweest. Volgens bovengenoemd besluit der Synode nam Ds J. H. LANDWEHR de ledige plaats in.

Wij moesten ons ook doen vertegenwoordigen bij de begrafenis van Prof. Dr A. KUYPER en Prof. Dr H. BAVINCK (in het eerste geval door Ds W. BREUKELAAR en Ds W. H. GISPEN, in het tweede door de twee ondergeteekenden); twee verliezen, wier beteekenis voor de Vrije Universiteit zich niet onder woorden laat brengen, zelfs al zouden we ons beperken tot wat zij voor haar Theologische Faculteit geweest zijn.

Ds P. J. W. KLAARHAMER werd weder als Voorzitter aangewezen, Dr J. C. DE MOOR als Scriba en Ds W. BREUKELAAR als penningmeester. Na het overlijden van Ds KLAARHAMER werd Ds J. D. VAN DER MUNNIK tot Voorzitter benoemd.

Uwe Deputaten hebben, doorgaans twee aan twee, naar vasten rooster, de Colleges in de Theologische Faculteit bijgewoond. Zij hoorden in de periode 1920/'21 32 colleges, in de periode 1921/'22 31 colleges, en in de periode 1922/'23 17 colleges.

Voorts woonden zij in de eerste periode drie candidaats-examens en een doctoraal bij; in de tweede periode vier candidaats-examens en vijf promoties; in de derde periode twee candidaats-examens, een doctoraal en eenige promoties.

Telken jare verzonden uwe Deputaten eene missive aan de Particuliere Synodes. Ditmaal kwam, als gevolg daarvan, een klacht in van Deputaten der Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte) naar Art. XLIX K.O. over het zich weinig beslist en vaak minder belijnd uitspreken der candidaten van de V. U. over de inspiratie der Heilige Schrift; en dat zij in de prediking een eenzijdigheid vertoonden, in dezen zin, dat in tekstkeuze en in de behandeling van een tekst in de predikatie het zedelijk leven (eenigermate met veronachtzaming van de leer, het dogma) sterk op den voorgrond trad. Er kwam wel veel in voor over de heiligmaking, doch bitter weinig over de rechtvaardigmaking en het geloof. Wel de Christus-in-ons, niet de Christus-voor-ons, de Borg en Middelaar in onze plaats, trad naar voren. Geen *on-rechtzinnigheid* werd geconstateerd, doch wel zorg-

Samenstelling.

Art. 2 der Instructie.

Art. 3 der Instructie.

Art. 4 der Instructie.

wekkende eenzijdigheid. Deputaten hebben geantwoord, dat hun niet is gebleken, dat deze klacht haar oorzaak vindt in het onderwijs der Hoogleraren, doch dat zij niettemin de Theologische Faculteit er mede in kennis zouden stellen opdat deze kan waken tegen dit gevaar.

Art. 7 der Instructie.

15 Juni 1922 kwam een schrijven van Directeuren der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag bij ons in, ons oordeel vragende (voor zoover onze bevoegdheid gaat) over de benoeming van Dr V. HEPP tot Hoogleeraar aan de V. U. in de vacature BAVINCK, om onderwijs te geven in de Dogmatiek en aanverwante vakken, waaraan eventueel andere vakken kunnen worden toegevoegd. Deputaten hebben Directeuren gemeld, de voorgestelde benoeming goed te keuren.

De inaugureele rede van Prof. HEPP is namens Deputaten bijgewoond door D.D. FERNHOUT, GISPEN en de twee ondergeteekenden.

Deputaten mogen ook nu met dankbaarheid constateeren, dat zij van de zijde der Theologische Faculteit alle medewerking ontvingen bij het uitvoeren hunner opdracht, en dat het onderwijs in het algemeen genomen alleszins voldeed aan de bepalingen van het contract met de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag.

Als Bijlage is hieraan toegevoegd de rekening en verantwoording van de uitgaven der Deputaten, waarbij zij het voorstel voegen om aan de te benoemen Deputaten weder een crediet van f 1000.— te verleen.

Wone de God aller genade met Zijnen Geest in uw midden, en gebiede Hij Zijn gunst ook over de Theol. Faculteit der V. U., tot heil onzer Kerken en tot eer van Zijnen Naam!

Namens Deputaten voornoemd:

J. D. VAN DER MUNNIK, *h. t. Præses.*
J. C. DE MOOR, *Rapporteur.*

BIJLAGE LII.
Art. 171.

RAPPORT over het protest van Broeder G. J. Pauptit te Scheveningen.

Aan de Generale Synode te Utrecht.

Uwe Commissie heeft de eer U het volgende te rapporteeren:

in handen van uwe Commissie is gesteld een schrijven, d.d. 10 Aug. '23, van Broeder G. J. PAUPTIT te Scheveningen, aan deze Generale Synode, met nog 7 daarbij behoorende drukwerkjes en schrifturen, die zoo terstond genoemd zullen worden.

In dit schrijven deelt Br PAUPTIT mede, dat in Oct.-Nov. '21 door hem eenige gravamina tegen z.i. anti-schriftuurlijke uitdrukkingen in den Heidelbergischen Catechismus en de Nederlandsche Geloofsbelijdenis in druk bij den Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Scheveningen zijn ingediend, en daarna gepubliceerd; dat hem daarna door den Kerkeraad toegezonden is een Rapport over, en ter wederlegging van, zijne gravamina;

dat hij vervolgens, omdat hij door dat Rapport zijne gravamina niet weggenomen, maar veeleer versterkt oordeelde, in een tegenschrift, door hem Tegenrapport genoemd, zijne gevoelens nader verdedigd heeft;

dat de Kerkeraad niet verder op dit tegenschrift is ingegaan, en dat hij, Br PAUPTIT zelf, daarop deze zaak bij de Classis Den Haag aanhangig heeft gemaakt; dat deze Classis den Kerkeraad in het gelijk heeft gesteld;

dat hij zich daarna op de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. ged.) heeft beroepen;

dat deze en Classis en Kerkeraad bijgevallen is;

dat hij zich nu, om in laatste instantie eene beslissing in dezen te verkrijgen, tot de Generale Synode wendt, met het verzoek:

deze gravamina te overwegen, en, als de Generale Synode met één er van, of met meer daarvan, of met alle, instemt, eene herziening der Belijdenisschriften

op deze punten tot stand te brengen, opdat zuiverder de meening van Gods Woord worde weergegeven.

Hierna dringt Br PAUPTIT de noodzakelijkheid en onverwijlde ter hand neming van de herziening der Belijdenisschriften aan, omdat z.i. het Gereformeerde volk anders nog verder afdoolt op paden, door allerlei richtingen, als Adventisme en Russellisme, aangewezen, en de Gereformeerde Kerken het verstarringsproces tot het eind toe doorloopen, enz.

Vervolgens schrijft Br PAUPTIT, dat hij zich met eene tweede zaak, die met de eerste in nauw verband staat, tot de Generale Synode wendt. De Kerkeraad n.l. heeft hem, schrijft hij, vanwege zijne afwijkende gevoelens in zake het herstel der ceremoniën, den zielelaap, en den Kinderdoop, van het Avondmaal afgehouden, hoewel de Kerkeraad erkent, dat hij niet dwaalt in de fundamenteele stukken van de Waarheid ter zaligheid. De Classis Den Haag, en de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) hebben — schrijft hij verder — deze handeling van den Kerkeraad goedgekeurd. „Vandaar is het, dat ik mij ook hierom op U beroep.”

Hij schrijft dan voorts:

„¹⁰ waar ik met de mond (en de pen) belijd en met het hart geloof, dat Jezus Christus de Zoon Gods is, mij op de Heilige Schrift beroep als eenige basis voor mijn gevoelens, zie ik niet in, dat men, omdat men andere gevoelens dan de Belijdenisschriften heeft en belijdt (ze te hebben en niet te mogen belijden is der conscientie geweld aandoen) daarom van de Tafel des Heeren geweerd moet worden. Als lid van Christus' Lichaam protesteer ik daartegen. Wordt hierin volhard en voortgegaan, zooals de Gereformeerde Kerk van Scheveningen voorgenomen heeft te doen, n.l. om bij het volharden in deze leeringen aan de Classis advies te vragen of niet moet overgegaan worden tot de toepassing van de eerste trap der censuur, dan treft de Kerken, die de pretentie hebben de meest zuivere openbaring van Christus' Lichaam hier te lande te zijn, de blaam, dat zij levende leden afsnijden. Daarmede verlagen ze zich tot genootschap;

²⁰ ik geloof de Heilige Schrift, zooals ze ons gegeven is, van harte, naar inhoud en vorm geïnspireerd. Ik vat de woorden Gods zoo letterlijk op als naar verstand en verband mogelijk is. Mijne afwijking bestaat hierin, dat ik mij niet op het inkonsequente, onlogische standpunt kan stellen, dat het één letterlijk, het vlak daarop volgende in hetzelfde verband geestelijk moet genomen worden. God meent speciaal t.o.v. de profetieën over Israëls herstel, wat Hij zegt. Op Israëls herstel berusten al mijn gevoelens en conclusies. Tot op heden kan ik niet anders zien, dan dat het Oude Volk hersteld wordt en zijn offerdiensten terugkrijgt ten zegen der volken, nu verzonken in het heidendom, dat de Gemeente een tusschenbedeeling is tusschen Israëls verwerping en 's Heeren wederkomen ingeschoven, dat mede in verband hiermee de dooden onbewust in het graf verkeeren en ten slotte, dat de Gemeente, een onvoorziene tusschenbedeeling zijnde, niet de voortzetting van Israël is, de oude verbondsbeschouwing geen basis daarin vindt en er geen kinderdoop noodig is om gezegend te worden door Christus.

Dwalen is mogelijk (wederzijds!). En van één persoon kan niet verwacht worden, dat hij in allen deele ten zege de waarheid ten volle en in eens grijpt. Onjuistheden in onderdeelen zijn niet buitengesloten en bij voorbaat in mijne brochures toegegeven. Eerst echter moeten de groote lijnen vaststaan om de onderdeelen juist af te werken.

Het afhouden van het Avondmaal is hier dus nog des te pijnlijker, omdat het hier iemand geldt, die de Heilige Schrift gelooft zooals God ze gegeven heeft en nu het verband heeft trachten na te sporen om alles tot zijn recht te laten komen, die in één woord door het onderzoek van Gods Woord voor zijn gevoelens steun vindt. Ik hoop, W. Brs, dat U den Kerkeraad van Scheveningen zult adviseeren deze stap ongedaan te maken. Kerkeraad, Classis en Particuliere Synode hebben daarmede allereerst het Hoofd der Gemeente getroffen en in principe de betrokken kerken verlaagd tot vereenigen.”

Eindelijk schrijft Br PAUPTIT, dat wellicht ook nog de vraag ter sprake kan komen; „Waarom de gravamina gepubliceerd?” Hij zegt, meermalen den Kerkeraad gevraagd te hebben, waar dat verboden was, maar geen afdoend antwoord ontvangen te hebben. Doch ook, al verbood de Kerkorde de publicatie van gravamina, en zou hij dus, redeneert Br PAUPTIT verder, eene formeele inbreuk daarop gemaakt hebben, dan kan daartegenover gesteld worden, dat men b.v. het Heilige Avondmaal niet meer dan 4 maal houdt, terwijl de Kerkorde het 6 maal wil doen houden. „De publicering had echter een dieper beginsel tot grondslag”, gaat Br PAUPTIT voort. „De Belijdenisschriften zijn van alle belijdende leden; niet alleen van de Kerkeraden. Zoodra men belijdenis des geloofs afgelegd heeft, is

men vol en mondig lid. Daarom meende ik, dat de publikatie in principe onvermijdelijk was. Eerst echter heb ik mijn gravamen bij den Kerkeraad ingediend, daarna gepubliceerd. Publiek heb ik mijn instemming betuigd met de Belijdenis-schriften. Het is niet meer dan billijk, publiek er iets van terug te nemen. Ik neem dit op als een deel van het ambt der geloovigen, uitvloeisel van het zuivere Hervormingsbeginsel: Geen leek en geen priesters, allen mondige leden."

Daarna verklaart Br PAUPTIT nog, dat hoofdzaak voor hem is en blijft de materiele zijde der zaak, en verzoekt hij zoo spoedig mogelijke behandeling van zijn schrijven, om eventueel nog de gelegenheid te hebben, vragen aan deze Synode te kunnen doen.

Met dit schrijven van Br PAUPTIT werden aan uwe Commissie tevens ter hand gesteld, ten eerste een viertal brochures, door Br PAUPTIT geschreven, onder den titel: *Naar de Schriften? Vijf bezwaren tegen eenige zinsneden in de 37 Geloofsartikelen en de Katechismus toegelicht en ingediend door G. J. PAUPTIT*; op welke brochures Br PAUPTIT doelt, wanneer hij in het begin van zijn schrijven zegt, in Oct.-Nov. '21 eenige gravamina tegen z.i. anti-schriftuurlijke uitdrukkingen in Katechismus en Nederlandsche Geloofsbelijdenis in druk bij den Kerkeraad ingediend, en daarna gepubliceerd te hebben.

In de tweede plaats ontving uwe Commissie een getypt Rapport over den inhoud dezer brochures, in den Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Scheveningen door eene Commissie uit dien Kerkeraad uitgebracht; welk Rapport vervolgens door dien Kerkeraad is aangenomen. Kortheidshalve zal dit Rapport verder aangeduid worden met den naam: Kerkeraadsrapport.

Ten derde werd aan uwe Commissie in handen gegeven een tegenschrift van Br PAUPTIT, waarin hij het hem toegezonden Kerkeraadsrapport tracht te weerleggen, en zijne „gravamina" enz. nader te verdedigen. Dit tegenschrift heeft hij den Kerkeraad doen toekomen.

In de vierde of laatste plaats verkreeg uwe Commissie, als behoorende bij dit schrijven van Br PAUPTIT, een Rapport, door eene Commissie uit de Classis Den Haag over deze genoemde stukken, d.w.z. 4 brochures, Kerkeraadsrapport, en tegenschrift opgesteld; welk Rapport door de Classis 's Gravenhage in hare vergadering van 1 Mei 1923 aangenomen is. Dit Rapport wordt kortheidshalve verder aangeduid als Classisrapport.

Uwe Commissie heeft het schrijven van Br PAUPTIT aan de Synode, en de haar daarbij ter hand gestelde stukken, nagegaan, en kan uwe vergadering rapporteeren, dat het in dit schrijven (met die stukken) gaat over drie zaken:

a. een vijftal „gravamina" van Br PAUPTIT tegen eenige uitdrukkingen in onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis of 37 Geloofsartikelen, en in den Heidelbergischen Catechismus, en in het Formulier om den Doop te bedienen aan de kinderen; met de onschriftuurlijk-verklaring en afwijzing van deze „gravamina" door den Raad van de Gereformeerde Kerk te Scheveningen, en met die door de Classis 's Gravenhage daarna, op 1 Mei 1923, en met die van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte), vervolgens, op 19 Juni 1923;

b. de afhouding van Br PAUPTIT van het Heilig Avondmaal door den Raad van de Gereformeerde Kerk te Scheveningen, op grond van afwijkende gevoelens van Br PAUPTIT in zake het herstel der ceremoniën, den ziele slaap, en den Kinderdoop; en de goedkeuring dier Kerkeraadshandelingen daarna door de Classis 's Gravenhage in hare vergadering op 1 Mei 1923; en de goedkeuring van dat classisbesluit en van die kerkeraadshandeling door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte), 19 Juni 1923;

c. de publicatie van de bij den Kerkeraad ingediende „gravamina", voordat over die „gravamina" in den kerkelijken weg uitspraak gedaan was.

Om nu met deze laatste zaak, de onder c genoemde te vroegtijdige publicatie zijner „gravamina" door Br PAUPTIT, te beginnen, als de zaak, die door Br PAUPTIT in de laatste plaats, en als wellicht ook ter sprake komende genoemd wordt, zoo is uwe Commissie van meening, dat Br PAUPTIT bij zijne redeneering te dezer zake in zijn schrijven aan de Generale Synode verschillende zaken over het hoofd ziet, als b.v.:

1e dat Gods Woord eischt, dat in Zijne gemeente alle dingen met orde geschieden zullen, I Cor. 14 : 40;

2e dat de ambtsdragers, en dus de Kerkeraad, met macht bekleed zijn door den Heere, om Zijne Gemeente en geloovigen te weiden, naar Zijn Woord, Hand. 20 : 28 e.a., en te oordeelen niet alleen over hun levenswandel, maar ook over hunne leer;

3e dat bij de openbare belijdenis des geloofs ook gevraagd wordt, of men

zich aan de tuchtoefening wil onderwerpen, wanneer men zich in leer of leven zou komen te misgaan;

4e dat indiening van gravamina bij Kerkeraad, Classis, Synode, niet maar is eene bloote kennisgeving van bezwaren, die men heeft, maar een vragen om over die gravamina naar eisch van roeping te oordeelen naar Gods Woord;

5e dat dus reeds de gewone wellevendheid, maar voorts getrouwheid aan de bij de belijdenis afgelegde belofte, en vooral erkenning van door den Heere gegeven ambtsgezag, eischen, dat men met publicatie van gravamina wachte minstens tot de door den Heere tot oordeelen geroepenen hun oordeel hebben kunnen doen weten;

6e dat men, eventueel door bespreking en beoordeeling van die ingediende gravamina door Kerkeraad, Classis, Synode, van dwaling overtuigd, oorzaak zou zijn, en zichzelf zou moeten beschuldigen, door schuldige voorbarigheid verspreiding en propaganda van met de Heilige Schrift in strijd zijnde leeringen gedreven te hebben, en daardoor wellicht zielen van Gods Woord en waarheid afgevoerd, en op den weg des verderfs geleid te hebben;

7e dat deze bewaring van de goede orde, en deze erkenning metterdaad van door God gegeven ambtsmacht, niets te kort doet aan het ambt der geloovigen en zijne uitoefening, noch de vrijheid der conscientie eenigszins in het nauw brengt.

Van de twee andere zaken dient die, onder *a* genoemd, de zaak n.l. van de „gravamina”, behandeld te worden vóór die onder *b* aangegeven, d.i. de kwestie van de censuur, omdat de beoordeeling van de rechtmatigheid dezer censuur afhankelijk is van het antwoord op de vraag naar de Schriftuurlijkheid der ingediende „gravamina”.

Wat dan nu deze onder *a* genoemde zaak der „gravamina” betreft: in zijn schrijven aan de Synode zegt Br PAUPTIT: „Tot op heden kan ik niet anders zien, dan dat het Oude Volk hersteld wordt en zijn offerdiensten terug krijgt ten zegen der volken, nu verzonken in het heidendom, dat de Gemeente een tusschenbedeeling is tusschen Israëls verwerping en 's Heeren wederkomen ingeschoven; dat mede in verband hiermee de dooden onbewust in het graf verkeerden en ten slotte, dat de Gemeente, een onvoorziene tusschenbedeeling zijnde, niet de voortzetting van Israël is, de oude verbondsbeschouwing geen basis daarin vindt en er geen Kinderdoop noodig is om gezegend te worden door Christus.”

Over de hier genoemde punten handelen nu ook de in druk bij den Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Scheveningen ingediende, en daarna gepubliceerde, „gravamina” en brochures.

De eerste brochure, waarin het eerste „gravamen” uiteengezet wordt, handelt over: *Israëls herstel en toekomst*.

De tweede brochure, die het tweede en het derde „gravamen” bevat, gaat over: *De N. T. Gemeente en Christus' Komst en Oordeel*.

De derde brochure, die tot aanwijzing en adstrueering van het vierde „gravamen” dient, spreekt over *De staat der dooden*.

En de vierde brochure, welke het vijfde „gravamen” kennen doet, draagt tot ondertitel: *De Kinderdoop*.

Het komt uwe Commissie voor, dat het haar taak niet is, U eerst eene breedvoerige opgave te verstrekken van den inhoud dezer brochures, met uiteenzetting telkens van aangevoerde gronden, redeneeringen, teksten en tekstverklaringen, en om daarvan dan het eventueel juiste, of onjuiste aan te wijzen, en U volledig alle Schriftgegevens ten aanzien van deze verschillende „gravamina” achtereenvolgens voor te leggen, te exegetiseeren, en als maatstaf ter beoordeeling dezer „gravamina” aan te wenden.

Dat zou het schrijven van een lijvig boekdeel vorderen, en daarom in zoo korten tijd moeilijk kunnen geschieden.

Ook acht uwe Commissie dat niet noodig, omdat h. i. reeds het Kerkeraad-rapport genoegzaam, en het Classisrapport, opgesteld door Dr K. DIJK, Ds J. VAN NES en Ouderling W. VAN DEN BRINK, vrij uitvoerig, de onschriftuurlijkheid der ingediende „gravamina”, en de Schriftuurlijkheid der te dezer zake aangevallen uitdrukkingen van onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis of 37 Geloofsartikelen, en van den Heidelbergschen Catechismus in het licht stellen. Zij meent daarom thans te kunnen volstaan met de noeming telkens van de uitdrukkingen in deze Geloofsbelijdenis en den Catechismus, waartegen eenig „gravamen” wordt ingebracht, en met de mededeeling van hetgeen door Br PAUPTIT daar tegenover wordt geponeerd, en daarna met eene korte toelichting, die de leer der Heilige Schrift op het bestreden punt voldoende aangeeft, en daarmede de Schriftuurlijkheid van hetgeen onze Belijdenisgeschriften op de betwiste punten leeren, en de ongegrondheid der ingebrachte „gravamina” genoegzaam kunnen doen inzien.

„Gravamen” I. Het eerste bezwaar van Br PAUPTIT geldt art. 25 onzer Belijdenis, en wel deze zinsnede: „Wij gelooven, dat de ceremoniën en figuren der Wet opgehouden hebben met de komst van Christus en dat alle schaduwen een einde genomen hebben.” Hiervan verklaart Br PAUPTIT: „Met dit gedeelte ben ik het niet eens.” Daarna haalt hij de woorden uit datzelfde artikel aan: „alzo dat het gebruik daarvan onder de Christenen weggenomen moet worden”. En betreffend deze woorden zegt hij: „Dat onderschrijf ik. En ook het overige deel van dit artikel”, I blz. 6, 7.

Hiertegenover wenscht Br PAUPTIT aan te toonen, dat de ceremoniën en figuren der Wet niet hebben afgedaan, maar integendeel juist weer kracht zullen krijgen. „Deze ceremoniën en figuren betreffen” — schrijft hij — „vanzelf den tempeldienst. Ik wil nu aantoonen, dat Israël als natie niet afgedaan heeft, dat het nog een grootsche toekomst heeft, dat het daartoe in zijn land zal terugkeeren, de oude plaatsen herbouwen en den dienst der ceremoniën weer herstellen zal en dat het juist daarmee en wel onder de hooge leiding van zijn verworpen, maar dan aangenomen Messias al de volken der wereld tot grooten zegen zal wezen”, I blz. 7.

Nu kunnen we thans de geheele kwestie van de toekomst van het Joodsche volk laten rusten, omdat art. 25 daar met geen woord over spreekt. Maar Br PAUPTIT beweert, dat het Joodsche volk eenmaal, „en wel onder de hooge leiding van zijn verworpen, maar dan aangenomen Messias”, den dienst der ceremoniën, den tempeldienst, weer herstellen zal, en dat de ceremoniën en figuren der Wet weer kracht zullen krijgen. En op dit punt mogen en moeten we thans, als het eigenlijk aangevallen punt onzer Belijdenis, onze aandacht samentrekken. De Heilige Schrift zegt, Rom. 10 : 4: Want het einde der Wet, *τέλος γὰρ νόμου*, is Christus tot rechtvaardigheid voor een iegelijk die gelooft. En in Gal. 3 : 24, 25: Zoo dan, de Wet is onze tuchtmeester geweest tot Christus, opdat wij uit het geloof zouden gerechtvaardigd worden; maar als het geloof gekomen is, zoo zijn wij niet meer onder den tuchtmeester. Daar leert de Heilige Schrift dus duidelijk, dat Israël's Wet tot den Heere Christus, en tot het geloof in Hem moest leiden, en dat zij in Hem haar einde, d.w.z. haar doeleinde, bereikte, zoodat er geene plaats meer is voor de Wet met haar schaduwdienst, nu de Heere Christus Zelf, tot Wien zij henenleiden moest, en Dien zij afschaduwde, vgl. Col. 2 : 16, 17, gekomen is, en waar Hij door het geloof aangenomen wordt. Vlak daarmede in strijd is het beweren van Br PAUPTIT, dat de in den Heere Christus geloovig geworden Joden weer den dienst der ceremoniën herstellen zullen, en wel onder de hooge leiding van den Heere Christus Zelfen. In Hebr. 10 : 18 lezen we: Waar nu vergeving is, daar is geen offerande meer voor de zonde. Deze tekst brengt Br PAUPTIT in groote verlegenheid, vgl. I, blz. 18—24, waaruit hij zich niet redden kan, I blz. 19 v.v.; vgl. ook Hebr. 10 : 14; zoodat hij, I blz. 24 tot de uitspraak komt: „Voor de zonde is geen slachtoffer meer noodig. Maar voor de zonden kan dat nog wel noodig zijn. Hebben wij N. T. geloovigen ook niet telkens de vergeving en daarmee de voorbede noodig? En zal Israël, dat nog niet in de volmaakte aardse beedeeling zal leven, ook dan geen verzoening noodig hebben voor de zonden, die, zeker, steeds minder worden, maar toch nog blijven voorkomen. Voorts zegt onze Kantteekening, dat er nog wel offeranden der dankbaarheid blijven.” Deze laatste opmerking over offeranden der dankbaarheid beteekent hier niets, waar het thans gaat over Israël's ceremonieelen offerdienst. En uit het aan deze opmerking voorafgaande beweren van Br PAUPTIT kunnen we zien, hoe de volkomenheid van de verzoening door de eenige offerande van onzen Heere Christus eenmaal op aarde, in het gedrang komt, d.w.z. dat daaraan tekort gedaan wordt door dezen gedachtengang; terwijl het in art. 25 van onze Belijdenis juist om de voorstelling van die volkomenheid van het verzoeningswerk van onzen Heiland bij Zijn lijden op aarde te doen is. En eene voorstelling als van Br PAUPTIT, dat er geen slachtoffer voor de zonde meer noodig is, maar dat er nog wel een slachtoffer voor de zonden noodig kan zijn, maakt in dezen eene onderscheiding, die in de Heilige Schrift niet wordt gevonden, en die moet uitloopen op verduistering van de heerlijkheid van Christus' volkomen verzoeningslijden en -sterven, verwarring van denken kweken over het geheel eenige karakter van Zijn verzoeningswerk, en de gedachte doen opkomen, alsof ook door Israël's ceremonieele offeranden metterdaad verzoening aangebracht werd in eenigszins soortgelijken zin als door Christus' Zelfofferande.

Uwe Commissie komt daarom ten aanzien van dit eerste „gravamen” van Br PAUPTIT tot de conclusie, dat de door Br PAUPTIT in art. 25 onzer Nederlandsche Geloofsbelijdenis betwiste uitdrukking, de leer der Heilige Schrift weergeeft, maar dat hetgeen Br PAUPTIT daartegenover stelt, in strijd is met de leer der Heilige Schrift omtrent de beteekenis en het einde van Israël's ceremonieele Wet, en met de volkomenheid van Christus' zoenofferande eenmaal aan het kruis;

en dat derhalve de betwiste uitdrukking in art. 25 onzer Nederlandsche Geloofsbelijdenis, als in overeenstemming met de leer der Heilige Schrift, dient gehandhaafd, maar het „gravamen” daartegen door Br PAUPTIT ingebracht, als in strijd met de leer der Heilige Schrift, ongegrond en verwerpelijk moet verklaard worden.

„Gravamen” II. Dit richt zich tegen deze zinsnede in art. 27 van onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis: „Deze Kerk is geweest van den beginne der wereld af en zal zijn tot het einde toe”. En tegen de woorden in den Heidelbergschen Catechismus, Zondag 21, antw. 54: „een gemeente..... van den beginne der wereld tot aan het einde vergadert, beschermt en onderhoudt”, II blz. 2.

Hiertegenover wenscht Br PAUPTIT aan te toonen:

„a. De Gemeente als Lichaam van Christus is een geheel aparte bedeeeling haar begin nemend op de Pinksterdag, dus niet in de hof van Eden.

b. In de vergadering der geloovigen hebben we verschillende bedeeelingen te onderscheiden. Gods verkiezing in deze is veelvuldig.

c. De Gemeente zal er wel zijn tot aan het einde dezer wereld (= aioon = tijdsbedeeeling), maar wanneer ze weggenomen wordt, treedt de oordeelsdag nog niet in, dus heeft de wereld als Kosmos haar eind nog niet”, II, blz. 2, vgl. blz. 10 v.

Om eenige verduidelijking aan te brengen ten aanzien van de bedoeling van Br PAUPTIT, zij aangehaald wat hij in zijn tegenschrift schrijft: „Om in dit stuk licht te krijgen, vragen we: Wat te denken van het Koningschap van Christus. En dan leert de Heilige Schrift, dat Christus Koning zal zijn der Joden en Hoofd is der Gemeente. De Gemeente is het Lichaam van Christus, vormt dus met Hem een Regeeringslichaam en dat over alle dingen..... We krijgen dan deze trappen:

De geloovigen (Abrahamieten) over de wereld.

Christus en de Gemeente over de Abrahamieten,

De O. T. geloovigen vormen de onderdanen (Gal. 4 : 1—7). De Gemeente is de Vrouw des Lams.” *Tegenrapport II.*

Dit „gravamen” betreft ten deele de vraag naar het gebruik en de beteekenis der woorden en begrippen „Gemeente” en „Lichaam des Heeren” in de Heilige Schrift. Maar er schuilt toch een diepere kwestie onder. Wanneer de apostel PAULUS tot de Ouderlingen van de Gemeente te Epheze zegt, dat zij tot Opzieners gesteld zijn door den Heiligen Geest, om de Gemeente Gods te weiden, en hij daar dan aan toevoegt: welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed, of ook: door het bloed Zijns Eigenen (d.w.z.: Zijns eigenen Zoons), heeft hij dan het oog alleen op diegenen, die in den Heere Christus gelooven van den tijd der omwandeling onzes Heilands op aarde, tot den door Br PAUPTIT aangenomen aanvang van een duizendjarig rijk aan het einde van, of na, deze tegenwoordige tijdsbedeeeling? Zoo ja, zijn er dan van degenen, die vóór dien tijd geleefd hebben, niet, welke de eeuwige zaligheid beërven? (En hoe met degenen, die leven zullen in den tijd van dat door Br PAUPTIT aangenomen duizendjarig rijk?) En wanneer op deze vraag bevestigend geantwoord moet worden, dan rijst de vraag: rust hunne behoudenis dan op iets anders, dan op den prijs van Christus' bloed? En omdat op deze laatste vraag naar de duidelijke leer der Heilige Schrift niet anders dan ontkennend geantwoord mag worden, vloeit hieruit voort, dat het woord Gemeente Gods niet slechts een deel van 's Heeren gekochten aanduidt, maar hen allen.

Soortgelijke redeneering kunnen we houden bij Eph. 5 : 25, 27, waar de apostel de mannen vermaant, hunne vrouwen lief te hebben, en dan voortgaat: evenals ook Christus de Gemeente liefgehad heeft en Zichzelf voor haar heeft overgegeven, opdat Hij haar heiligen zou, *haar* gereinigd hebbende met het bad des waters door het Woord; opdat Hij ze Zichzelf zou heerlijk voorstellen, eene gemeente die geen vlek of rimpel heeft of iets dergelijks, maar dat zij zou heilig zijn en onberispelijk.

Hiermede in verband kunnen we ook zien, dat, wanneer JOHANNES de Dooper zegt, dat die de bruid heeft, de bruidegom is, hij met die bruid niet een bijzonder deel van Gods uitverkorenen en door Christus' bloed gekochten bedoelt, in onderscheiding van een ander deel van hen, maar alle die verkorenen en gekochten gezamenlijk. En evenzoo is het heilige Jeruzalem, dat uit den hemel nederdaalt, toebereid als eene bruid, die voor haren man versierd is, Openb. 21 : 2, het geheel van door God ter eeuwige zaligheid aangenomenen, en door het bloed Zijns Zoons verlost.

En wanneer onze Heiland daarom zegt: Op deze petra zal Ik mijn gemeente bouwen, Matth. 16 : 18, volgt daar niet uit, zooals Br PAUPTIT beweert, dat die Gemeente er nog niet was, II blz. 2, maar slechts, dat zij er nog niet was in dien bestaansvorm als de Heere haar nu zoude beginnen te bouwen.

Ook wanneer de apostel PAULUS zegt, dat de Heere Christus Zichzelf voor ons gegeven heeft om Zichzelf een eigen volk te reinigen, Tit. 2 : 14, geldt dat

niet slechts van een deel dergenen, die eeuwig behouden zullen worden, maar van hen allen.

En evenzoo zien uitdrukkingen als volk, kudde Gods, e.d.g. meermalen op alle Gods verkorenen en door Christus gekochten, vgl. I Petr. 5 : 2, 4; Hand. 20 : 29; Hebr. 4 : 9 e.a.

Wanneer Br PAUPTIT tegen het Kerkeradsrapport in brengt, dat in Joh. 10 : 16 door den Heere met Zijn zeggen: één kudde, één Herder, niet gedoeld kan zijn op menschen uit de heidenen, die destijds nog niet geloofden, zoodat dezen geen schapen heeten konden, maar bokken waren, *Tegenrapport II*, dan ziet hij over het hoofd, dat zij schapen genoemd worden niet naar hun actueelen toestand op dat oogenblik, maar naar 's Heeren verhouding tot hen, en hunne verhouding tot Hem, *krachtens Gods uitverkiezing*.

De groote geestelijke tegenstelling tusschen Israël en de Kerk, die Br PAUPTIT aanneemt, vgl. II, blz. 4, bestaat volgens Gods Woord niet. Niet alleen in het N. T. belooft de Heere, dat de geloovigen Zijn volk zullen zijn, Hem tot Vader hebben, en Hem tot zonen en dochteren zijn, II Cor. 6 : 16—18, maar evenzeer in het O. T., vgl. Jerem. 31 : 33.

Ook in de Oude bedeeling is niemand tot den Vader kunnen komen dan alleen door den Heere Christus, Joh. 14 : 6, Die ook toen voor Gods uitverkorenen de weg, de waarheid en het leven was, de eenige Middelaar Gods en der menschen, I Tim. 2 : 5, 6. De verschillen tusschen Israël en 's Heeren Gemeente in de Nieuwe bedeeling zijn slechts uitwendig, bijkomstig, maar verhinderen de wezenlijke, geestelijke eenheid niet. Alle Gods verkorenen en door Christus' bloed gekochten van alle eeuwen vormen eene geestelijke eenheid, ten nauwste met den Heere Christus, én onderling, verbonden, gekocht voor eenzelfden prijs, het bloed onzes Heilands, levend gemaakt en vernieuwd door eenzelfden Geest, den Heiligen Geest, allen gelijkelijk kinderen Gods, tezamen de ééne Gemeente des Heeren vormende, Zijn lichaam, Zijne bruid; vgl. Eph. 4 : 4—6. En deze verkorenen en gekochten als eenheid genomen, dragen in de Heilige Schrift allerlei namen als: volk, kudde, lichaam, huis Gods, e.a., maar ook die van Gemeente des Heeren. Op deze eenheid van alle deze verkorenen en gekochten en verlost en ziet art. 27 onzer Nederlandsche Geloofsbelijdenis in de bestreden woorden, zooals uit de vlak voorafgaande woorden blijkt. En daarop zien evenzoo de betwiste woorden van antw. 54 van den Heidelbergschen Catechismus. En dat zij deze eenheid Kerk en Gemeente noemen, is ook geheel naar de Heilige Schrift.

Daarom is het oordeel uwer Commissie, dat de genoemde zinsnede en woorden in die Belijdenis, art. 27, en in dien Catechismus, Zondag 21, antw. 54, volkomen Schriftuurlijk zijn naar gedachte en uitdrukking, en geenerlei wijziging behoeven, en dat het door Br PAUPTIT er tegen ingebrachte „gravamen”, als niet met de Heilige Schrift in overeenstemming, ongegrond, en verwerpelijk verklaard moet worden.

„*Gravamen*” III. Br PAUPTIT schrijft, II blz 11 v.: „Mijn derde bezwaar geldt:

a. art. 37 Geloofsbelijdenis en wel deze zinsneden: „en het getal der uitverkorenen vervuld zal zijn”. „En alsdan zullen persoonlijk voor den grooten Rechter verschijnen alle menschen, zoowel mannen als vrouwen en kinderen, die van den aanbeginne der wereld geweest zullen zijn”. „Dewijl alsdan hunne volle verlossing volbracht zal worden en zij aldaar zullen ontvangen de vruchten des arbeids en der moeite, die zij zullen gedragen hebben”;

b. Zondag 18, antw. 46 H. Katech.: „totdat Hij wederkomt om te oordeelen de levenden en de dooden”;

c. Zondag 19, antw. 52: „Dat ik..... even Denzelfde..... tot een Rechter uit den hemel verwachtte, die al Zijne en mijne vijanden in de eeuwige verdoemenis werpen, maar mij met alle uitverkorenen in de hemelsche blijdschap en heerlijkheid nemen zal”.

Hiertegenover wenscht Br PAUPTIT aan te toonen:

a. Het oordeel van Christus gaat niet gelijktijdig over alle menschen;

b. Het Genadeloon (de vruchten des arbeids en der moeite) wordt niet toegekend voor het oog der goddeloozen.

c. De publieke rechtvaardiging geschiedt later bij de wederkomst.

d. Het oordeel der levenden gaat langen tijd vooraf aan dat der dooden.

e. Wij verwachten Christus niet als Wrekende Rechter uit den hemel, maar als beloonende, als Bruidegom.

f. Niet alle vijanden van Christus worden bij Zijn wederkomst veroordeeld.

g. Het oordeel gaat eerst alleen over de tegen Hem strijdende legers, daarna over de volken en eerst dan over de afzonderlijke personen”, II, blz. 12.

We behoeven hiertegenover slechts te wijzen op enkele duidelijke uitspraken der

Heilige Schrift. In Hand. 17 : 31 zegt de apostel PAULUS, sprekende te Athene, dat God een dag gesteld heeft, op welken Hij den aardbodem rechtvaardiglijk zal oordeelen, door eenen Man, dien Hij *daartoe* geordineerd heeft..... Daar bedoelt de apostel blijkbaar éénzelfden, bepaalden tijd; alle menschen; en 's Heeren wederkomst. Vgl. ook Hand. 24 : 15; Rom. 2 : 16 e.a.

Ook 's Heeren eigen woord, Joh. 5 : 28, 29, is voor geen tweërlei uitlegging vatbaar: de ure komt, in welke allen die in de graven zijn, Zijne stem zullen hooren, en zullen uitgaan: die het goede gedaan hebben, tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hebben, tot de opstanding der verdoemenis.

Wanneer Br PAUPTIT op een tegenwerping in het Kerkerwaarslag tegen zijne uitlegging dezer verzen, waarin hij zegt, dat in de Heilige Schrift het woord ure meermalen een langeren tijd aanwijst, II blz. 13, antwoordt: „Voor allen komt ook de ure des doods. Ook voor allen tegelijk?” *Tegenrapport III*, dan wordt in het Classisrapport hiertegen terecht opgemerkt, dat het geheel wat anders is, nu de Heere zegt: de ure komt, dat allen....., dan wanneer Hij gezegd had: voor allen komt de ure, dat zij.

I Thess. 4 : 15—17 ontkent niet, dat dan ook de onrechtvaardigen zullen opstaan, maar handelt eenvoudig niet over hunne opstanding.

Openb. 20 : 4, 5 handelt niet over eene lichamelijke opstanding. Er wordt daar gesproken van zielen, en er wordt niet gezegd, dat zij opstonden. En wanneer gezegd wordt, dat dat de eerste opstanding is, vs 5, kan de zin dezer woorden duidelijk worden uit het spreken over den tweeden dood, in vs 14. Het is het verkrijgen van hemelsche zaligheid, in tegenstelling met het voor immer wegzinken in het eeuwig verderf der hellsche verdoemenis.

Uit Matth. 25 : 31—46 kunnen we voorts zien, dat de Heere Christus oordeelen zal, en de rechtvaardigen met Zijne genade kroont en beloont voor het oog der onrechtvaardigen. Dat daar van alle de volkeren gesproken wordt, geschiedt niet, om te ontkennen, dat het oordeel als het ware individueel en persoonlijk is, maar om aan te geven, dat de gansche menscheid, allen, over het geheele wereldronde, bijeen vergaderd, van elkander gescheiden, en geoordeeld zullen worden.

Uwe Commissie is van oordeel, dat ook in dit punt onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis en de Heidelbergsche Catechismus geene andere voorstelling geven dan die der Heilige Schrift. En dat de tegen medegedeelde zinsneden en woorden van art. 37 en antw. 46 en 52 ingebrachte bezwaren niet in overeenstemming met de Heilige Schrift zijn, en dus niet tot wijziging van Belijdenis en Catechismus mogen leiden.

„*Gravamen*” IV. Het vierde bezwaar van Br PAUPTIT geldt:

a. art. 19 onzer Nederlandsche Geloofsbelijdenis deze woorden: „Zoo was dan hetgene Hij stervende in de handen Zijns Vaders bevolen heeft, een waren menschelijken geest, die uit Zijn lichaam scheidde”;

b. art. 37 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis deze zinsnede: „Want al degenen, die gestorven zijn, zullen uit de aarde verrijzen, de zielen te zamen gevoegd en vereenigd zijnde met haar eigen lichaam, in hetwelk zij zullen geleefd hebben”;

c. Zondag 7, antw. 23 deze zinsnede: „wederopstanding des vleesches”;

d. Zondag 22, vr. en antw. 57: „Wat troost u de opstanding des vleesches?” „Dat niet alleen mijn ziel na dit leven van stonden aan tot Christus haar Hoofd zal opgenomen worden, maar dat ook dit mijn vleesch door de kracht van Christus opgewekt zijnde, wederom met mijne ziel vereenigd en aan het heerlijk lichaam van Christus gelijkvormig zal worden”;

e. Zondag 7, antw. 23: „begraven, nedergedaald ter helle”;

f. Zondag 16, antw. 44. Hierbij schrijft Br PAUPTIT: „de verklaring van deze woorden”.

Hiertegenover meent Br PAUPTIT te kunnen aantoonen:

„a. De dood is geen scheiding van ziel en lichaam, maar van ziel en geest.

b. De mensch daalt naar zijn geheele wezen, naar ziel en lichaam, in het graf, in het doodenrijk.

c. Er is geen opstanding des vleesches, maar der dooden.

d. Geen enkele „ziel” wordt in het sterven tot Christus opgenomen en later weer met het „vleesch” of „lichaam” vereenigd.

e. Christus heeft geen waren menschelijken „geest” in Zijns Vaders handen aanbevolen, maar de Heilige Geest heeft Hem verlaten.

f. Hij is toen naar Zijn Wezen in de eeuwige dood verzonken en naar ziel en lichaam „in het graf gedaald”.

g. De toevoeging „nedergedaald ter helle” is overbodig. De verklaring van Antw. 44 Katech. behoort niet bij: „nedergedaald ter helle”, maar bij het „gestorven”. Van nederdaling ter helle is geen verklaring gegeven. Hier moet de Katech. dus uitgebreid worden (na herziening)”, III, blz. 2 v.

Welke gansch onschriftuurlijke stellingen Br PAUPTIT hierbij poneert, kan blijken uit deze zijne woorden in *Tegenrapport IV*: „Vleesch is de ontplooidde ziel, verschijnend als lichaam”. In zijne brochures, III blz. 3, zegt hij ook: „De ziel heeft twee zijden: zij is inwezen des lichaams en ontplooiing in de stof, ze is inwendig als ziel, uitwendig als lichaam, ze is zienlijk en onzienlijk, is actief en passief. De mensch is ziel en de ontplooiing der ziel in de stof scheidt het lichaam”. Met deze bewering toch is de gelijkheid in wezen of substantie van ziel en lichaam uitgesproken, en zelfs beider essentiele identiteit, en de materialiteit der ziel geleeraard.

Nog erger is, dat Br PAUPTIT enkele regelen boven de zooveen uit zijn *Tegenrapport IV* medegedeelde woorden schrijft: „De adem of geest is een verbizondering van de Geest Gods in de mensch”. In deze woorden toch ligt de essentiele identiteit van 's menschen geest en Gods Geest uitgedrukt.

Maar dat Br PAUPTIT den wezenlijken zin zijner woorden niet doorziet, kan blijken uit wat hij even te voren schrijft: „Ik ontken niet, dat de mensch een eigen geschapen geest heeft, maar ik beschouw de geest, die de Kie op het oog heeft, als een hoogere zijde der ziel, als het redelijk-zedelijke der ziel”. Hij ziet blijkbaar niet in, dat het zeggen, „dat de mensch een eigen geschapen geest heeft”, en het beweren, dat „de adem of geest een verbizondering van de Geest Gods in den mensch” is, niet met elkander bestaanbaar zijn, tenzij men ook Gods Geest geschapen zou noemen.

Maar uwe Commissie moet zich ook bij dit punt tot de hoofdzaak van het „gravamen” beperken, en kan voorts zelfs daarbij niet ingaan op de bespreking van allerlei teksten, door Br PAUPTIT bijgebracht en op zijne wijze uitgelegd.

De grondfout, waaruit dit „gravamen” voortkomt, is de loochening van de substantieele of essentiele dualiteit van 's menschen ziel of geest, én van zijn lichaam. Wanneer deze dualiteit ontkend wordt, en aangenomen wordt, dat ziel en lichaam in wezen gelijk en dezelfde zijn, dan, natuurlijk, kan de dood niet beschouwd worden als eene scheiding van ziel en lichaam, moet de ziel bij 's menschen dood wel met zijn lichaam in het graf gaan, kan zij gedurende 's menschen dood niet bij den Heere in den hemel wezen, en kan de opstanding niet zijn eene weder-vereening van de ziel met het lichaam.

Nu schrijft Br PAUPTIT, III, blz. 3: „M.i. zijn wij, Gereformeerden, door een van het lichaam afgescheiden ziel te leeren, op een leelijk dwaalspoor gekomen. Bijbelsch is deze leer niet. Ze is heidensch.” En blz. 4 zegt hij nog: „..... wie de ziel een zelfstandig bestaan geeft buiten het lichaam, leert Dualisme. Beide zijn onschriftuurlijk.” Met dit beide heeft Br PAUPTIT ook het oog op het vlak vooraf door hem genoemde Deïsme.

Evenwel leert de Heilige Schrift duidelijk de dualiteit van ziel of geest, én lichaam, dat zij n.l. twee substanties zijn, de een niet uit de andere voortgekomen, en die, hoe nauw ook bij den mensch vereenigd, toch van elkander losgemaakt kunnen worden, en in den dood metterdaad gescheiden raken. Toen God den mensch schiep, formeerde Hij eerst zijn lichaam, en blies daarna in dat geformeerde menschelijke lichaam den adem des levens in, waardoor de mensch werd tot eene levende ziel, Gen. 2 : 7. Daar is het niet eene ziel, die zich in de stof ontplooit en het lichaam scheidt, gelijk Br PAUPTIT de verhouding van ziel en lichaam voorstelt. En dat in Gen. 2 : 7 staat, dat God den *mensch* uit het stof der aarde schiep, zegt niet, dat Hij den mensch geheel, zoowel naar ziel als naar lichaam, uit het stof geschapen heeft, vgl. III, blz. 13, maar is slechts eene gewone spreekmanier in de Heilige Schrift, om een deel te noemen naar zijn geheel. En de adem des levens, waarvan Gen. 2 : 7 spreekt, is dan ook niet iets essentieels anders dan 's menschen ziel of geest, maar in wezen die ziel of geest zelf.

Wanneer ook onze Heiland zegt, dat wij niet vreezen zullen voor degenen die het lichaam dooden, maar de ziel niet kunnen dooden, maar dat wij Hem zullen vreezen. Die ziel en lichaam kan verderven in de hel, Matth. 10 : 28, is daar de dualiteit van ziel en lichaam duidelijk uitgesproken. Zoo zegt de Heilige Schrift ook, dat bij het sterven de ziel uitgaat, Gen. 35 : 18, of bij opwekking van een doode, wederkomt, I Kon. 17 : 21, 22; vgl. ook Pred. 3 : 21. En de verklaringen, die Br PAUPTIT van dergelijke teksten geeft, b.v. III, blz. 8 v.v., zijn toch niet op goede exegese gegrond. Dat de adem des levens niet de persoonlijkheid des menschen is, III blz. 10, houdt niet in, dat de in Gen. 2 : 7 genoemde adem des levens substantieel en essentieel iets anders is dan ziel of geest. Dat de Heilige Schrift zegt: de dooden weten niet met al, Pred. 9 : 5, en: de dooden zullen den Heere niet prijzen, Ps 115 : 7, vgl. III, blz. 4, zegt niet, dat de dooden in het geheel niets weten, noch ook maar op eenigerlei wijze God prijzen. Er wordt dan gezien op hunne verhouding en hun doen tegenover dit aardse leven.

Hiermede kunnen we overgaan tot den zielelaap, het onbewust verkeeren der gestorvenen in het graf. Wanneer in Openb. 6 : 9 gezegd wordt, dat de zielen dergenen die gedood waren om het Woord Gods en om de getuigenis die zij hadden, zien wij daar duidelijk geleerd, dat de gestorvenen naar hun zielsbestaan bewustheid hebben. En wanneer de apostel Paulus in Philip. 1 : 23, 24 de tegenstelling maakt van ontbonden te worden, om met Christus te zijn, en te blijven in het vleesch, kan dat niet beteekenen, dat de apostel bij zijn sterven de bewustheid verliest, dus ook het tijdsbesef kwijtraakt, zoodat het eeuwen daarna voor zijn bewustzijn zou wezen, alsof hij bij zijn sterven terstond tot den Heere ware gekomen, gelijk Br PAUPTIT schrijft: „Voor zijn *beseft* was hij direkt bij Christus, want van al het andere heeft hij geen weet, maar in *werkelijkheid* is hij het nog niet”, III, blz. 22. In dezen zin, als Br PAUPTIT deze woorden van den apostel verklaart, zouden ze zelfs niet waar zijn. Het sterven bracht dan voor den apostel verlies van genieting der gemeenschap met Christus, welke hij althans in dit leven nog smaken mocht. Eerst bij de opstanding kwam dan het zijn bij Christus. Maar dat laatste zou niet uitgesteld worden, ook al leefde de apostel nog tien- en zelfs honderdtallen van jaren; m.a.w. dan verviel de beteekenis van zijne redeneering en tegenstelling in dit vers.

Wanneer de apostel hier ook spreekt van in of bij het vleesch te blijven, drukt hij op deze wijze tevens uit, dat sterven eene scheiding is van het vleesch, en dat de mensch dus uit scheidbare, van elkander los te maken deelen bestaat, waarvan het eene, bij het sterven, van het andere weggaat.

Hier moet ook op Luc. 16 : 19—31 gewezen worden, op hetgeen onze Heiland zegt van den rijken man en van Lazarus. Onmiskenbaar leert Hij daar, dat de gestorvenen heldere bewustheid hebben. En dat onze Heiland hier bij gestorvenen spreekt van vinger en tong en water, d.w.z. in de taal van het leven aan deze zijde des grafs, geeft geen grond, om de voorstelling van bewustheid der gestorvenen, welke Hij hier geeft, uit te schakelen, zooals Br PAUPTIT wil doen, III, blz. 17 v.v.

Beroept Br PAUPTIT zich op het zeggen der Heilige Schrift, dat de dooden slapen, III, blz. 17, *Tegenrapport IV*, dan laat hij na, door vergelijking van Schrift met Schrift, te onderzoeken, wat daarmede bedoeld kan zijn, en hecht hij zijne eigene gadachten aan die woorden; gelijk hij in het algemeen de Heilige Schrift uitlegt naar zijne eigen van te voren vaststaande denkbelden, in plaats van eerst nauwkeurig na te gaan, wat op deze of die plaats der Heilige Schrift de eigenlijke bedoeling is. Hij rekent b.v. niet genoeg met de taalfiguur van de Synecdoche, die herhaaldelijk in de Heilige Schrift aangewend wordt.

Hier waren nog allerlei teksten te noemen, b.v. Luc. 23 : 43; Hand. 7 : 59, e.v.a. Uwe Commissie acht dit thans niet doenlijk, noch noodig. En ook oordeelt zij de bespreking van de uitleggingen daarvan door Br PAUPTIT, en van zijne redeneeringen in dezen, op dit oogenblik niet geboden. Zij acht, wat zij U thans voorlegde, genoegzaam ter beoordeeling.

Daarom meent zij verder te mogen gaan, en er op te mogen wijzen, dat, wanneer de ziel, naar de Heilige Schrift, een van het lichaam onderscheiden substantie en wezen heeft, en bij het sterven het lichaam verlaat, de opstanding niet anders wezen kan, dan eene wedervereeniging van de ziel met haar lichaam. En daarmede moet vanzelf vervallen het bezwaar tegen de uitdrukkingen in onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis en in den Heidelbergschen Catechismus, die spreken van die opstanding als zulk eene wedervereeniging, en van den dood als eene scheiding van ziel en lichaam.

En wanneer alzoo de mensch een ziel of geest heeft, onderscheiden van, maar ook af te scheiden van zijn lichaam, dan moet volgen, dat ook onze Heiland zulk een zelfstandige menschelijke ziel of menschelijken geest bezat, dien Hij stervende kon aanbevelen in des Vaders handen, Luc. 23 : 46, omdat Hij een waarachtig, volledig mensch was en is, evenzeer als waarachtig God. En daaruit blijkt dan het ongegronde van het bezwaar tegen de woorden in art. 19, Nederlandsche Geloofsbelijdenis: „zoo was dan hetgene Hij stervende in de handen Zijns Vaders bevolen heeft, een ware menschelijke geest, die uit zijn lichaam scheidde.”

Wat nog betreft antw. 44 in Zondag 16 van den Heidelbergschen Catechismus, merkt uwe Commissie op, dat Br PAUPTIT, III, blz. 2 geen bezwaar tegen dat antwoord zelf inbrengt, maar meent, dat het bij het woord *begraven* zou hooren, en dat van de woorden „nedergedaald ter helle” geene verklaring gegeven is. Voorzover dit samenhangt met de opvatting van Br PAUPTIT omtrent de indaling van den geheelen mensch, zoowel naar ziel als naar lichaam, in het graf, meent uwe Commissie de onschriftuurlijkheid dezer meening in het voorgaande reeds aangewezen te hebben. En inzover het betreft eene historische kwestie van de

oorspronkelijke verhouding en beteekenis der uitdrukkingen „begraven” en „nedergedaald ter helle”, acht zij het te mogen laten rusten, omdat dat van ondergeschikte waarde is.

En alzoo oordeelt uwe Commissie ook dit vierde „gravamen” niet op de Heilige Schrift gegrond, en acht zij niet, dat Br PAUPTIT bewezen heeft, dat de te dezer zake bestreden uitdrukkingen in onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis en den Heidelbergischen Catechismus in strijd zijn met wat de Heilige Schrift leert.

„Gravamen” V. Het vijfde bezwaar geldt:

a. art. 15 Geloofsbelijdenis deze zinsnede: „Zij (de erfzonde) is ook zelfs door den Doop niet ganschelijk te niete gedaan, noch geheel uitgeroeid”;

b. art. 34: „..... dewelke (n.l. de kinderkens) wij gelooven, dat men behoort te doopen en met het merkteeken des verbonds te verzegelen, gelijk de kinderkens in Israël besneden werden op dezelfde beloften die onzen kinderen gedaan zijn;

e. Zondag 27, antw. 74: „..... zoo moeten ook zij (de jonge kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden, gelijk in het Oude Verbond of Testament door de Besnijdenis geschied is, voor dewelke in het Nieuwe Verbond de Doop ingezet is”;

d. het Doopsformulier vanaf: „En hoewel onze jonge kinderen”, enz. Voor de afzonderlijke zinsneden zie men hieronder, schrijft Br PAUPTIT dan verder;

e. het hebben van 2 Doopsformulieren.

Hierteenover meent Br PAUPTIT te moeten stellen:

„a. De Doop doet op zichzelf geen enkele zonde te niet, is alleen het teeken van de vergeving der zonden.

b. Met ABRAHAM is een dubbel Verbond opgericht, het Verbond, dat van God bevestigd is op Christus en het Verbond der besnijdenis. Beide moeten goed onderscheiden worden;

c. Het laatste Verbond vond zijn eindpunt in de Wet. Het droeg een sterk nationaal dienstbaar karakter; de besnijdenis was allereerst inlijving in het volk der Joden. Toch had ze, evenals de geheele Wet, een geestelijke strekking. Voor de geloovige Israëliet wees de besnijdenis des vleesches heen naar die des harten, zonder daarbij sacrament van het Genadeverbond te zijn.

d. Bij den Doop heeft men te eenzijdig nadruk gelegd op de uiterlijke inlijving in de Christelijke Kerk.

e. Waar de Christelijke Kerk niet de voortzetting is van de oude Israëlietische bedeeeling der geloovigen, maar een geheel nieuwe, veel hogere vrije bedeeeling in de heilshistorie, gaat het niet aan het wettisch nationale verbondsteeken met geestelijke strekking door het vrije, particuliere (persoonlijke) geloofsteeken te vervangen.

f. Christus heeft voor onze bedeeeling de Doop voor de geloovigen ingesteld en niet tevens voor hun zaad, tenzij het persoonlijk van zijn wedergeboorte bewust geworden is.

g. De Kinderdoop vindt nergens zijn instelling en grond in Gods Woord, en is derhalve een menselijke inzet, die het leven der gemeente ondermijnt en meer en meer doet kwijnen.

h. Aangezien de Doop uitsluitend tot het verbond der vrijen behoort, dient hij vrijwillig ondergaan te worden, en niet bediend aan onbewuste zuigelingen.

i. Door het geloof van een der ouders worden de kinderen wel op heilig terrein getrokken zonder daarom nu in Christus geheiligd te worden, al deelen ze in de zegeningen van het Genadeverbond.

j. Het tegenwoordig Kinderdoops-formulier bevat magische gedachten en zou, nog afgezien van de zuigelingendoop, daarom al veranderd moeten worden”, IV, blz. 3 v.

Uwe Commissie meent zich ook ten opzichte van dit „gravamen”, en de bespreking van door Br PAUPTIT in dezen gehouden redeneeringen en gegeven tekstverklaringen tot enkele hoofdzaken te mogen beperken. Het recht ven den Kinderdoop is toch reeds zoo lang en zoo dikwijls aangetoond.

Allereerst maakt uwe Commissie de opmerking, dat, wanneer Br PAUPTIT bovenaangehaalde zinsnede in art. 15 van onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis bestrijdt, en voorts daartegenover stelt: „de Doop doet op zichzelf geen enkele zonde te niet, is alleen het teeken van de vergeving der zonden,” er misverstand omtrent die zinsnede in art. 15 Nederlandsche Geloofsbelijdenis bij hem heerscht.

In art. 15 Nederlandsche Geloofsbelijdenis toch wordt niet gezegd, dat de *waterdoop* de zonde te niet doet; vgl. ook art. 34. Maar de Belijdenis spreekt daar sacramenteel, d.w.z. noemt daar den geheelen Doop, niet maar enkel naar zijn uitwendig teeken en zegel, maar allereerst naar zijn innerlijk wezen, naar zijn

beteekende en bezegelde zaak, en zegt dan, wat deze doet, en waarvan de waterdoop het uiterlijke, zichtbare teeken en zegel is, vgl. ook Heidelb. Catechismus Zondag 27, vragen en antwoorden 72 en 73. Hoe die woorden in art. 15 moeten verstaan worden, wordt duidelijk aangegeven in art. 34.

Voorts maakt uwe Commissie ede opmerking, dat de Doop niet alleen teeken is, maar ook zegel.

Doch de groote zaak bij dit „gravamen” is het recht van den Kinderdoop. Dienaangaande wil uwe Commissie slechts wijzen op de grondfout der redeneering van Br PAUPTIT in dezen, met welker onjuistheid deze bestrijding van het recht van den Kinderdoop principieel vallen moet. Br PAUPTIT zegt, dat God met ABRAHAM een dubbel verbond heeft opgericht. Dit tracht hij nader aan te toonen, IV, blz. 10 v.v. Hij zegt daar, dat in Gen. 17 alleen het onvrije verbond der Besnijdenis ter sprake komt. Waar dan in het Oude Testament het vrije Genadeverbond aan Abraham gegeven wordt, zegt Br PAUPTIT niet. Hij verwijst hier naar Gal. 4 : 22—31. Doch in Gen. 17 : 7 belooft de Heere, dat Hij Abraham tot een God zal zijn, en aan zijn zaad na hem. Dat zaad wordt daar met Abraham geheel op dezelfde lijn gesteld, de belofte aan zijn zaad is precies dezelfde als die aan hem, en houdt geheel hetzelfde in.

Nu is die belofte, dat n.l. God onze God is, de allesomvattende; vgl. Jerem. 31 : 33; II Cor. 6 : 16. Haar geeft de Heere aan Zijn volk in de Nieuwe bedeeing. Haar had Hij gegeven aan Zijn volk in de Oude bedeeing. En van die belofte, met alle geestelijk heil daarin besloten, was de Besnijdenis teeken en zegel; vgl. Rom. 4 : 11. De bewering van een tweërlei verbond, hetwelk God met Abraham gesloten zou hebben, mist allen Schriftuurlijken grond. En de depreciatie van het verbond, waarvan de Besnijdenis tot teeken en zegel gegeven was, rust evenmin op Schriftuurlijken grondslag. Doch wanneer volgens de Heilige Schrift het verbond dat God met ABRAHAM gesloten heeft, en waarvan Hij de Besnijdenis als teeken en zegel gaf, zoo hooge en geestelijke beloften inhield, en naar zijn geestelijken inhoud gelijk is aan de belofte, die met den Doop beteekend en verzegeld wordt, vloeit uit het recht en den plicht van de Kinderbesnijdenis vanzelf voort het recht en de plicht van den Kinderdoop.

Wanneer Br PAUPTIT zegt, dat in Gen. 17 : 7 niet Jehova staat, maar God, IV, blz. 12, is dat waar. Maar precies dezelfde naam Gods staat in Jerem. 31 : 33, waar ook Br PAUPTIT van het Genadeverbond gesproken ziet.

Dat voorts Br PAUPTIT meent, in art. 15 van onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis, en in ons Doopsformulier, sporen eener voorstelling van eene magische werking van den Doop te ontdekken, IV blz. 19 v.v., hangt hiermede samen, dat hij niet genoegzaam rekent met de sacramenteele spreekwijze, waarbij niet telkens de onderscheiden deelen der Sacramenten en hunne werking of beteekenis afzonderlijk genoemd worden. Gelijk Br PAUPTIT bij zijne exegese van Schriftplaatsen niet genoegzaam Schrift met Schrift vergelijkt, om den zin van Gods Woord recht te verstaan, zoo rekent hij ook bij het Doopsformulier niet voldoende met den eisch, om de eene uitdrukking in verband met de andere te nemen, ten einde de bedoeling te doorzien en zuiver weer te geven.

Met de opmerking, dat met het recht van den Kinderdoop tegelijk gegeven is de rechtmatigheid van een formulier om den Doop aan kinderen te bedienen, zoodat daarmede tevens vervallen moet het bezwaar tegen het hebben van twee Doopsformulieren, meent uwe Commissie van de verdere behandeling van dit „gravamen” te mogen afzien.

Uwe Commissie is van oordeel, dat ook dit vijfde „gravamen” tegen verschillende uitdrukkingen in art. 15 Nederlandsche Geloofsbelijdenis, Heidelbergse Catechismus en het formulier om den Doop te bedienen aan de kinderen, niet rust op de Heilige Schrift, maar daarmede in strijd is, en daarom ongegrond moet worden verklaard.

Ten aanzien dezer „gravamina” is dus de meening uwer Commissie, dat zij alle ongegrond moeten heeten, omdat zij niet overeenkomen met de duidelijke leer der Heilige Schrift, en dat er dus geenerlei reden in ligt, om de Belijdenisschriften onzer Gereformeerde Kerken, 37 Geloofsartikelen en Heidelbergse Catechismus, aan eene herziening te onderwerpen.

Aan het einde van de behandeling van deze zaak der „gravamina” wil uwe Commissie er nog op wijzen, dat zij groot bezwaar heeft tegen de wijze van Schriftuitlegging door Br PAUPTIT. In zijn schrijven aan de Generale Synode zegt hij: „Ik vat de woorden Gods zoo letterlijk op als naar verstand en verband mogelijk is. Mijne afwijking bestaat hierin, dat ik mij niet op het inkonsequente en onlogische standpunt kan stellen, dat het één letterlijk; het vlak daarop volgende in hetzelfde verband geestelijk moet genomen worden.”

Maar Br PAUPTIT maakt zich bij zijne exegese meermalen aan willekeur schuldig, zooals b.v. sterk uitkomt in zijne verklaring van Luc. 16 : 19—31, III, blz. 17 v.v., en waarvan het resultaat is, dat hij zegt: „Ik meen dus, dat in deze gelijkenis uitsluitend van de wijze van sterven sprake is”, blz. 18. Op deze wijze zouden we niet maar zinnebeeldige inkleding hebben, maar zou de geheele zaak wegvallen. En wanneer Br PAUPTIT in Jes. 2 : 2—5 Sion, berg en tempel letterlijk neemt, I, blz. 18, is het dan, volgens zijn eigen regel, niet inconsequent en onlogisch, om b.v. het spreken van: „vastgesteld zijn op den top der bergen”, zinnebeeldig op te vatten?

Br PAUPTIT laat zich in zijne exegese niet genoegzaam door de Heilige Schrift beheerschen, maar wringt meermalen hare uitspraken naar zijne eigene opvattingen. Hij zoekt meer dan eens niet het onduidelijke te bezien in het licht van het op voor geen misverstand vatbare wijze gezegde, doch omgekeerd, het duidelijk gezegde te verwingen naar zijne opvatting van het minder duidelijke; vgl. I, blz. 18 v.v.

Alsnu komende tot de onder *b* genoemde zaak van de afhouding van Br PAUPTIT van het Avondmaal door den Raad van de Gereformeerde Kerk te Scheveningen, en de daarop gevolgde goedkeuring dezer kerkeraadshandeling door de Classis 's Gravenhage, en vervolgens ook door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte), zoo wil uwe Commissie, in verband met het schrijven in dezen van Br PAUPTIT aan de Generale Synode, allereerst de opmerking maken, dat de tucht oefening of censuur in 's Heeren Kerk zeer zeker ook is veroordeeling van hetgeen in leer of leven verkeerd is, maar tevens poging en middel tot genezing of behoudenis; vgl. het *Formulier des Bans of der afsnijding van de Gemeente*. Dat formulier spreekt dan ook zelfs van den ban als „de uiterste remedie”.

In de tweede plaats, dat de ambtsdragers niet alleen over den levenswandel der geloovigen opzicht en tucht oefenen moeten, maar ook over hunne belijdenis en leer.

Ten derde, dat de punten, omtrent welke Br PAUPTIT afwijkende gevoelens niet slechts aankleeft, maar ook verbreidt en publiceert, en speciaal die drie punten, ten aanzien waarvan zijne afwijkende gevoelens den Kerkeraad hem van het Avondmaal hebben doen afhouden, van belangrijke beteekenis en verre strekking zijn met betrekking tot den grond der verzoening onzer zonden, en de genieting der zaligheid van Gods verkorenen en door Christus' bloed gekochten, en dus in hooge mate raken den welstand des geloofs, de behoudenis door het geloof in den Heere Christus, en den opbouw van 's Heeren Gemeente.

Daarom is uwe Commissie van oordeel, dat de Kerkeraad terecht op grond van de afwijkende gevoelens van Br PAUPTIT, ten aanzien van de drie punten: het herstel der ceremoniën, den zieleslaap, en den Kinderdoop, hem van het Avondmaal heeft afgehouden, en dat de Classis 's Gravenhage, en vervolgens ook de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) deze handeling van den Kerkeraad terecht hebben goedgekeurd.

En al meent uwe Commissie, dat het in dit geval, bij eventueel verder voortschrijden op den weg der censuur, wenschelijk zal zijn, met groote wijsheid en voorzichtigheid te handelen, zoowel wat tijd als wijze betreft, zoo acht zij toch niet anders te mogen doen, dan uwe vergadering voorstellen, deze handelingen en besluiten van Kerkeraad, Classis en Particuliere Synode goed te keuren.

Eindelijk zou het uwer Commissie gewenscht voorkomen, dat door de Classis 's Gravenhage aan Br PAUPTIT gelegenheid gegeven werd, het genoemde Classis-rapport te lezen.

Ten slotte aan het eind van haar Rapport gekomen, oordeelt uwe Commissie als overwegingen en besluiten aan uwe vergadering het volgende te moeten voorstellen: (volgt in art. 171).

S. GREYDANUS, *Rapporteur*.

BIJLAGE LIII.
Art. 183.

RAPPORT van de Deputaten voor de Generale Kas tot steun der verzorging van Emeriti-Predikanten, Predikants-weduwen en -weezen aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, te houden 21 Augustus 1923 en volgende dagen te Utrecht.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

De Deputaten voor de Generale Kas tot steun der verzorging van Emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen hebben de eer U het navolgende Rapport aan te bieden in zake hunne handelingen en finantieel beheer over het tijdvak 1920 tot 1923.

Door de Generale Synode van Leeuwarden werden tot Deputaten voor deze aangelegenheid benoemd de predikanten D. P. KOOPMANS van Sneek, D. POL van Rijsoord, A. SCHWEITZER van Buiksloot en de Broeders G. J. BRUGSMA te Leeuwarden en H. BRINK te Beilen.

De vergaderingen werden op tijd gehouden en werden steeds door al de Deputaten bijgewoond. Alleen de laatstgehouden vergadering was onvoltallig door krankheid van Br G. J. BRUGSMA. Deze Broeder, die op hoogen leeftijd is gekomen, heeft gedurende een reeks van jaren als Generale Deputaat ad Art. XIII K.O. de Kerken met toewijding gediend. De verzorging van de Emeriti-dienaren des Woords en van hun nagelaten betrekkingen was een zaak waarvoor hij zich steeds bijzonder interesseerde. Vóór het optreden van wijlen Ds W. B. RENKEMA behartigde hij vele jaren als Penningmeester de belangen der Generale Kas ad Art. XIII K.O.

Deputaten stellen uwe vergadering voor, dezen Broeder een woord van dank te doen toekomen voor al dezen arbeid. Zij stellen U dit voor in verband met zijn verzoek om uwe vergadering mede te deelen dat hij wegens lichaamszwakte een eventueele herbenoeming niet zou kunnen aannemen.

In zake de bezittingen der Generale Kas kan het volgende worden medegedeeld:

a. twee aandeelen à f 1000 in de geldleeningen Veldwijk, rentende 4 %, waarvan uitloting plaats had, werden vervangen door twee aandeelen à f 1000, rentende 4½ % in dezelfde geldleeningen;

b. in de plaats van 2 uitgelote obligaties à f 50, rentende 3½ %, ten laste van de Gereformeerde Kerk te Baarn, werd aangekocht een obligatie à f 100, rentende 6 %, ten laste van de Vereeniging voor Voorbereidend lager- en meer uitgebreid lager onderwijs op Gereformeerden grondslag te Amsterdam benoorden het IJ;

c. het vruchtgebruik, waarmee de aandeelen in de geldleeningen van de Vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen te Veldwijk waren bezwaard tot een bedrag van f 500 's jaars, kwam te vervallen door het overlijden van Mej. W. C. ISRAËL.

De bezittingen der Generale Kas zijn de volgende:

1e	f 18000	aandeelen Veldwijk,	rentende 4 %
	- 2000	"	4½ %
2e	- 2200	geldleening " Reform. Kerk te Tholen,	" 4 %
3e	- 600	" " " te Baarn,	" 3½ %
4e	- 7300	schuldbekentenissen N. W. Schuld,	" 3½ %
5e	- 3000	" " "	" 4 %
6e	- 3000	" " "	" 4½ %
7e	- 2000	oblig. Staatsspoorweg Maatschappij	" 3½ %
8e	- 2000	" Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij	" 3 %
9e	- 100	" Schoolvereen. Amsterdam Noord	" 6 %

Het bezit der Generale Kas ad Art. XIII K.O. bedraagt totaal-nominaal f 40.200, waartegenover staat een schuld van f 444.45, zijnde het nadeelig saldo, waarmee het boekjaar 1922/'23 werd afgesloten.

Wat de werkzaamheden der Deputaten aangaat valt te vermelden dat zij zich niet konden blijven bepalen tot het houden van één vergadering in het jaar, zooals dit sinds jaren gebruikelijk was. In verband met de groote sommen, die door enkele Particuliere Synodes als hulp gevraagd werden om de pensioenen op het Leeuwarder peil te kunnen brengen, oordeelden zij het noodig, jaarlijks een tweede vergadering te houden, en tot bijwoning van deze vergaderingen afgevaardigden uit te noodigen uit de onderscheidene ressorten.

In deze vergaderingen werd een overzicht gegeven van de sommen die in de onderscheidene ressorten noodig blijken te zijn voor de verzorging naar Art. XIII K.O., en voorts werd de billijkheid aangetoond van de hulp die naar het oordeel

uwer Deputaten, moest worden geboden door de Particuliere Synodes, die niet ten volle belast waren.

Deze saamsprekingen werden door de Deputaten der onderscheidene ressorten zeer gewaardeerd en bleken voor een goede regeling van het onderling hulpbetoon steeds meer onmisbaar te zijn. Zoo deze saamsprekingen niet hadden plaats gehad, dan zouden zonder twijfel bedenkingen zijn ingebracht tegen de groote sommen die gevraagd moesten worden; veel geschrijf zou noodig zijn geweest en teleurstellingen zouden voor de Particuliere Synodes, die hulp noodig hadden, niet zijn uitgebleven.

Met dank aan God mag er op worden gewezen, dat sinds de laatstgehouden Synode de verzorging van de Emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen veel is verbeterd.

De Kerken hebben zich zeer gewillig betoond om de pensioenen, die zij hadden uit te keeren, te verhoogen en in overeenstemming te brengen met de bepalingen dienaangaande van de Synode van Leeuwarden. Er openbaarde zich over heel het land bij de Kerken een groote mate van gewilligheid om de gelden bijeen te brengen die noodig waren voor deze verbetering der pensioenen.

Wat de Kerken daardoor in het belang van de verzorging naar Art. XIII K.O. hebben gedaan gedurende de laatste drie jaren getuigt van een rijken geestelijken en stoffelijken zegen dien zij mochten ontvangen. Wel mag niet worden verzwegen dat alle Particuliere Synodes aan de grens van haar draagkracht zijn genaderd, en dat zelfs enkele boven draagkracht zijn belast.

Bij de laatste saamspreking met de Deputaten der Particuliere Synodes werd namens één der ressorten, die voor het bieden van hulp in aanmerking kwamen, geantwoord met een „non possumus”.

Gelijk hierboven reeds werd opgemerkt kan worden uitgesproken dat over heel het land de pensioenen in overeenstemming thans zijn met wat de Generale Synode van Leeuwarden dienaangaande den Kerken heeft aanbevolen.

Den 2den Februari 1921 konden uwe Deputaten vaststellen, dat blijkens bij hen ingekomen inlichtingen het generaal-budget voor 1920/'21 was verhoogd met f 117.681.90, en dientengevolge was geklommen tot een bedrag van f 269.094.33.

Het getal der Emeriti-predikanten bedroeg 70 en dat der predikants-weduwen 119. Onder deze 189 gepensioneerden kwamen er 57 voor die recht hadden op vol pensioen bij de pensioneerende wegens 40-jarigen dienst.

Over 1921/'22 was noodig f 291.357.84, terwijl het totaalcijfer voor 1922/'23 weer hooger was en met bijna f 29 mille boven de f 300.000.— was geklommen. Het bedroeg toen f 328.801.28⁵. Voor het thans loopende jaar 1923/'24 wijst het generaal-budget nogmaals een hooger cijfer aan. Er zal noodig zijn de kapitale som van f 347.500.

Deze enorme uitzetting der uitgaven begint aan bijna alle Particuliere Synodes zorg te baren, waarmede uwe vergadering wel rekening zal dienen te houden bij de behandeling van de voorstellen in zake Art. XIII K.O. die op het Agendum voorkomen.

Aan het bovenstaande oordeelden Deputaten het volgende nog te moeten toevoegen:

1e verzoeken zij uwe vergadering een uitspraak te doen in een geschil dat tusschen hen en de Particuliere Synode van Gelderland is gerezen.

Genoemde Synode bracht bedoelde zaak op uw tafel. Zie Voorloopig Agendum, pag. 89, punt 24.

Het gevoelen van Deputaten is in deze zaak, dat de Synode van Leeuwarden niet gewild heeft dat het pensioen van Ds J. H. HOUTZAGERS, Emeritus-predikant bij de Kerk van Kootwijk, zou komen ten laste van de Generale Kas ad Art. XIII K.O., maar dat de Kerk van Kootwijk zich, evenals enkele andere Kerk die voor de verzorging naar Art. XIII K.O. hulp noodig heeft, zal wenden tot de Classis en de Particuliere Synode;

2e brengen zij door dezen ter kennis van uwe vergadering, dat van meer dan ééne Particuliere Synode klachten bij hen inkwamen tegen de thans geldende percentage-cijfers.

Het verdient, naar het hun voorkomt, aanbeveling om, gelet op het verzoek van de Particuliere Synode van Drente, voorkomende op uw Voorloopig Agendum, pag. 117, punt 7, eene Commissie te benoemen, die de gegrondheid dezer klachten heeft te onderzoeken, en de volgende Synode zal hebben te dienen van rapport en advies.

Voor wat aangaat hun finantieel beheer nemen Deputaten vrijheid te verwijzen naar het boek van den Penningmeester, en naar het aan dit Rapport toegevoegde overzicht van de Ontvangsten en Uitgaven gedurende de jaren 1920 tot 1923.

Hiermede gekomen aan het einde van hun verslag spreken Deputaten hun dank uit voor het in hen gestelde vertrouwen, en bidden uwe vergadering de leiding des Heiligen Geestes toe bij al haren arbeid, inzonderheid bij wat uw aandacht en belangstelling zal vragen in het belang van de verzorging van de Emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen.

Uwe Deputaten voornoemd,

D. POL, *Præses.*
A. SCHWEITZER, *Scriba.*

Bijlage A.

FINANCIEEL RAPPORT.

Generale Kas ad Art. XIII K.O. Staat van Ontvangst en Uitgaaf van 1920—1923.

1920—1921.		1920—1921.	
Aan Batig Saldo A. P.	f 1222.44 ⁵	Per Toelagen Particuliere Synodes	f 12975.—
„ Bijdragen Particul. Synodes	- 11133.50	„ Uitkeering Mej. ISRAËL	- 500.—
„ Rente-rekening	- 1547.—	„ Algemeene onkosten	- 554.92 ⁵
„ Nadeelig Saldo	- 126.98		
	<u>Totaal f 14029.92⁵</u>		<u>Totaal f 14029.92⁵</u>
1921—1922.		1921—1922.	
Aan Bijdragen Particul. Synodes	f 14387.50	Per Nadeelig Saldo A. P.	f 126.98
„ Rente-rekening	- 1582.—	„ Toelagen Particuliere Synodes	- 14900.—
„ Uitgelote aandeelen Baarn . .	- 100.—	„ Uitkeering Mej. ISRAËL	- 250.—
		„ Aankoop Obligatie Schoolver.	- 100.—
		„ Bijgestorte rente	- 2.—
		„ Algemeene onkosten	- 154.01 ⁵
		„ Batig Saldo	- 536.50 ⁵
	<u>Totaal f 16069.50</u>		<u>Totaal f 16069.50</u>
1922—1923.		1922—1923.	
Aan Batig Saldo A. P.	f 536.50 ⁵	Per Toelagen Particuliere Synodes	f 16600.—
„ Bijdragen Particul. Synodes	- 14275.—	„ Algemeene onkosten	- 244.95 ⁵
„ Rente-rekening	- 1589.—		
„ Nadeelig Saldo	- 444.45		
	<u>Totaal f 16844.95⁵</u>		<u>Totaal f 16844.95⁵</u>

Nagezien en in orde bevonden:

De Commissie vanwege de Deputaten voor de Generale Kas ad Art. XIII K.O.,

w. g. D. KOOPMANS.
„ H. BRINK.

Bijlage B.

L. S.

Door dezen verklaart de Commissie van wege de Deputaten voor de Generale Kas ad Art. XIII K.O., dat zij op heden, den 8sten Augustus 1923, zich verzekerd heeft van *de aanwezigheid* van de effecten en andere geldswaardige stukken (nominale waarde f 40.200.—) en van *de goede bewaring* daarvan in de Safe der Ontvang- en betaalkas te Amsterdam.

Deze verklaring geeft zij voor de e. v. Generale Synode te Utrecht, ten behoeve van den Penningmeester.

De Commissie voornoemd,

D. POL.
D. KOOPMANS.

Amsterdam, 8 Aug. '23.

BIJLAGE LIV.
Art. 183.

RAPPORT in zake G 23: „Rapport der Deputaten voor de Generale Kas tot steun der verzorging van Emeriti-Predikanten, Predikants-weduwen en -weezen.”

Uwe Commissie heeft van het Rapport der Deputaten voor de Generale Kas tot steun van de verzorging der Emeriti-Predikanten, Predikants-weduwen en -weezen, evenals van de daarbijgaande bijlagen betreffende het finantieel beheer en het boek van den Penningmeester, nauwkeurig kennis genomen. Wat dit laatste betreft, met de aanwezige bescheiden vergeleken en gecontroleerd zijnde, is het volkomen in orde bevonden, zoodat er alle reden is, om den Penningmeester, Ds A. SCHWEITZER, dank te betuigen voor zijn uitnemend en accuraat beheer en hem te déchargeeren.

Met het voorstel der Deputaten, om aan Br G. J. BRUGSMA van Leeuwarden in 't bijzonder een woord van dank te doen toekomen voor al den arbeid, door hem zoo lange reeks van jaren als Deputaat voor deze Kas verricht, kan uwe Commissie van harte instemmen.

Ditzelfde kan ook gezegd, wat betreft de wijze waarop Deputaten volgens het Rapport zich van hun taak hebben gekweten, waar het bedrag van de door sommige Particuliere Synodes te verlenen hulp, in verband met de voortdurende stijging van het totaalbedrag der uit te keeren pensioenen, ingevolge de besluiten der Generale Synode van Leeuwarden, zoozeer verhoogd werd. Dat daartoe telken jare door hen Deputaten naar Art. XIII K.O. uit al de Synodale ressorten tot eene vergadering en samenspreking werden uitgenoodigd, schijnt uwe Commissie toe, een verstandige maatregel geweest te zijn.

Van de mededeeling der Deputaten omtrent de gewilligheid, door de Kerken betoond, om de pensioenen, die zij hadden uit te keeren, in overeenstemming te brengen met de bepalingen van de Synode van Leeuwarden, nam uwe Commissie in het bijzonder met blijdschap kennis en het komt haar niet overbodig voor, dat uwe vergadering over deze gewilligheid en offervaardigheid der Kerken openlijk hare blijdschap uitspreke.

Dat Deputaten daarnevens, in verband met het generaal-budget van de uit te keeren pensioenen, zijnde voor het loopende boekjaar reeds de kapitale som van f 347.500, en het feit, dat de Particuliere Synodes aan de grens van haar draagkracht genaderd zijn, de opmerking maken, dat de Synode hiermede rekening zal hebben te houden bij de behandeling van de voorstellen te dezer zake, op het Agendum voorkomende, komt uwe Commissie alleszins gegrond voor, ook al zullen deze finantieele overwegingen nimmer mogen leiden tot verzaking van wat volgens Art. XIII K.O. recht en billijk is.

Wat eindelijk het verzoek der Deputaten betreft, dat uwe vergadering een uitspraak zal doen in het geschil tusschen hen en de Particuliere Synode van Gelderland in zake de pensioneerij van Ds J. H. HOUTZAGERS, Em.-Predikant van Kootwijk, dit sluit zich aan bij hetgeen door deze Particuliere Synode werd ingezonden, voorkomende onder letter G 24 van het Agendum, en waarover uwe Commissie in een nader Rapport uwe vergadering van advies hoopt te dienen.

Resumeerende, heeft de Commissie de eer U voor te stellen, te besluiten: (volgt in art. 183).

H. MEIJERING, *Rapporteur.*

BIJLAGE LV.
Art. 184.

RAPPORT over G 24 van het Agendum: „beroep der Particuliere Synode van Gelderland op de Generale Synode in zake het besluit der Generale Synode van Leeuwarden omtrent de pensioneerij van Ds J. H. Houtzagers, Em.-Predikant van Kootwijk.”

In handen uwer Commissie is gesteld punt G 24, beroep van de Particuliere Synode van Gelderland in zake het besluit der Generale Synode van Leeuwarden betreffende de pensioneerij van Ds J. H. HOUTZAGERS, Em.-Predikant van Kootwijk, vervat in art. 161 der Acta dezer Synode, luidende:

„dat, met handhaving van de verplichtingen, blijkens Acta der Generale Synode

1892 tegenover de Kerk van Kootwijk en haar Dienaar Ds J. H. HOUTZAGERS aangegaan, en met intrekking van het desbetreffende besluit der Generale Synode van Rotterdam 1917, de pensionering van den Em.-Predikant Ds J. H. HOUTZAGERS voortaan langs den gewonen weg van Art. XIII K.O. geschieden zal."

Genoemde Particuliere Synode kan zich niet vereenigen met de exegese door de Deputaten voor de Generale Kas ad Art. XIII K.O. van dit besluit gegeven en bedoelt blijkbaar, dat uwe vergadering eene nadere uitspraak omtrent de bedoeling van dit besluit der Synode van Leeuwarden zal doen.

Ditzelfde verzoeken ook genoemde Deputaten in hun Rapport.

Uit de toelichting van de Particuliere Synode van Gelderland (voorkomende op blz. 49 dezer Acta) blijkt, dat de Deputaten der Generale Kas den nadruk leggen op het slotgedeelte van bedoeld besluit, waarin gezegd wordt, dat de pensionering van Ds J. H. HOUTZAGERS „voortaan langs den gewonen weg van Art. XIII K.O. zal geschieden”, terwijl daarentegen de Particuliere Synode van Gelderland zich inzonderheid beroept op den aanhef van dit besluit, luidende: „dat met handhaving van de verplichtingen blijkens Acta der Generale Synode 1892 tegenover de Kerk van Kootwijk en haar Dienaar Ds J. H. HOUTZAGERS aangegaan” — de pensionering zal geschieden enz.

Gevolg hiervan is, dat naar het gevoelen der Deputaten voor de Generale Kas de hulp, welke de Kerk van Kootwijk noodig heeft tot uitkeering van het aan Ds J. H. HOUTZAGERS verschuldigde pensioen, moet verleend worden (evenals bij alle andere Kerken die hiervoor hulp behoeven) door de Classis waaronder deze Kerk ressorteert en vervolgens, zoo noodig, door de Particuliere Synode van Gelderland. Volgens de opvatting van de Particuliere Synode van Gelderland daarentegen zal de steun, voor de uitkeering van dit pensioen aan de Kerk van Kootwijk te verleen, voor rekening komen van alle Kerken in Nederland en alzoo uit de Generale Kas voor Art. XIII K.O. moeten geschieden, evenals deze Kerk te voren gesteund werd uit de Generale Kas ad Art. XI K.O.

Uwe Commissie is van oordeel dat beide partijen zich voor hare uiteenloopende gevoelens niet zonder reden op bedoeld besluit der Synode beroepen, aangezien het inderdaad aan duidelijkheid wel te wenschen over laat.

De slotclausule „langs den gewonen weg van Art. XIII K.O.” kan wel moeilijk anders worden verstaan, dan in dien zin, dat de Kerk van Kootwijk Ds J. H. HOUTZAGERS het noodige pensioen uitkeert, hierbij voor zooveel noodig gesteund door de Classis onder welke deze Kerk ressorteert en deze, bij onvermogen, door de betrokken Particuliere Synode.

Anders staat het echter met den aanhef van dit besluit, wat betreft de woorden „met handhaving van de verplichtingen, blijkens Acta Synode 1892, tegenover de Kerk van Kootwijk en haar Dienaar, Ds J. H. HOUTZAGERS, aangegaan”. Het mag als bekend verondersteld worden, dat deze „verplichtingen” betrekking hebben op het traktement dat Ds J. H. HOUTZAGERS, zoolang hij aan de Kerk van Kootwijk verbonden zou blijven, werd toegezegd en op den noodigen steun welke de Kerk van Kootwijk hiervoor vanwege de gezamenlijke Kerken zou ontvangen; welke verplichtingen door de Generale Synode van Rotterdam 1917 gecontinueerd werden ook ten opzichte van het eventueel aan Ds J. H. HOUTZAGERS uit te keeren pensioen, waar zij besloot (zie blz. 10 der Acta) „dat, indien aan Ds J. H. HOUTZAGERS emeritaat verleend wordt, door de Deputaten naar Art. XI K.O. een percentage bijgedragen wordt tot het pensioen, gelijkstaande met het percentage dat nu bijgedragen wordt voor het traktement.” De stipulatie dat deze verplichtingen moeten gehandhaafd worden zonder meer, zou dan ook de Broeders van Gelderland in het gelijk stellen, waar zij meenen dat niet alleen aan Ds J. H. HOUTZAGERS het hem, volgens vroeger gedane belofte, toekomstig pensioen moet worden uitgekeerd, maar ook, dat de hiervoor noodige hulp aan de Kerk van Kootwijk voor een bepaald deel vanwege de gezamenlijke Kerken moet worden verleend. Waar evenwel de Synode van Leeuwarden in haar besluit tevens uitsprak, dat de pensionering van Ds J. H. HOUTZAGERS „voortaan langs den gewonen weg van Art. XIII K.O. geschieden zal” en dit wel, gelijk aan uwe Commissie bij onderzoek bleek, nadat bij de behandeling van deze zaak het voorstel verworpen was om den steun, aan Kootwijk tot op dat tijdstip uit de Generale Kas naar Art. XI K.O. verleend, voortaan te doen verleen uit de Generale Kas naar Art. XIII K.O., daar kan naar het oordeel uwer Commissie de verklaring, welke de Particuliere Synode van Gelderland aan het eerste gedeelte van het Leeuwarder besluit geeft, niet juist zijn. De bedoeling der Synode met deze woorden kan, juist door de uitdrukkelijke bepaling aan het slot, geen andere geweest zijn, dan om vast te leggen, dat aan de eenmaal aangegane verplichtingen, wat het recht op en het bedrag van het aan Ds J. H. HOUTZAGERS uit te keeren pensioen betreft, niet mag worden te

kort gedaan. Ten opzichte van de vraag, door wien de hiervoor noodige hulp aan de Kerk van Kootwijk zal moeten worden verleend, sprak zij nadrukkelijk uit, dat dit zal geschieden langs den gewonen weg van Art. XIII K.O., d.w.z. door de Classis en verder, zoo noodig, door de Particuliere Synode.

Resumeerende stelt de Commissie voor: (volgt in art. 184).

H. MEIJERING, *Rapporteur*.

BIJLAGE LVI.
Art. 185.

RAPPORT in zake letter G 25 van het Agendum: vraag van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noord. gedeelte) omtrent de berekening van het pensioen der Dienaren des Woords die in Indië gediend hebben.

In handen van uwe Commissie werd gesteld de vraag van de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte), om het oordeel van de Generale Synode te mogen vernemen:

a. over de vraag of de dienstjaren, door de Dienaren des Woords in Indië doorgebracht, dubbel tellen bij de berekening van het pensioen;

b. over de vraag, of het pensioen berekend moet worden naar het Indische traktement.

Het oordeel der Synode over deze beide punten wordt door genoemde Particuliere Synode gevraagd, op verzoek van de afgevaardigden van de Classis Batavia, die op de laatstgehouden vergadering dezer Particuliere Synode tegenwoordig waren.

Uwe Commissie, deze zaak overwegende, kwam daarbij tot de overtuiging, dat aan de beantwoording der gestelde vragen veel meer verbonden is dan oppervlakkig wel schijnt. En aangezien uwe vergadering reeds het besluit nam, dat aan de vergadering van de Kerken der Classis Batavia de bevoegdheid eener Particuliere Synode zal worden verleend en aan de Deputaten voor Art. XI K.O. en aan die voor Art. XIII K.O. werd opgedragen eene regeling te ontwerpen omtrent de verplichtingen die volgens Art. XI en Art. XIII K.O. hieruit voortvloeien, daar acht uwe Commissie het gewenscht de door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte) gestelde vragen mede ter overweging aan genoemde Deputaten te geven en hierover thans geen oordeel uit te spreken.

Zij adviseert daarom te besluiten: (volgt in art. 185).

H. MEIJERING, *Rapporteur*.

BIJLAGE LVII.
Art. 186.

ADVIES over het Rapport in zake Art. XIII K.O. en de voorstellen naar aanleiding daarvan, voorkomende op het Agendum letter G 2—22.

De Commissie in wier handen werd gesteld het Rapport in zake Art. XIII K.O., voorkomende in het Rapportenboek blz. 73—89, en de voorstellen naar aanleiding daarvan uit de Kerken, zie Agendum G 3—22, heeft de eer het volgende onder uwe aandacht te brengen.

Door de Generale Synode, gehouden te Leeuwarden 1920 werd aan een drietal Deputaten, Prof. Dr H. H. KUYPER, Dr J. HANIA en Ds H. MEIJERING de volgende opdracht gegeven:

1° te onderzoeken of mogelijk en gewenscht is de regeling van Utrecht 1905 in zake de verzorging van emeriti-Dienaren enz. te wijzigen, of te vervangen door eene nieuwe regeling;

2° te overwegen het voorstel, door Dr K. DIJK ingediend;

3° te overwegen eene vraag aangaande de weduwenpensioenen.

Deze Deputaten hebben zich aldus gekweten van hun taak, dat zij in hun Rapport de genoemde drie zaken achtereenvolgens behandelen.

Aan het slot van de behandeling van punt 1 geven zij dienaangaande eene conclusie, (Rapportenboek blz. 82).

De conclusies op het 2de en 3de punt geven zij in het resumé aan het einde van het Rapport, (Rapportenboek blz. 87—89).

Zij stellen daarin voor, de regeling van Utrecht eenigszins te wijzigen en uit te breiden.

Volledige instemming met de conclusies van het Rapport wordt betuigd door de Kerk van Urk en die van Watergraafsmeer, door de Classes Amersfoort, Apeldoorn en Middelburg, en door de Particuliere Synode van Zuid-Holland (noordel. gedeelte). Evenzoo stemmen met het Rapport in, echter met verzoek de conclusies op sommige punten te wijzigen, de Classis Hallum, de Particuliere Synodes van Overijssel, Gelderland en Noord-Holland. Wijzigingen worden voorgesteld in de conclusies, zonder dat men zich uitspreekt over het Rapport, door de Kerk van Maassluis A, de Classes Grootegast, Appingedam en Warffum, de Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte) en van Groningen.

Door geen enkele Kerk, Classis of Particuliere Synode wordt voorgesteld de conclusies te verwerpen.

Alleen spreekt de Classis Enkhuizen haar blijdschap uit, dat het Rapport de wijze van uitvoering geheel heeft vrijgelaten. Zij stelt de manier van uitvoering van Art. XIII K.O., zooals deze tot nu gevolgd wordt in Noord-Holland, boven die van een onderlinge verzekering.

Voorts nog verzoekt de Kerk van Zwolle geenerlei beslissing te willen nemen, omdat de huidige regeling niet behoorlijk aan de eischen van dezen tijd voldoet. Deputaten hebben wel getracht eene betere regeling te verkrijgen voor die emeriti-Dienaren des Woords, die niet den 40-jarigen diensttijd, of den 70-jarigen leeftijd hebben bereikt, maar aan hunne weduwen is niet gedacht. De Kerk van Zwolle zag daarom gaarne nog eens eene Commissie benoemd, en wel van deskundigen, zulken die bekend zijn met de pensioen-wetgeving of met het levensverzekerings-bedrijf.

Ten slotte, de Kerk van Maassluis A en de Particuliere Synode van Noord-Holland wenschen te aanvaarden het voorstel van Dr K. Dijk, terwijl de Particuliere Synode van Overijssel accoord gaat met hetgeen Deputaten dienaangaande in hun Rapport aan de Generale Synode voorstellen.

I. Wijziging van de regeling van Utrecht of vervanging door eene nieuwe regeling.

Het komt uwe commissie voor, dat de oplossing van het verschil, sedert enkele jaren ontstaan tusschen de te Utrecht aanbevolen regeling en de praktijk der Kerken, in de richting door de Deputaten in hun Rapport aangewezen, moet worden gezocht.

Trouwens, de Deputaten komen in hun beschouwingen ook niet in strijd met hetgeen vroegere Generale Synodes in zake de dusgenaamde „onderlinge verzekering” hebben verklaard. Principieel veroordeeld is de „onderlinge verzekering” nimmer. Wel is zij afgeraden van wege de praktische bezwaren eraan verbonden.

De Kerken zijn echter den weg van „onderlinge verzekering” al meer opgegaan. De bezwaren blijken niet zoo groot als vermoed werd. Er zijn zelfs niet geringe voordeelen aan verbonden. De Deputaten hebben dit alles in hun Rapport nauwkeurig nagegaan.

Uwe Commissie is van oordeel dat de Deputaten volkomen terecht willen gehandhaafd zien *het eerste deel* van de te Utrecht 1905 aanbevolen regeling voor de emeriteering (te vinden onder I „Met betrekking tot de Kerkeraden”), met uitzondering dan van de bepaling der pensioenen (blz. 74 Rapportenboek).

Ook stemt uwe Commissie in met de opvatting van de Deputaten omtrent *het tweede gedeelte* van de Utrechtsche regeling (te vinden onder II „Met betrekking tot de Classes”) (blz. 75 Rapportenboek).

Vervolgens, als de Deputaten toegeven (blz. 76 Rapportenboek), dat de praktische bezwaren tegen de toepassing van dat tweede gedeelte van de Utrechtsche regeling niet denkbeeldig en ook geenszins onbeteekenend zijn, en het hun gebleken is, dat de aanbeveling van de Generale Synode van Rotterdam 1917, om plaatselijk een fonds te vormen, weinig heeft uitgewerkt, dan stemt ook uwe Commissie met het oordeel van de Deputaten in, dat er alle redenen is om te onderzoeken of eene andere wijze van uitvoering, reeds door onderscheidene ressorten van Particuliere Synodes gevolgd, bestaanbaar en aanbevelenswaardig is.

De Deputaten hebben blijkbaar de reeds in gebruik zijnde regelingen in de onderscheidene ressorten van Particuliere Synodes onder de oogen gehad. — Zij stellen het pro en contra van deze regelingen helder in 't licht (Rapportenboek blz. 77—80), en concludeeren dat, hoewel zij den ernst der bezwaren niet kunnen ontkennen, en deze ook niet alle te ondervangen zijn, zij der Generale Synode toch niet moeten adviseeren, om een waarschuwing tegen dit stelsel te laten uitgaan. Immers bij verreweg het grootste deel onzer Kerken heeft deze „onderlinge verzekering” ingang gevonden en daaraan zijn ook niet geringe voordeelen verbonden. Zij neemt praktisch verschillende bezwaren weg, verbonden aan de Utrechtsche regeling. En daarom, laat het de taak der Synode zijn — zoo zeggen de Deputaten — enkele bepalingen vast te leggen, waardoor de bezwaren, die zich bij de „onderlinge verzekering” voordoen, zooveel mogelijk worden ondervangen.

Uwe Commissie kon zich hier geheel mee vereenigen.

De Deputaten geven ten slotte aan, welke bepalingen de Generale Synode naar hun oordeel heeft te maken.

Zij formuleeren die bepalingen aan het eind van het Rapport (Rapportenboek blz. 88 en 89 onder 3°). In hoofdzaak stemt uwe Commissie met de beschouwing van Deputaten in. Zij heeft dan ook geen bezwaar, zij het dan met enkele wijzigingen, de door hen voorgestelde bepalingen over te nemen.

Dat zulk een „onderlinge verzekering” geheel vrijwillig zal moeten worden aangegaan, en dat de uitkeering der pensioenen moet geschieden door den betrokken Kerkeraad, is ook de gedachte van uwe Commissie.

Zij staat echter niet aan de zijde van de meerderheid der Deputaten (blz. 81 regel 16 v.o. van het Rapportenboek), maar aan die van de Kerk van Maassluis A, de Particuliere Synodes van Overijssel, Gelderland en Noord-Holland, welke voorstellen, om daarbij niet uit te spreken de wenschelijkheid, dat de betrokken Kerk een hooger percentage bijdraagt. Zij acht, dat met een dergelijke uitspraak reeds gekozen wordt voor een bepaalde wijze van berekening van de door de Kerken te storten bijdragen. En dit is ongewenscht, gelijk zij dat straks nog nader zal aantonen.

Ook meent zij dat het woord „minimum” voor „pensioen” (blz. 81 regel 10 v.o.) genoegzaam bepaald wordt door de volgende woorden „door de Generale Synode voorgesteld”.

In verband hiermede meent uwe Commissie dat ook het slot van *e* (blz. 89) aldus dient gewijzigd: in plaats van „boven het aangegeven minimum” worde gelezen „boven het in de regeling van Utrecht en volgende Synodes bepaalde bedrag”.

Uwe Commissie kon zich ook niet vereenigen met het op blz. 89 onder *d* bepaalde. Ook daar kiezen Deputaten voor eene bepaalde wijze van berekening; dat zij n.l. heeft te geschieden naar de *finantieele draagkracht* der Kerken.

Er zijn ook ressorten van Particuliere Synodes, die het predikantstraktement tot grondslag voor de berekening der bijdragen leggen.

De Classis Warffum stelt voor, dat dit algemeen worde aangenomen. De Classis Grootegast daartegenover zegt: neen, niet het predikantstraktement maar de draagkracht zij grondslag.

De Classis Leeuwarden adviseert te bepalen dat iedere plaatselijke Kerk haar premie betaalt, in overeenstemming met de rechten, die zij verlangt.

Indien nu eene regeling voor „onderlinge verzekering” moest worden ontworpen, waarin al de Gereformeerde Kerken van Nederland konden worden opgenomen, dan zou een Generale Synode zich er over moeten uitspreken, welke grondslag het meest aanbevelenswaardig moet geacht.

Omdat echter onderscheidene ressorten van Particuliere Synodes deze zaak reeds hebben geregeld, en daarbij zich wél bevinden, komt het uwe Commissie voor, dat de door de Particuliere Synode van Groningen aangewezen weg hier moet worden gevolgd, om de berekening van de door de Kerken te storten bijdragen aan elk ressort eener Particuliere Synode over te laten.

Uwe Commissie kan alzoo de Generale Synode niet adviseeren, in te gaan op het verzoek van de Kerk van Augustinusga en Surhuizum, noch op dat van Bolsward A. Deze twee Kerken bevelen een bepaalde wijze van berekening aan.

Ook meent uwe Commissie dat hetgeen Deputaten in het eerste gedeelte van *f* (blz. 89) wenschen te bepalen, behoort tot hetgeen aan de Particuliere Synodes moet worden overgelaten.

Dat de Generale Synode *uitspreekt in het algemeen* dat zooveel mogelijk worde voorkomen dat kleinere en zwakkere Kerken te zwaar belast worden, vindt bij uwe Commissie geen bezwaar.

Evenmin dat uitgesproken wordt, dat zulk een „onderlinge verzekering” niet mag leiden tot vorming van algemeene fondsen of kapitalen.

Hetgeen de Deputaten onder ten 4de voorstellen (blz. 89 van het Rapportenboek) heeft ook de volle instemming van uwe Commissie.

Anders staat het met wat de Deputaten voorstellen onder ten 5de (blz. 89 Rapportenboek). Hun voorstel houdt in om het getal Deputaten, van wege de Generale Synode, in zake Art. XIII K.O., zoodanig uit te breiden dat uit het ressort van elke Particuliere Synode een Deputaat wordt benoemd.

De Particuliere Synode van Friesland (noordel. gedeelte) heeft op dit voorstel een amendement, aldus luidende „liefst op voordracht van de Particuliere Synode maar in ieder geval uit den kring harer Deputaten”.

Vóór 1905 werden steeds een drietal Deputaten benoemd, van wege de Generale Synode, in zake Art. XIII K.O.

In 1905 werd dit getal uitgebreid tot vijf. Op de Synode van Amsterdam 1908 werd voorgesteld door drie Particuliere Synodes om in plaats van vijf Deputaten voor Art. XIII K.O. zooveel Deputaten te benoemen als er Particuliere Synodes zijn en dan door de Particuliere Synodes te doen aanwijzen.

De Synode wees dit voorstel van de hand. En wel om de volgende redenen: 1° deze vermeerdering van het aantal Deputaten zou een aanzienlijke vermeerdering van onkosten meebrengen;

2° de moeilijkste, meest omvangrijke arbeid, die der statistiek, was gereed;

3° vermeerdering van arbeid was voorshands niet te verwachten.

Na 1908 is niet weer gevraagd om uitbreiding. Ook thans is het voorstel tot uitbreiding niet uit den boezem der Kerken opgekomen. De Deputaten nemen het op zonder het in het Rapport te motiveeren. De meerderheid uwer Commissie kon de noodzakelijkheid der uitbreiding niet inzien.¹⁾

Zelfs acht zij het niet zonder bezwaar om die uitbreiding te doen plaats hebben, vooral niet zooals zij door Friesland (noordel. gedeelte) wordt voorgesteld.

De taak van de Deputaten voor Art. XIII K.O. is om te beoordeelen de hulp-aanvragen van hulpbehoevende ressorten van Particuliere Synodes, en den steun, die minder belaste ressorten van Particuliere Synodes hebben te bieden.

Is hun college nu samengesteld als wordt voorgesteld dan hebben vertegenwoordigers van hulpvragende en hulpbiedende ressorten over hun eigen belangen te oordeelen, wat tot moeilijkheden aanleiding kan geven en dies ongewenscht is. De meerderheid uwer Commissie meent dat een vijftal Deputaten, rechtstreeks benoemd door de Generale Synode, meer vrij staat, en genoegzaam in staat is, om de opgedragen taak te volvoeren. Alleen acht zij niet ongewenscht, dat de sedert 1920 vooral gevolgde praktijk van de Deputaten om overleg te plegen met de vertegenwoordigers van Deputaten naar Art. XIII K.O. uit de verschillende ressorten van Particuliere Synodes nader in hun instructie wordt vastgelegd.

II. Het voorstel, ingediend door Dr K. Dijk.

In de tweede plaats werd aan genoemde Deputaten opgedragen te overwegen het voorstel, door Dr K. DIJK ter tafel gebracht ter Synode te Leeuwarden. Uwe Commissie merkt met betrekking tot dit voorstel op, dat de voorloopige redactie daarvan is te vinden in het slot van art. 110 van de Acta van Leeuwarden, dat echter de eigenlijke redactie voorkomt in Art. 174 dier Acta.

De Deputaten verklaren (op blz. 83 van het Rapportenboek) dat bedoeld voorstel feitelijk twee voorstellen behelst tot wijziging van de te Utrecht 1905 aanbevolen regeling in zake de pensioenen. Blijkens de mondelinge verklaring van Dr K. DIJK aan uwe Commissie is dit ook zijne opvatting. Uwe Commissie kon zich verder geheel vereenigen met den inhoud van het rapport van de Deputaten, (zooals dat voorkomt onder letter B blz. 83—87 van het Rapportenboek).

Zij aanvaardt ook de conclusie van Deputaten (gelijk die te vinden is onder het ten 1ste, blz. 87 en 88 van het Rapportenboek), alleen met deze uitzondering dat ook zij, evenals de Classis Appingedam, in den op één na laatsten regel, in plaats van „vijf jaren” „drie jaren” wenscht te lezen. Zij kon alzoo niet meegaan met het voorstel van de Classis Grootegast om het cijfer f 1600 (blz. 88 van het Rapportenboek, regel 1 v. b.) te veranderen in f 2000. De Synode van Leeuwarden bracht reeds het cijfer f 800 op f 1600. Om thans deze som nog weer te verhoogen acht zij, ook van wege den zwaren last, welke daardoor op de Kerken zou worden gelegd, ongewenscht. Bovendien zou bij deze verandering ook het cijfer f 2700 (blz. 88, regel 5 v. b.) moeten worden gewijzigd.

Voorts ook moet zij ontraden de voorgestelde wijziging van de Particuliere

¹⁾ Deze conclusie der Commissie is gewijzigd. Zie blz. 123 onder 5°.

Synode van Gelderland om de woorden „doch aanvankelijk op niet minder dan f 1200 bepaald” te vervangen door dezen nieuwen zin: „dit zal niet minder zijn dan $\frac{1}{40}$ van het diensttraktement, vermenigvuldigd met het aantal dienstjaren, en wordt, als dit bedrag beneden f 1200 is, aanvankelijk niet minder dan die som.” En wel, omdat zulk eene bepaling de mogelijkheid schept, dat een emeritus-verklaarde, die niet ongeschikt is om andere werkzaamheden te verrichten, hooger pensioen ontvangt dan een emeritus-verklaarde, die ongeschikt is voor anderen arbeid. Bij dezen is het vol pensioen $\frac{3}{5}$ van het traktement; bij genen kan het dan worden $\frac{3}{4}$ of $\frac{4}{5}$ van het traktement, al naar gelang het aantal zijner dienstjaren is, wat geheel in strijd is met wat de Deputaten bedoelen met hun voorstel.

Uwe Commissie meent in dit verband er ook aan te moeten herinneren dat de te Utrecht 1905 aanbevolen regeling in „I. Met betrekking tot de Kerkeraden” onder a uitspreekt, dat voor zulken, die van wege voortdurende ziekte, gebreken of kwalen emeritus verklaard worden, de pensionering voorwaardelijk is, n.l. voor zoolang die onbekwaamheid voortduurt of de emeritus-verklaarde geen anderen werkkring heeft, waaraan een genoegzaam inkomen verbonden is.

Ten slotte, uwe Commissie durft uwe vergadering niet te adviseeren, bijaldien het voorgestelde mag worden aangenomen, dit besluit ook te doen gelden voor de tegenwoordige gevallen.

Schier alle Emeriti-predikanten, die thans het volle pensioen niet hebben, zouden in de termen vallen voor vol pensioen.

Zij die verbonden zijn aan eene Kerk met een traktement van niet hooger dan f 2700 zouden klimmen van f 1200 tot f 1600.

Is het traktement hooger, bijv. f 4000, dan zal ook het pensioen hooger zijn n.l. $\frac{3}{5}$ van f 4000, d.i. f 2400.

Uwe Commissie heeft niet den moed U te adviseeren dezen last nog op de Kerken te leggen. Zij stelt U daarom voor, dit besluit enkel voor toekomstige gevallen te doen gelden.

III. De weduwen-pensioenen.

In de derde plaats werd aan de Deputaten ter overweging aangeboden de vraag „of bij de vaststelling der weduwenpensioenen de Middelburgsche bepalingen behooren te vervallen en alle weduwen het volle pensioen zullen moeten ontvangen”. De Deputaten meenen, zeer zeker terecht, dat deze vraag verband houdt met het door Dr K. DIJK voorgestelde. Maken zij echter bezwaar om aan alle Dienaren, die wegens invaliditeit emeritaat verkrijgen, het volle pensioen uit te keeren, dit doen zij ook met betrekking tot de weduwen der predikanten.

Zij stellen daarom voor dat ook ten opzichte van de weduwen van predikanten regel zal zijn dat deze ontvangen $\frac{2}{3}$ van het volle pensioen waarop de overleden echtgenoot recht had. Alleen, zoo eenige weduwe, wier echtgenoot korter diende dan 40 jaar, nog op een andere wijze in haar levensonderhoud kan voorzien, zal het bedrag van het pensioen door den Kerkeraad met advies van de Classis worden vastgesteld, maar in elk geval niet minder dan f 1000 bedragen, terwijl telkens om de vijf jaren zal worden nagegaan of hierin wijziging dient te worden gebracht.

In dien geest behoort dan ook het onder I c van de regeling van Utrecht genoemde gewijzigd (blz. 88 Rapportenboek onder 2e).

Uwe Commissie kan zich met dit voorstel van de Deputaten vereenigen, alleen met deze restrictie dat ook hier gelezen worde in plaats van „om de vijf jaren” „om de drie jaren”.

Zij meent dat de Kerk van Zwolle alsdan ook geen reden heeft om te klagen, dat aan de weduwen van emeriti-Dienaren, wegens invaliditeit, niet is gedacht.

Ook hier durft uwe Commissie niet te adviseeren, bijaldien het voorgestelde mag worden aangenomen, dit besluit te doen gelden voor de tegenwoordige gevallen, om dezelfde overwegingen als in II zijn genoemd. Zij stelt U daarom voor, dit besluit enkel voor toekomstige gevallen te doen gelden.

Aan het eind van haar Rapport gekomen, in zake het door Deputaten voorgestelde, meent uwe Commissie, dat een woord van dank vanwege de Generale Synode aan deze Deputaten, Prof. Dr H. H. KUYPER, Dr J. HANIA en Ds H. MEIJERING, niet mag onthouden worden.

Toen in 1902 op de Synode te Arnhem de zaak der „verzekering” met betrekking tot de emeritaatspensioenen voor 't eerst op het Agendum voorkwam, zeide wijlen Ds H. HOEKSTRA in zijn openingswoord: „Emeriti. Dat schijnt soms wel voor onze Gereformeerde Kerken een Bethesda te zijn, misschien wel meer dan acht en dertig jaren lang. Gij zult er over te oordeelen hebben of de patient kan

geacht worden aan het genezen te zijn dan of van geneesmethode veranderd moet worden."

Ook thans heeft uwe vergadering te oordeelen over de geneesmethode, maar dan over zulk eene, die reeds jaren in praktijk is gebracht, en niet zonder vrucht.

Resumeerende heeft uwe Commissie de eer aan de Synode voor te stellen: (volgt in art. 186).

D. KOOPMANS, *Rapporteur*.

BIJLAGE LVIII.
Art. 187.

RAPPORT in zake G 3b, 5b, 12 laatste alinea, 13 laatste alinea en 20c.

Ten slotte heeft uwe Commissie U nog van advies te dienen met betrekking tot een drietal zaken, die niet rechtstreeks betrekking hebben op het Rapport van de Deputaten, maar toch in verband staan met Art. XIII K.O. en door de Kerken aan de orde zijn gesteld.

In *de eerste* plaats vragen de Kerk van Augustinusga en Surhuizum, de Kerk van Maassluis A en de Classis Hallum om een regeling te treffen, waardoor het voor bejaarde predikanten mogelijk gemaakt wordt, een beroep naar eene kleinere gemeente aan te nemen zonder verlaging van den pensioengrondslag.

Vervolgens vraagt de Classis Grootegast of er in de emeriteering wel genoegzaam aandacht gewijd wordt aan het feit, dat bij het sterven van den emeritus en van de weduwe van den emeritus er volle weezen van Dienaren des Woords kunnen achterblijven.

En *ten derde* verzoekt de Particuliere Synode van Gelderland ten gerieve van de Kerken de geheele regeling in zake Art. XIII K.O. te laten afdrucken in de Acta dezer Generale Synode.

Bij de bespreking van de eerste zaak werd in de Commissie door een der Broeders de vraag gedaan of het ook gewenscht is, dat de bepaling van de Synode van Dordrecht 1893, waarbij verondersteld wordt, dat de aanvraag tot emeritaat kan geschieden hetzij door den predikant of door den Kerkeraad, zoodanig moet worden uitgebreid, dat uitgesproken wordt, dat bij 40-jarigen diensttijd of 70-jarigen leeftijd de Kerkeraad met den predikant kan overleggen of het niet gewenscht is dat hij emeritaat verkrijgt.

Uwe Commissie is van oordeel, waar zij U wenscht te adviseeren, de eerste en tweede zaak in handen te stellen van de te benoemen Deputaten voor Art. XIII K.O. om de volgende Synode dienaangaande van voorstellen te dienen, dit ook met genoemde vraag, indien de Synode dit wenscht, kan gedaan.

Met betrekking tot de laatste zaak oordeelt zij dat er alle reden is aan dat verzoek van Gelderland te voldoen, als de voorstellen van de Commissie worden aangenomen.

Zij heeft dan ook de eer U voor te stellen: (volgt in art. 187).

D. KOOPMANS, *Rapporteur*.

BIJLAGE LIX.
Art. 191.

RAPPORT der Classis 's Gravenhage in zake het uitschrijven van een Biddag.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Bovengenoemde Classis, door de Generale Synode van Leeuwarden aangewezen tot het uitschrijven van een bid- of dankdag, heeft de eer U het volgende te rapporteeren.

1e. Zij heeft door middel van de Deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid een missive ontvangen van de Regeering, waarin de Kerken

uitgenoodigd worden om het regeerings-jubileum van H. M. de Koningin plechtig te herdenken.

Op een buitengewone vergadering (expres voor dit doel belegd, en waarvan de kosten volgens bijgaande nota dus voor rekening van de Generale Synode komen) heeft zij besloten, op 5 September een bid- en dankdag uit te schrijven. Een afschrift van den desbetreffenden brief aan de Kerken gaat hierbij.

2e. Overigens is telkens tot de Classis een verzoek gekomen om een bizonderen biddag uit te schrijven voor den nood der tijden. Toen de nood al hooger klom, besloot zij op haar vergadering in Februari om aan die verzoeken te voldoen, maar eerst te trachten of misschien de Regeering zulk een biddag zou willen uitschrijven. Een deputatie stelde zich daartoe in verbinding met Z.E. den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Gevolg daarvan is geweest dat de Regeering wel verzocht heeft een bid- en dankdag te houden, maar speciaal met het oog op het regeerings-jubileum. En daardoor werd een biduur voor den nood der tijden uitgesteld.

Nu op de laatste vergadering van de Classis weer een desbetreffend verzoek inkwam, nu van de Classis Enkhuizen, besloot zij om dat verzoek naar de Generale Synode van Utrecht, die toch binnenkort samenkomt, door te zenden, en als gedeputeerde Classis aan hare prudentie deze zaak over te laten. Zij voegt als haar advies hieraan toe, dat de Synode een bizonderen biddag uitschrijve.

U Gods leiding toebiddende in uw arbeid,

Namens de Classis voornoemd,

F. KRAMER, *h. t. Præses.*
J. H. JONKER, *h. t. Assessor.*
T. J. HAGEN, *h. t. Scriba.*
J. H. KROEZE, *h. t. Actuarius.*

BIJLAGE LX.
Art. 193.

RAPPORT in zake de provinciale percentage-cijfers, voorkomende op het Agendum letter N 9.

In handen uwer Commissie is gesteld een verzoek van de Particuliere Synode van Drenthe om de percentages, die zijn vastgesteld met betrekking tot de verdeling van kosten, te herzien, aangezien 1° de vaststelling der huidige percentages van ouden datum is, en 2° de juistheid van den grondslag, waarop zij berusten, haar twijfelachtig voorkomt.

Uwe Commissie heeft naar aanleiding van dit verzoek de eer het navolgende op te merken.

De geldende percentages zijn vastgesteld door de Synode van Utrecht in 1905. De Synode van Arnhem in 1902 had ter zake een Commissie benoemd ten einde de door de Synode van Middelburg destijds vastgestelde percentages te herzien.

De door die Commissie voorgestelde cijfers werden na ampele discussie door de Synode van Utrecht ten slotte met een kleine wijziging aangenomen. De nieuwe regeling strekte in hoofdzaak tot een beduidende vermeerdering van de percentages van Friesland en Zuid-Holland, die van respectievelijk van 10 en 18 tot 14 en 25 werden opgevoerd, terwijl daartegenover andere Provincies, met name Utrecht, werden ontlast. De percentages zijn dienvolgens aldus: Groningen 13, Friesland (noordel. gedeelte) 7, Friesland (zuidel. gedeelte) 7, Drenthe 5, Overijssel 8, Gelderland 7, Utrecht 6, Noord-Holland 13, Zuid-Holland (noordel. gedeelte) 12, Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) 13, Zeeland 6, Noord-Brabant en Limburg 3.

Is er nu reden deze zaak opnieuw ter hand te nemen? De Particuliere Synode van Drenthe voert voor de bevestigende beantwoording van die vraag aan, dat de bestaande regeling oud is, en dat de juistheid van haar grondslag haar twijfelachtig voorkomt.

Het eerste zegt op zichzelf niets; slechts indien inmiddels ook de gegevens gewijzigd zijn, waarvan destijds bij de vaststelling is uitgegaan, is er op grond van de sinds de vaststelling verstreken tijdsruimte aanleiding een herziening in overweging te nemen.

Welke nu zijn — en daarmee komen wij tevens tot het 2e door Drenthe te berde gebrachte punt — die gegevens, die grondslagen geweest?

Met volstrekte juistheid is dit niet zoo gemakkelijk te bepalen. De door de Synode van Arnhem benoemde Commissie had, nevens het zielen aantal, aandacht geschonken aan de opbrengst der collectes voor de Theol. School en de Theol. Faculteit der V. U. Of dit tweede gegeven door de Synode is aanvaard, valt te betwijfelen. Door de praeadviseerende Commissie werd het terzijde gesteld, terwijl men op de Synode zelve zich in de wijzigingen, die zij in het voorstel der eerste Commissie aanbracht, dichter bij het zielental aansloot. In werkelijkheid komen dan ook de geldende percentages vrijwel overeen met de destijds bestaande verhouding van de zielentallen der onderscheidene Provincies.

Met het vorenstaande voor oogen schijnt de vraag, die uwe vergadering te beantwoorden heeft, een tweeledige:

a. zijn naast de zielentallen der verschillende Provincies gegevens aan te wijzen, die *stelselmatig* tot vaststelling der kostenpercentages kunnen worden aangevoerd en *b.* zoo neen, is dan wellicht toch sinds 1905 in de verhouding der zielentallen zoodanige wijziging ingetreden, dat op grond daarvan een wijziging moet worden aangebracht?

De eerste vraag zou uwe Commissie niet bevestigend durven beantwoorden. In het afgetrokkenene is natuurlijk de draagkracht van de onder de verschillende Provincies ressorteerende leden een juister maatstaf dan het bloote aantal, doch betrouwbare gegevens om die draagkracht stelselmatig te bepalen staan niet ter beschikking; en bovendien mag wel aangenomen worden, dat markante verschillen tusschen de Provincies als geheel, die tot ingrijpende correctie van de op grond van het zielental te aanvaarden percentages zouden moeten leiden, niet aan het licht zouden treden. Ook in 1902 en 1905 is reeds betoogd, dat nevens het zielental „de loonstandaard” moest worden in aanmerking genomen, doch ook toen is begrepen, dat met dit gegeven niet viel te werken.

Blijft aldus de tweede vraag, n.l. of dan in het zielental der verschillende Provincies sinds 1905 groote verschuivingen hebben plaats gehad. Die vraag moet ontkennend worden beantwoord. Ten betooge daarvan doen wij volgen de percentages van 1905 naast die, welke aan de hand van de in het Jaarboek 1923 voorkomende cijfers zijn berekend.

	1905	1923	
Groningen	11,96	12,06	
Friesland	14,15	13,43	(noord. ged. 7,65; zuid. ged. 5,78)
Drenthe	4,67	4,78	
Overijssel	7,42	7,60	
Gelderland	7,25	7,54	
Utrecht	5,46	5,49	
Noord-Holland	13,95	13,10	
Zuid-Holland	26,93	28,50	(noord. ged. 12,27; zuid. ged. 16,23)
Zeeland	5,30	4,90	
Noord-Brabant en Limburg	2,91	2,60	

Uit dit staatje kan blijken, dat de verhouding vrijwel constant is gebleven. Voor de meeste Provincies bedraagt de afwijking tegenover 1905 nog niet een half procent. Misschien zou, indien men voor een geheel nieuwe regeling stond, Zuid-Holland (zuidel. gedeelte) iets hooger kunnen worden gesteld, waartegenover dan een enkele andere Provincie iets zou kunnen worden verlaagd, doch deze verschuiving schijnt uwe Commissie te gering om op grond daarvan in het bestaande in te grijpen.

Uwe Commissie meent dan ook uwe vergadering in overweging te moeten geven op het verzoek van de Particuliere Synode van Drenthe niet in te gaan.

Zij stelt mitsdien voor: (volgt in art. 193).

A. M. DONNER, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXI.
Art. 194.

RAPPORT in zake verzoeken om een Getuigenis.

In handen uwer Commissie zijn gesteld de punten 12, 13 en 14 onder letter N van het Agendum.

De Classis Enkhuizen vraagt of de nood der volken en de ellende van Europa niet dringt om een beweging in het leven te roepen, waardoor volken en Overheden vermaand worden tot verootmoediging en terugkeer tot Gods Woord.

De Classis Harderwijk openbaart een verwante gedachte in dezen vorm dat zij van de Synode vraagt, met het oog op den nood der volken en het gemis aan verootmoediging een getuigenis te doen uitgaan tegen den anti-christelijken geest en dit getuigenis te brengen ter plaatse waar zij het noodig oordeelt.

Eenigszins nader omljnd is het voorstel van de Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg die verzocht dat de Generale Synode een getuigenis zal doen uitgaan. De inhoud van dit getuigenis zal moeten zijn een protesteeren tegen elke politiek van haat en wraak, een opkomen voor een regeerbeleid dat rekent met God, en een aandringen om te streven naar verzoening en vrede. Zij geeft ook aan tot wie dit getuigenis zal moeten gericht worden, n.l. de leidende personen in Staat en Kerk in Europa en Amerika.

Dit voorstel van Noord-Brabant en Limburg wordt nader toegelicht door een schrijven van de Kerk van 's Hertogenbosch, van welke Kerk, naar uwe Commissie bleek, het voorstel van Noord-Brabant en Limburg oorspronkelijk afkomstig is. In deze toelichting wordt de bedoeling aldus omschreven dat gelijk het Nederl. Comité „Herstel Europa” wil inwerken op de publieke opinie en de overtuiging wil levendig houden of ingang doen vinden, dat de onderlinge verhouding der volken door het recht moet worden beheerscht, zoo de Synode zich richten zal tot de leidende personen om uit het Woord Gods aan te toonen welke de beheerschende beginselen moeten zijn voor regeerbeleid. We hebben daarbij niet allereerst te vragen naar een resultaat, maar getrouw te zijn aan onze roeping. In zulk een getuigenis moet aangewezen worden welke de oorzaken zijn van de ellende in Europa en welke vruchten een politiek van machtsbegeerte, hebzucht, zelfzucht, haat en wraak met zich brengt. Voorts moet de Synode aantoonen dat de politiek moet wortelen in de beginselen, van God ons geopenbaard in de Heilige Schrift. Wat den vorm van het getuigenis betreft ware aan te bevelen dien te ontleenen aan het getuigenis der Luthersche bisschoppen in Zweden.

Uwe Commissie heeft met waardeering kennis genomen van de voorstellen die de Classes Enkhuizen en Harderwijk benevens de Particuliere Synode van Noord-Brabant en Limburg mitsgaders de Kerk van 's Hertogenbosch ter Synodale tafel brengen. De politiek van haat en wraak die tijdens de oorlogsjaren den toon aangaf, duurt onverminderd voort, de ellende der volkeren stijgt met den dag en van verootmoediging is weinig te bespeuren.

Wanneer echter de vraag gedaan wordt of het met het oog hierop gewenscht mag geacht worden een getuigenis van wege de Synode te doen uitgaan van den in bovenvermelde voorstellen omschreven inhoud, veroorlooft uwe Commissie zich op te merken, dat reeds de Synode van Rotterdam 1917 blijkens pag. 47 der Acta besloot steun te verleen aan de poging, die reeds door de Protestantisch-Christelijke Kerken in het werk werd gesteld, om een gemeenschappelijk getuigenis tot herstel van den wereldvrede te doen uitgaan, aan een daartoe benoemde Commissie op te dragen, om met de andere Kerken te overleggen of het niet mogelijk is dit getuigenis in alle Protestantsche Kerken van Nederland op den zelfden rustdag bekend te maken en daarmee een ure der verootmoediging en des gebeds te verbinden, en tevens aan deze Commissie op te dragen, met de afgevaardigden van andere Kerken er toe mede te werken dat gemeld manifest ter kennis van de Regeeringen werd gebracht.

Voorts zij er aan herinnerd dat de Synode van Leeuwarden blijkens art. 40 der Acta besloot een getuigenis te doen uitgaan waarin de gevaren aangewezen werden, waaraan de Kerken in dezen tegenwoordigen tijd van alle zijden in haar belijdenis en leven bloot staan.

Eindelijk is nog voor enkele dagen op verzoek van de Classis 's Gravenhage in onze Kerken ter gelegenheid van het zilveren Regeeringsjubileum van H. M. de Koningin een dankstond gehouden, waarin tevens de zegen Gods is afgesmeekt voor Vorstin en Vaderland en waarbij in het gebed de nooden van de ons omringende volken niet zullen zijn vergeten.

Om deze redenen is uwe Commissie van oordeel, dat het niet noodzakelijk kan geacht worden thans wederom zulk een getuigenis en opwekking te doen uitgaan.

Ook moet de moeilijkheid wel onder de oogen gezien worden dat het niet gemakkelijk is de adressen te vernemen aan wie zulk een getuigenis zou moeten gericht worden. De Classis Harderwijk spreekt gansch algemeen van een „brengen ter plaatse waar zij (de Synode) het noodig oordeelt”. De Particuliere Synode

van Noord-Brabant en Limburg wil het getuigenis doen uitgaan tot de leidende personen in Kerk en Staat van Europa en Amerika. Het is echter heel moeilijk aan te wijzen wie die leidende personen in Kerk en Staat van Europa en Amerika zijn. Uwe Commissie heeft derhalve de eer U voor te stellen te besluiten: (volgt in art. 194).

Dr T. HOEKSTRA, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXII. RAPPORT van de Deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid.

Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, vergaderd te Utrecht.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders!

Deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid, benoemd door de Generale Synode van Leeuwarden 1920, hebben de eer het volgend verslag aan uwe vergadering uit te brengen.

Op de lijst der Kerken, bij de Hooge Overheid bekend, werden voor het eerst geplaatst:

onder N° 931	de Geref. Kerk te Ternaard, gem. W. D.,	Classis Dokkum.
" "	932 " " " " " " " "	Veenhuizen, gem. Norg, " Assen.
" "	933 " " " " " " " "	Papendrecht, " Dordrecht.
" "	934 " " " " " " " "	Roermond, " 's Hertogenbosch.
" "	937 " " " " " " " "	Groote Lindt, gem. Zwijndr., " Dordrecht.
" "	938 " " " " " " " "	Zwartemeer, gem. Emmen, " Coevorden.
" "	939 " " " " " " " "	Beetsterzwaag, " Drachten.
" "	941 " " " " " " " "	Kollumerpomp, (Friesl.), " Kollum.
" "	942 " " " " " " " "	Honselersdijk, " 's Gravenhage.

Voorts werden de volgende Kerken vanwege de plaatselijke ineensmelting onder een nieuw nummer opgenomen:

onder N° 935	de Geref. Kerk te Vlaardingen (vroeger Vlaardingen A N° 510 en Vlaardingen B N° 511).
" "	936 " " " " " " " " Bedum (vroeger Bedum A N° 2 en Bedum B N° 3).
" "	940 " " " " " " " " Dokkum (vroeger Dokkum A N° 99 en Dokkum B N° 100).

De Kerk van Norg, bij de Hooge Overheid ingeschreven onder N° 214, heeft opgehouden te bestaan.

Aan H. M. de Koningin werd door Deputaten, bij gelegenheid van hare verjaring op 31 Aug. 1921 en 31 Aug. 1922, een telegram van gelukwensch gezonden.

Aan de Regeering werd kennis gegeven dat het adres der Kerken voor de geestelijke belangen onzer militairen is bij de Deputaten ad hoc door de Synode van Leeuwarden benoemd.

Een brief van het Departement van Marine, d.d. 31 Mei 1921, houdende het bericht dat het Instituut van Vlootpredikanten is ingesteld, werd doorgezonden aan Deputaten voor de belangen onzer militairen. Eveneens werd doorgezonden een schrijven van het Departement van Oorlog d.d. 23 Juli 1921, inhoudende de mededeeling dat, te rekenen van 1 Jan. 1921, de onderscheidene Koninklijke besluiten, houdende toekenningen van tegemoetkomingen aan de Bedienaren van den godsdienst wegens de uitoefening van den Eeredienst bij militairen der landmacht zijn ingetrokken, en dat een gewijzigde regeling in werking is getreden, krachtens welke de zorg voor de geestelijke belangen van de militairen niet meer van het Departement van Oorlog zal uitgaan maar bij de onderscheidene Kerkgenootschappen zelf zal berusten, zoodat de beloning van de Bedienaren van den godsdienst voor de door hen ten behoeve van de militairen te bewijzen diensten ook niet meer van wege genoemd Departement, maar door de Kerkgenootschappen zal geschieden, met verzoek hieraan de noodige bekendheid te geven.

Aan de opdracht „opnieuw en ten spoedigste bij den Minister van Justitie aan te dringen op spoedige wijziging van de gevangenisreglementen”, opdat de ge-

vangenen bezoek zouden kunnen ontvangen van den predikant der Kerk ook zonder tegenwoordigheid van beambten, hebben Deputaten voldaan. Z.Ex. verzekerde dat dit onderwerp bij hem meermalen een punt van zeer nauwgezette overweging had uitgemaakt, en hij zou trachten maatregelen te treffen, waardoor aan den wensch der Kerken werd voldaan.

Van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Landbouw ontvingen Deputaten onlangs de volgende missive:

's Gravenhage, 4 Juli 1923.

Het aanstaand Jubileum van H. M. de Koningin stemt tot ootmoedige erkentelijkheid.

De Regeering zou het op bijzonderen prijs stellen, indien op 5 September e.k. de Kerkgenootschappen aanleiding konden vinden deze heuglijke gebeurtenis plechtig kerkelijk te gedenken.

De Voorzitter van den Raad van Ministers,

w. g. Jhr Mr CH. J. M. RUYSS DE BEERENBROUCK.

Deputaten hebben deze missive in *De Bazuin* en *De Heraut* gepubliceerd, en afschrift er van gezonden aan de Classis 's Gravenhage.

Uwe vergadering in alles de leiding des Heiligen Geestes toebiddend,

Namens Deputaten,

H. BOUWMAN.

BIJLAGE LXIII.

RAPPORT in zake het Rapport van de Deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid.

Art. 196.

In handen uwer Commissie is gesteld het verslag van de werkzaamheden van Deputaten van de Gereformeerde Kerken voor de correspondentie met de Hooge Overheid in den tijd tusschen de Generale Synode te Leeuwarden, Augustus 1920 en die te Utrecht, Augustus 1923, geteekend H. BOUWMAN, Rapporteur.

Uit het Rapport blijkt, dat op de lijst der Kerken, bij de Hooge Overheid bekend, voor het eerst geplaatst werden 9 Kerken onder de in het Rapport aangegeven nummers; dat in 3 plaatsen de Kerken tot plaatselijke ineensmelting gekomen zijn, te Vlaardingen, Bedum en Dokkum, en de ineengsmolten Kerken onder een nieuw nummer zijn opgenomen; en dat de Kerk van Norg, onder N° 214 ingeschreven, heeft opgehouden te bestaan.

Ook werd door Deputaten aan de Regeering kennis gegeven, dat het adres der Kerken voor de geestelijke belangen onzer militairen is bij de Deputaten ad hoc, door de Synode van Leeuwarden benoemd.

Een tweetal brieven, een van het Departement van Marine, Mei 1921, rakende de instelling van Vlootpredikant, en een van het Departement van Oorlog, Juli 1921, houdende de mededeeling van een gewijzigde regeling omtrent de zorg voor de geestelijke belangen van de Militairen, werd door Deputaten doorgezonden aan Deputaten voor de geestelijke belangen der militairen.

Eindelijk een antwoord op hun schrijven, inhoudende, volgens de hun gedane opdracht, „opnieuw en ten spoedigste bij den Minister van Justitie aan te dringen op spoedige wijziging van de gevangenis-reglementen”, opdat de gevangenen bezoek zouden kunnen ontvangen van den predikant der Kerk, ook zonder tegenwoordigheid van beambten, waarin Z.Exc. verzekerde, dat dit onderwerp bij hem meermalen een punt van zeer nauwgezette overweging had uitgemaakt, en hij zou trachten maatregelen te treffen, waardoor aan den wensch der Kerken werd voldaan; en een schrijven van den Voorzitter van den Raad van Ministers, waarin de Regeering het op bijzonderen prijs zou stellen, indien op 5 September e.k. de Kerkgenootschappen aanleiding konden vinden, deze heuglijke gebeurtenis plechtig kerkelijk te gedenken, welke ministerieele missive in *De Bazuin* en *De Heraut* gepubliceerd is en afschrift daarvan gezonden aan de Classis 's Gravenhage.

Uwe Commissie, overwegende, dat de aangelegenheid van het bezoek aan gevangenen alsnog bij uwe vergadering een punt van beraadslaging zal moeten uitmaken bij de behandeling van de desbetreffende punten van het Agendum L 19, 20 en 21, oordeelt, dat het niet noodig is op deze aangelegenheid hier in te gaan. Voor het overige heeft zij geen opmerkingen. Zij stelt aan uwe vergadering voor: (volgt in art. 196).

A. M. DONNER, *Rapporteur.*

BIJLAGE LXIV.
Art. 197.

RAPPORT in zake verzoeken om zich te wenden tot de
Hooge Overheid.

Uwe Commissie — Commissie V — is mede opgedragen de Synode te dienen van advies in zake L 18, 19—21, 22 en 23, 24, 25, 25a, 26 en 27 van het Agendum, alle voorstellen, door Kerken of Synodes gedaan betreffende wenschen, waarmede de Synode zich zou moeten wenden tot de Hooge Overheid. Tijdens de Synode kwam ook nog een brief in van Br LUKAS BERKEPEIS te Zuidlaren, rakende den zomertijd, dus dezelfde zaak betreffende als punt 25 van het Agendum. Omdat al deze voorstellen in karakter overeenkomst vertoonen, en dit allicht ook in het door uwe Commissie te geven advies zal uitkomen, heeft zij besloten ook al deze voorstellen in haar Rapport saam te vatten.

Wanneer we punt 25 met den brief van Br LUKAS BERKEPEIS voorloopig buiten bespreking houden en de andere voorstellen overzien, valt onmiddellijk in het oog, dat deze over twee groepen kunnen worden verdeeld. Een deel er van, met name punt 22 en 23, 24 en 26 van het Agendum hebben betrekking op wenschen, waarmede de Synode tot de Hooge Overheid zou moeten gaan, ten aanzien van maatregelen, welke de Hooge Overheid ter bevordering van de openbare zedelijkheid en godsdienstige welvoegelijkheid zou moeten treffen op haar eigen terrein. Een ander deel, met name punt 18, 19—21, en 27, op de regeling van de positie en de rechten van de Kerken zelf, van het publieke leven, hetzij hier in Nederland hetzij in onze Indiën.

Wat de *eerste groep* aangaat, behoeft wel nauwelijks te worden uitgesproken, dat onze Kerken met groote belangstelling behooren gade te slaan en ook gadeslaan, alles, wat tot bevordering der openbare zedelijkheid en van het godsdienstig decorum van het publieke leven zou kunnen dienen en dat het haar ernstige roeping is, daaraan, zooveel als in haar vermogen ligt, steun te bieden. Een andere kwestie is echter, of het wel altijd aanbeveling verdient, dat de Kerken zich daartoe met petitie tot de Hooge Overheid wenden, of dat zij dit op zulk een wijze doen, als van haar wordt begeerd. De vraag, die dan telkens rijst, is, wat zij met zulk een verzoek dan zouden willen, of kunnen bereiken, of zulk een petitie ook nuttig of noodig is. En dat in het bijzonder dan, wanneer het over Overheidsmaatregelen gaat, waarvan de mogelijkheid of de draagkracht niet zoo gemakkelijk door de Kerken kan worden overzien. Het zou immers al weinig in het belang van het aanzien der Kerken zijn, en allicht het prestige der Kerken bij andere petitie breken, wanneer de Overheid te vaak zich gedwongen zou zien, een verzoek der Kerken als onvervulbaar voor kennisgeving aan te nemen, of naast zich neder te leggen. Ook schijnt het niet geheel zonder bedenking te zijn, dat de Kerken door dergelijke petitie in veler oogen eenige medeverantwoordelijkheid op zich zouden nemen van maatregelen, waarvan het alles behalve zeker was, dat zij tot het beoogde doel zouden leiden.

Zulke overwegingen schijnen uwe Commissie althans wel eenigermate in aanmerking te komen bij punt 22 en 23 van het Agendum, de voorstellen van Gelderland en Noord-Brabant en Limburg ten aanzien van de Zondagswet. Dat onze Zondagswetgeving, mede door het niet handhaven der bepalingen der bestaande wet, vrijwel in het ongereede is geraakt, is een feit, dat van algemeene bekendheid kan worden geacht. Doch de Hooge Overheid heeft door haar ontwerp de wijziging van deze wet reeds ter hand genomen en is daarmede dus reeds begonnen, wat de Particuliere Synode van Gelderland wil, dat de Generale Synode de landsoverheid dringend zal verzoeken. En wel krijgt de behandeling van dit ontwerp niet zoo spoedig haar beslag als misschien wenschelijk wordt geacht. Doch liggen de

redenen en motieven, die tot vertraging leidden, niet wel wat buiten de beoordeeling der Kerken? En zijn de Kerken van de uitnemendheid van het ingediende wetsontwerp wel in ieder opzicht zoo vast overtuigd, dat zij door haar verzoek eenigermate de medeverantwoordelijkheid zouden wenschen op zich te nemen? Dan zou dit ontwerp toch door de Kerken wel eens vooraf in ernstige studie moeten worden genomen. In ieder geval schijnt wat Noord-Brabant en Limburg voorstellen uwe Commissie weinig bedachtzaam toe. Men kan toch kwalijk van de Synode verwachten, dat zij in het algemeen adhaesie betuigt „aan adressen welke gezonden worden”, maar wier inhoud en strekking de Synode niet kent.

Eenigszins in denzelfden geest meent uwe Commissie U te moeten adviseeren ten aanzien van punt 26 onder letter L van het Agendum, het verzoek van den Kerkeraad van Amsterdam aan de Synode, om zich te wenden tot de Hooge Overheid „opdat in de landswet een artikel worde opgenomen, waarbij publieke godslastering wordt strafbaar gesteld”. Ook hierbij behoeft het wel weder nauwelijks uitdrukkelijk te worden uitgesproken, dat de Kerken de levendigste belangstelling behooren te gevoelen voor alles, wat tegenwoordig wordt gedaan tot bestrijding van een gruwel, waartegen ook onze Catechismus zoo ernstig waarschuwt en die in sommige gevallen onder Israël zelfs met den dood werd gestraft. Toch houde men wel in het oog wat de Kerkeraad van Amsterdam eigenlijk wenscht. Blijkens de toelichting van zijn voorstel was dit College ernstig verontrust over de godslasterlijke publicatie welke van wege de Vrijdenkers-vereeniging „De Dageraad” in de hoofdstad was geschied. Het heeft zich daarom gewend tot den Burgemeester van Amsterdam met de vraag, of de plaatselijke Overheid geen maatregelen kon nemen waardoor zulke publieke godslastering werd strafbaar gesteld. Dit pogen had helaas niet tot het beoogde doel geleid. En nu wendt de Kerkeraad, mede op advies van de Deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid, zich tot de Synode met het verzoek dat die zich wende tot de Hooge Overheid opdat er eene strafbepaling tegen publieke godslastering in de landswet worde opgenomen. De vraag echter, die onwillekeurig rijst, is: welke zal deze strafbepaling zijn? Kan werkelijk worden verwacht, dat de Overheid zulk een strafbepaling in de landswet opneemt, welke ook maar eenigszins in evenredigheid is met het geestelijk gruwelijk karakter van deze zonde? En zou anders zulk een strafbepaling de publieke mishooring van den Naam des Heeren niet misschien nog meer schaden dan bevorderen? Ook rijst de vraag wat onder godslastering moet worden verstaan. Men denke aan het oordeel van den Catechismus over de Roomsche misbediening. Wat de een als godslastering moet tegenstaan, zou de ander misschien in den gemoede noodzakelijk kunnen achten als bestrijding van schrikkelijk bijgeloof. Men schijnt dus hierbij wel voorzichtig te moeten zijn. Wie verzekert dat onder andere omstandigheden zulk een wetsartikel niet gebruikt of liever misbruikt zou kunnen worden om waarachtige godsvrucht te treffen? Ook schijnt onder de bestaande wetgeving bij deze kwestie veel van het oordeel der plaatselijke autoriteiten af te hangen. Waarom de conferentie met den Burgemeester van Amsterdam niet tot het beoogde resultaat heeft geleid, deelt de Kerkeraad van Amsterdam niet mede. Wel schijnt men elders eenigermate gedaan te hebben gekregen wat te Amsterdam niet is gelukt en ook op andere wijze deze ergernis de aandacht der Hooge Overheid te hebben getrokken. Altemaal redenen, naar het oordeel uwer Commissie, om te adviseeren althans voorloopig een afwachtende houding aan te nemen.

Anders meent echter uwe Commissie te moeten oordeelen over het derde punt, dat tot deze eerste groep zou kunnen worden gerekend, punt L 24 van het Agendum, het voorstel van de Kerk van Middelburg ten aanzien van wat zij zelf in haar toelichting „willekeurige echtscheiding” noemt. De feiten, waarop dit voorstel doelt, zijn voldoende bekend. In de toelichting van den Raad dezer Kerk wordt zelfs gezegd, dat de meeste echtscheidingsvonnissen bij verstek worden gewezen en dat het aantal huwelijken, die op deze wijze — n.l. bij verstek of terwijl de gedaagde partij de posita der dagvaarding niet bestrijdt — worden ontbonden, gestadig toeneemt en er onder deze huwelijken zelfs zijn, die nog binnen het jaar gesloten werden. Ook kan kwalijk worden bestreden, dat zulk een toepassing van de wet al zeer weinig in de bedoeling van den wetgever kan hebben gelegen. Een dergelijke onoprechtheid in de rechtspraak schijnt uwe Commissie ook weinig bevorderlijk te zijn voor den eerbied voor de wet en de rechtspraak in het algemeen. Het is duidelijk, dat door een dergelijke rechtspraak ook de heiligheid van het huwelijk wordt ondermijnd en luchthartige echtscheidingen worden in de hand gewerkt. Dat hiermede ook een hoog geestelijk belang der Kerken gemoeid is, springt in het oog waar zulk een willekeur in de echtscheidingspraktijk een groote verzoeking ook voor de leden onzer Kerken medebrengt. Reeds kwamen hier en daar de